

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЗНА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.77

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ
АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Т. О. Возна**

Науковий керівник **Бабаніна Вікторія Вікторівна,**
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Возна Т. О. Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2025.

Дисертація є одним із прикладних монографічних досліджень кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. На підставі вивчення генезису кримінально-правової охорони професійної діяльності журналіста, його прав та свобод виділено періодизацію становлення, розвитку теорії й нормативно-правової регламентації досліджуваної заборони.

На основі аналізу зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері захисту професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод, а також умисного знищення чи пошкодження майна, встановлено характерні риси розміщення досліджуваних статей у розділах за злочини проти конституційних прав і свобод людини та громадянина, доведено, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є суспільні відносини, які забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні й культурні права та свободи людини і громадянина.

Аргументовано, що потерпілими від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є журналіст, його близькі родичі чи члени сім'ї, запропоновано їх визначення. Встановлено, що знищення майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, є суспільно небезпечною дією. Вона полягає у протиправному впливі на майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, з метою повного припинення його існування. Унаслідок такої дії воно цілковито втрачає свої споживчі властивості й економічну цінність, що унеможливорює його використання за призначенням. Відновлення такого майна в принципі неможливе.

Наукові дослідження засвідчують, що навмисне пошкодження майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, – це акт, що загрожує суспільній безпеці. Він полягає в незаконному втручанні у власність журналіста, його родичів або членів сім'ї з метою погіршення стану цієї власності. Унаслідок таких дій майно частково, але не повністю втрачає свої споживчі характеристики й економічну вартість. Значно ускладнюється можливість його застосування відповідно до первісного призначення. Водночас, майно журналіста, його близьких або членів сім'ї має потенціал до відновлення, здатності частково або тимчасово повернути втрачені корисні властивості, необхідні для його подальшого використання за функціональним призначенням.

З'ясування причиново-наслідкового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста передбачає встановлення таких умов: 1) неможливість використання майна журналіста не може бути результатом техногенних катастроф чи природних факторів або дій інших людей, а є наслідком умисного знищення або пошкодження; 2) неможливість його використання настала після знищення або пошкодження; 3) неможливість використання майна повинна бути результатом його знищення або пошкодження.

Якщо ж буде доведено факт умисного знищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, водночас буде з'ясовано, що загибель людей чи настання інших серйозних наслідків трапилися внаслідок дії інших факторів (втручання сторонніх осіб, стихійні лиха, зношення відповідних об'єктів тощо), то в такому разі причинового зв'язку не буде.

Додатково для кваліфікованого складу кримінального правопорушення необхідно встановити, що неможливість експлуатації майна журналіста, його близьких родичів або членів сім'ї стала передумовою, що зумовила загибель людей або настання інших тяжких наслідків.

Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 Кримінального кодексу України, є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, тобто загальний

суб'єкт. Конкретизовано ознаки осудності, зокрема особа повинна бути здатною усвідомлювати: 1) ознаки предмета посягання (ним є майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); 2) зміст і характер власних діянь (те, що своїми діями особа знищує або пошкоджує майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї і вчиняє це у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності). Крім того, осудною є особа, яка здатна не тільки усвідомлювати зазначені вище ознаки та власні суспільно небезпечні діяння, а й керувати ними.

Аргументовано необхідність передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьких родичів чи членів сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років. Визначено, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста вчиняють з умисною або змішаною формою вини.

Сформульовано пропозиції стосовно доповнення досліджуваного складу кримінального правопорушення, новими кваліфікуючими й особливо кваліфікуючими ознаками, а санкції всіх частин зазначеної статті більшою кількістю альтернативних видів покарань і збільшення їх розмірів.

За підсумками вивчення кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна журналіста сформовано пропозиції для покращення досліджуваної статті Кримінального кодексу України сформульовано та представлено її оновлену редакцію.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, журналіст, знищення, пошкодження майна, законна професійна діяльність, медіа, житло, майно, власність, кримінальне правопорушення.

ANNOTATION

Vozna T.O. Criminal liability for intentional destruction or damage to a journalist's property. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2025.

The dissertation is one of the applied monographic studies of criminal liability for intentional destruction or damage to the property of a journalist. Based on the study of the genesis of criminal law protection of journalists' professional activities, their rights and freedoms, the author identifies the periodization of formation, development of the theory and legal regulation of the prohibition under study.

Based on the analysis of foreign experience of criminal law protection of public relations in the field of protection of professional activities of journalists, their rights and freedoms, as well as intentional destruction or damage to property, the author identifies the characteristic features of the articles under study in the sections on crimes against constitutional rights and freedoms of man and citizen.

The author proves that the generic object of the criminal offense under Article 347-1 of the Criminal Code of Ukraine is social relations which ensure civil (personal), political, social, economic and cultural rights and freedoms of a person and a citizen. It is argued that the victims of crimes under Article 347-1 of the Criminal Code of Ukraine are journalists, their close relatives or family members, and their definitions are proposed. It is established that the destruction of property belonging to a journalist, his/her immediate family or family members is a socially dangerous act. It consists in an unlawful impact on the property belonging to a journalist, his/her immediate family or family members with the aim of completely terminating its existence. As a result of this action, it completely loses its consumer properties and economic value, making it impossible to use it for its intended purpose. In principle, it is impossible to restore such property.

Scientific research shows that intentional damage to property belonging to a journalist, his or her immediate family or family members is an act that threatens public safety. It consists in unlawful interference with the property of a journalist, his or her relatives or family members in order to deteriorate the condition of this property. As a result of such actions, the property partially, but not completely, loses its consumer characteristics and economic value. The possibility of its use in accordance with its original purpose is significantly complicated. At the same time, the property of a journalist, his or her relatives or family members has the potential for restoration, the ability to partially or temporarily restore the lost useful properties necessary for its further use for its intended purpose.

Establishing the cause-and-effect relationship in the case of intentional destruction or damage to a journalist's property requires the following conditions: 1) the impossibility of using the journalist's property cannot be the result of man-made disasters or natural factors or actions of other people, but is the result of intentional destruction or damage; 2) the impossibility of using it occurred after the destruction or damage; 3) the impossibility of using the property must be the result of its destruction or damage.

If the fact of intentional destruction or damage to property belonging to a journalist, his or her close relatives or family members is proven, and it is also found that the death of people or other serious consequences occurred as a result of other factors (interference by unauthorized persons, natural disasters, deterioration of the relevant facilities, etc.

Additionally, for a qualified criminal offense, it must be established that the impossibility of exploiting the property of the journalist, his or her close relatives or family members was a prerequisite that led to the death of people or other serious consequences.

The subject of a criminal offense under Art. 347-1 of the Criminal Code of Ukraine is a natural person of sound mind who has reached the age of criminal

responsibility, i.e. a general subject. The signs of sanity are specified, in particular, a person must be able to realize: 1) the characteristics of the object of the offense (property belonging to the journalist, his/her close relatives or family members); 2) the content and nature of his/her own actions (the fact that by his/her actions the person destroys or damages property belonging to the journalist, his/her close relatives or family members and does so in connection with the journalist's legitimate professional activity). In addition, a person is sane if he or she is able not only to realize the above signs and his or her own socially dangerous acts, but also to control them.

The author argues that it is necessary to provide for liability for intentional destruction or damage to property belonging to a journalist, his or her close relatives or family members in connection with the exercise of legitimate professional activities committed by arson, explosion or other generally dangerous means, or which caused death or other serious consequences (or which caused property damage on a particularly large scale – taking into account the proposed changes), from the age of 14. It is determined that the intentional destruction or damage to the property of a journalist is committed with intentional or mixed guilt.

The author formulates proposals to supplement the studied criminal offense with new qualifying and especially qualifying features, and to supplement the sanctions of all parts of this article with a greater number of alternative types of punishment and increase their amounts.

Based on the results of the study of criminal liability for intentional destruction or damage to property of a journalist, the author formulates proposals for improving the article of the Criminal Code of Ukraine under study and presents its updated version.

Key words: criminal liability, journalist, destruction, damage to property, legitimate professional activity, media, housing, property, property, criminal offense.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Возна Т. О. Кримінальне законодавство країн СНД про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2022. № 2. С. 272–278.
2. Возна Т. О. Аналіз ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України. *Право UA*. 2024. № 3. С. 348–354.
3. Возна Т. О. Аналіз сучасного стану дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 382–387.
4. Возна Т. О. Дослідження суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста через призму правових засад його діяльності. *Наше право*. № 3. 2024. С. 400–409.
5. Возна Т. О. Удосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 313–318.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Возна Т. О. Аналіз наукових доробок щодо дослідження відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 346–349.
7. Возна Т. О. Особливості відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від умисного знищення або пошкодження майна

за наслідками. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 308–309.

8. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

9. Возна Т. О. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від інших правопорушень за предметом посягання. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 392–394.

10. Возна Т. О. Визначення поняття «знищення» і «пошкодження» у ст. 347-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 487–490.

11. Возна Т. О. Встановлення причинового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 201–203.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	11
ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА.....	24
1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.....	24
1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.....	44
1.3. Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за знищення або пошкодження майна журналіста.....	63
Висновки до розділу 1.....	100
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА.....	103
2.1. Об'єктивні ознаки умисного знищення або пошкодження майна журналіста.....	103
2.2. Суб'єктивні ознаки умисного знищення або пошкодження майна журналіста.....	133
Висновки до розділу 2.....	162
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЦЕ ДІЯННЯ.....	167
3.1. Особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста.....	167
3.2. Покарання за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.....	180
Висновки до розділу 3.....	190
ВИСНОВКИ.....	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	204
ДОДАТКИ.....	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК	Кримінальний кодекс
КНР	Китайська Народна Республіка
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МО	Міністерство оборони
НП	Національна поліція
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Свобода слова, вільна та незалежна журналістика – це ознака суверенної, правової, демократичної держави, у якій розвинене громадянське суспільство. Майже в кожній державі закони про захист професійних прав журналістів, свободу вираження поглядів, а також відкритий доступ до публічної інформації постійно вдосконалюють у зв'язку зі змінами суспільних відносин. Попри це, професійна діяльність журналіста ставить під загрозу як його життя, здоров'я, майно, так і його близьких.

Україна, яка є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою, гарантує свободу слова та вільне вираження власних поглядів. Однак законодавча база щодо захисту прав журналістів та їхньої професійної діяльності не відповідає потребам сучасності. У нашій державі захист журналістів урегульовує Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», якому вже понад 25 років. І хоча він зазнає істотних змін, відповідальність за посягання на журналіста була встановлена лише 2015 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів».

Десять років тому Кримінальний кодекс (далі – КК) України доповнено ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника». Водночас наявність зазначених норм у КК України ще не означає, що такий інструментарій спроможний ефективно захистити конституційні права та свободи журналістів від кримінально протиправних посягань.

Одним із поширених суспільно небезпечних посягань, пов'язаних із професійною діяльністю журналіста, є умисне знищення або пошкодження його майна. Згідно зі статистичними даними Офісу Генерального прокурора, кількісні показники зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 347-1 КК України, протягом останніх років демонструють чітко виражену негативну тенденцію (якщо за 2015 рік зареєстровано чотири такі кримінальні правопорушення, то за 2016-й – 4, 2017-й – 8, 2018-й – 6; 2019-й – 3, 2020-й – 3, 2021-й – 7, 2022-й – 1, 2023-й – 1, 2024-й – 0, за січень–березень 2025-го – 1) [1]. Це зумовлено наявними конструктивними недоліками норм, які передбачені ст. 347-1 КК України, їх неузгодженістю з іншими суміжними статтями Особливої частини КК України, що призводить до відповідних складнощів під час кваліфікації. Недоліки спричинені й відсутністю комплексних теоретичних досліджень кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста [48, с. 172–173].

Питання кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їхніх прав і свобод в Україні розглядали у своїх роботах В. В. Бабаніна, Я. С. Безпала, П. С. Берзін, Л. А. Богуш, А. В. Боровик, К. М. Буряк, Р. В. Вереша, А. П. Закалюк, О. О. Костенко, В. К. Матвійчук, Р. О. Мовчан, Д. А. Морквін, В. А. Новіков, О. В. Острогляд, В. І. Павликівський, О. С. Павлова, І. В. Пилипенко, Є. О. Письменський, Ю. І. Пухір, П. С. Різаненко, Т. І. Созанський, О. Л. Соколенко, Ю. В. Сподарик, О. О. Хорватова, В. В. Шаблистий, О. М. Шармар, А. А. Шелест, О. О. Юріков та ін. Праці зазначених учених становлять значний науковий доробок, однак після внесення змін до КК України у зв'язку початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року № 421-VIII, а також після отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС,

¹ Статистика. Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

національне законодавство суттєво змінилося, зокрема кримінальне, що істотно впливає на притягнення винних до кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Нині зміст цієї норми не відповідає потребам правозастосування, принципам кримінального законодавства, а також побудований з порушенням правил законодавчої техніки. У зв'язку із цим дослідження проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста є необхідним й актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до законів України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» від 23 вересня 1997 року № 540/97-ВР; «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III; Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року № 421-VIII; «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження КМ України від 27 серпня 2008 року № 1153-р); Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11); Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-22); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення

Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28 вересня 2021 року (протокол № 18) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 678, 2021 року).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є прикладне дослідження питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, за результатами якого буде сформовано пропозиції щодо внесення змін до кримінального законодавства, а також практики його застосування.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- вивчити сучасний стан наукового розроблення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста;
- висвітлити етапи історичного розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста за національним законодавством;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз зарубіжного та національного досвіду встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста;
- визначити зміст родового, видового та безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України;
- окреслити ознаки об'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження майна журналіста;
- охарактеризувати ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України;
- з'ясувати особливості суб'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення;

– виокремити особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста;

– розглянути систему покарань за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, на підставі чого сформулювати пропозиції щодо змінення санкції досліджуваного кримінального правопорушення;

– сформулювати пропозиції з удосконалення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Методологія дослідження. Під час вивчення проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста використано такі методи пізнання: *історико-правовий* – для дослідження генези кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (підрозділ 1.2); *статистичний* – під час аналізу статистичних даних Офісу Генерального прокурора в період з 2015 до 2025 року (розділи 2, 3); *догматичний (логіко-юридичний) метод* – для аналізу побудови норм, які передбачені в ст. 347-1 КК України, на предмет дотримання правил юридичної техніки їх конструювання (усі розділи); *діалектичний* – дав змогу дослідити аспекти кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста шляхом вивчення розвитку наукових положень, їх суперечностей та єдності (усі розділи); *соціологічний* – під час анкетування працівників правоохоронних органів і вивчення думки респондентів з приводу проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, а також запропонованих змін і доповнень до КК України з окресленої проблематики (розділи 2, 3); *системно-структурного аналізу* – у сукупності з догматичним (логіко-юридичним) методом під час

дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, шляхом з'ясування його ознак, їх взаємозв'язку та взаємозалежності (підрозділи 1.3, 2.1–2.4, 3.2); *порівняльно-правовий* – під час аналізу зарубіжного кримінального законодавства та його порівняння з національним кримінальним законом щодо встановлення відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (підрозділи 1.3, 3.2); *аналізу* – під час розроблення авторських наукових позицій, тлумачення понять, що стосуються предмета й тематики дослідження (усі розділи); *синтезу* – для вивчення ознак складу та правил кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста (усі розділи); *дедукції* – під час визначення ознак диференціації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (усі розділи); *індукції* – для формулювання висновків дисертаційного дослідження (усі розділи); *моделювання* – під час розроблення пропозицій з удосконалення ст. 347-1 КК України (усі розділи).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 300 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України в м. Києві та восьми областях стосовно питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста; статистичні дані щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 347-1 КК України, за 2015–2025 роки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за змістом розглянутих питань дисертація є однією з перших в Україні монографічних праць, яку присвячено прикладному дослідженню кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. Конкретний внесок дисертантки полягає у формулюванні теоретичних і практичних положень, які відповідають усім вимогам наукової новизни, а також пропозицій щодо внесення змін до кримінального законодавства України щодо змісту ст. 347-1, зокрема:

вперше:

– визначено, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України є суспільні відносини, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина, і на основі цього, ураховуючи принцип структурності, запропоновано розмістити норму, передбачену ст. 347-1 КК України у V розділ Особливої частини КК України;

– обґрунтована конкретизація структури суспільних відносин основного безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, яка містить у собі: учасників (суб'єктів) відносин (з одного боку – журналіст, його майно, а з другого боку – це будь-яка фізична особа, держава, суспільство, юридична особа, що вступає у суспільні відносини з журналістом з приводу його законної діяльності); предмет відносин (забезпечення кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналіста); соціальний зв'язок (з одного боку – журналіст, що здійснює законну професійну діяльність, з другого боку – інші учасники суспільних відносин зобов'язані не порушувати цей установлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналіста);

– доведено, що видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують безпеку законної професійної діяльності журналіста, аргументовано, що додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення є право власності журналіста або його близьких родичів, а його додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень або у випадку заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї смерті через необережність – життя цих осіб;

– аргументовано відсутність малозначності діяння в разі умисного знищення або пошкодження майна журналіста, якщо це не спричинило шкоду у великому розмірі;

– науково доведено необхідність встановити кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено повторно або за попередньою змовою групою осіб або організованою групою;

– запропоновано санкції ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни до зазначеної до зазначеної статті) викласти в таких редакціях: 1) ч. 1 – «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років»; 2) ч. 2 – «караються штрафом від шести тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк»; 3) ч. 3 – «караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років»; 4) ч. 4 – «караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років»;

удосконалено:

– положення, що знищення майна, що належить журналісту, його близькими родичами або членам сім'ї – це суспільно небезпечна дія, яка полягає в протиправному впливі на майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, з метою припинення його фізичного існування, унаслідок якого він цілком втрачає свої споживчі властивості, економічну цінність, що унеможлиблює його використання за призначенням, таке майно не може бути відновлено взагалі;

– положення, що пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, – це суспільно небезпечна дія, яка полягає в протиправному впливі на майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, з метою погіршення його якості, унаслідок якого воно частково,

не в повному обсязі, втрачає свої споживчі властивості, економічну цінність, істотно обмежується можливість його використання за призначенням, однак майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, може бути відновлено та знов набути частково або тимчасово втрачених корисних якостей для використання його за функціональним призначенням;

– наукову позицію, згідно з якою для встановлення причинно-наслідкового зв'язку під час кваліфікації дій винного за ст. 347-1 КК України слід встановити, що: 1) неможливість експлуатації майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї настала після вчинення його знищення або пошкодження; 2) знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї стало тією умовою, без якої неможливість його експлуатації не відбулася або відбулася б в інший час та за інших умов; 3) неможливість експлуатації майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї має логічно впливати з розвитку умисного знищення або пошкодження його, а не бути результатом втручання інших людей або природних факторів. А для кваліфікованого складу додатково слід встановити, що спричинена неможливість експлуатації майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї стала відповідною передумовою спричинення загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі);

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування пропозиції стосовно нормативного визначення поняття «журналіст» – це фізична особа, яка професійно, систематично та законно здійснює діяльність, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, підготовкою, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації на невизначене коло осіб через будь-які засоби масової інформації;

– твердження, згідно з яким умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку з

здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчиняють лише активною поведінкою особи, тобто воно має у форму дії;

– положення щодо необхідності доповнення ст. 347-1 КК України вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі, шляхом доповнення статті приміткою в такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян»;

– наукова позиція, згідно з якою необхідно передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку з здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загально-небезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років;

– правила кваліфікації умисного знищення чи пошкодження майна журналіста у поєднанні з учиненням інших кримінальних правопорушень (застосування правил кваліфікації під час сукупності кримінальних правопорушень) та з учиненням суміжних кримінальних правопорушень (застосування правил кваліфікації під час конкуренції кримінально-правових норм).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції мають прикладний характер, використовуються та можуть бути використані в:

законотворчій сфері – під час розроблення (опрацювання) законопроектів про внесення змін і доповнень до КК України в частині кримінальної

відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 05 жовтня 2022 року № 04-27/12-2022/169010);

практичній діяльності – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (акт Головного слідчого управління НП України від 05 жовтня 2022 року);

освітньому процесі – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми» (акт Національної академії внутрішніх справ від 16 травня 2025 року);

науково-дослідній діяльності – для подальшого розроблення наукових положень щодо проблемних питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (акт Національної академії внутрішніх справ від 16 травня 2025 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані під час дослідження, оприлюднено на: міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі» (Київ, 11 серпня 2022 року); XII Всеукраїнській науково-теоретичній конференції, присвяченій пам'яті проф. П. П. Михайленка «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 30 листопада 2022 року); міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану» (Київ, 30 березня 2023 року); міжвідомчій науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 28 квітня 2023 року); XII Всеукраїнській науково-

теоретичній конференції, присвяченій пам'яті проф. П. П. Михайленка «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 23 листопада 2023 року); міжвідомчому науково-практичному круглому столі «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 2 листопада 2023 року).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, шість тез доповідей, які оприлюднено на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях і засіданнях круглого столу.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (301 найменування на 21 сторінці) і шести додатків (на 28 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 264 сторінок, із них обсяг основного тексту – 191 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

В умовах сучасного розвитку України як демократичної, суверенної, правової та соціальної держави свобода слова є одним з ключових чинників утвердження української державності. Згідно зі ст. 34 Конституції України, кожен має гарантоване право безперешкодно висловлювати власні погляди та переконання, на вільне мислення та свободу слова. Кожному надано право на вільний збір, зберігання, використання та поширення інформації в будь-який спосіб – усно, письмово чи іншим шляхом, відповідно до власного вибору [85;48, с. 172].

Відомим є вислів Н. М. Ротшильда: «Хто володіє інформацією – володіє світом» [14, с. 154]. Тому невіддільними поняття є демократія та свобода слова [205]. Без свободи слова не зможе існувати жодна демократична держава, можливість вільно висловлювати думки сприяє зміцненню демократії. Тому свободу слова як найвищу цінність кожна демократична країна має захищати. Такий захист має охоплювати передусім створення безпечного середовища для роботи медіа. Адже природне право кожної людини на свободу вираження практично неможливо реалізувати в умовах, коли «за поширення інформації людину залякують, погрожують їй, вона втрачає майно» [48, с. 172; 39; 41].

Одним зі способів державного забезпечення як професійної діяльності журналістів, так і захисту їхніх конституційних прав і свобод від кримінально протиправних посягань стало встановлення кримінальної відповідальності за створення перешкод законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України) [172; 48, с. 172].

Проте цей факт не забезпечив очікуваної кримінально-правової охорони конституційних прав і свобод журналістів, їхніх родичів або членів родини. Тому ситуація щодо обмеження свободи слова в Україні, на чому неодноразово акцентували представники різноманітних міжнародних організацій, зумовила прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року № 421-VIII, відповідно до якого КК України доповнено ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника».

Водночас закріплення цих положень у КК України ще не свідчить про здатність такого механізму надійно охороняти конституційні права та свободи журналістів від кримінально протиправних діянь. Відповідно до статистичних звітів Офісу Генерального прокурора, динаміка зареєстрованих кримінальних проваджень щодо умисного знищення або пошкодження власності журналістів за останні роки засвідчує істотне погіршення ситуації (2015-го року та 2016-го було зафіксовано по чотири такі кримінальні правопорушення, то 2017-го – 8, 2018-го – 6, 2019-го – 3, 2020-го – 3, 2021-го – 7, 2022-го – 1, 2023-го – 1, 2024-го – 0, а за січень–березень 2025 року – 1) [164].

Це зумовлено як «вадами конструювання положень, що містяться в ст. 347-1 КК України, так і їх невідповідністю до інших, взаємопов'язаних статей Особливої частини КК України, що тягне за собою проблеми під час кваліфікації» [48, с. 172–173]. Виникають прогалини і «через брак всебічного

вивчення питань кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста» [48, с. 172–173].

У своїх працях питання захисту законної професійної діяльності журналістів досліджувало чимало вітчизняних учених, таких як: А. С. Бондарчук [20], А. В. Боровик [24], К. М. Буряк [31], Р. О. Мовчан [151], О. В. Острогляд [163], О. С. Павлова [166], О. Сачко [198], Т. І. Созанський [207], О. Л. Соколенко [208], Ю. В. Сподарик [209], О. О. Хорватова [255], О. М. Шармар [248] та ін. Однак аспекти кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження його майна не в повному обсязі відображено в роботах учених. Тому для вирішення наявних складнощів, що виникають під час притягнення до відповідальності осіб, винних в умисному пошкодженні або знищенні майна журналістів, потрібно здійснити ґрунтовний аналіз наукових досліджень, виконаних іншими фахівцями в цій галузі. Це дасть змогу визначити ті грані, що потребують покращення або перегляду, а також ті, які залишаються стабільними.

Зокрема, Л. А. Богущ та А. В. Боровик у праці «Проблематика вчинення службовцями кримінальних правопорушень проти журналістів» (2021) здійснили «розгляд окремих аспектів кримінальних правопорушень, вчинених посадовими особами стосовно журналістів» [24, с. 244–250]. Дослідники провели аналіз стану кримінальних правопорушень проти журналістів. З'ясовано, кого саме вважають посадовою особою та хто може бути суб'єктом кримінальних правопорушень щодо журналістів, зокрема особи, що «постійно або тимчасово виконують функції представників влади, а також особи, які обіймають постійні чи тимчасові посади на підприємствах, в установах або організаціях, незалежно від форм власності, що пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи господарських обов'язків, або реалізують такі обов'язки на основі спеціальних повноважень» [122]. Доведено, що вольова складова діяння, визначеного ст. 347-1 КК України, від моменту виникнення умислу до кінцевої його реалізації визначається

цілеспрямованим прагненням, концентрацією вольових зусиль на досягненні поставленої задачі, тобто вчиняється з прямим умислом [24, с. 244].

Автори довели, що вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складів досліджуваних кримінальних правопорушень не цілком може відобразити її зміст. Обов'язковими елементами їх суб'єктивної сторони є мотив і мета. Цілеспрямоване створення перешкод професійній діяльності журналістів, яка має законне підґрунтя, є визначальною ознакою кримінального правопорушення, що кваліфікують за ст. 347-1 КК України.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, визначається прямим умислом і необхідним елементом – метою, що полягає у створенні перешкод для законної професійної діяльності журналістів [24, с. 248; 228].

У дисертаційній роботі «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні» (2019) авторка А. С. Бондарчук зауважує, що «в ч. 1 ст. 162 КК Республіки Таджикистан передбачено покарання за перешкоджання законній професійній діяльності журналіста будь-яким способом, а також за примушування його до оприлюднення або відмови від оприлюднення інформації, пов'язане з погрозою застосування насильства, знищення чи пошкодження майна, розповсюдженням клевети або розголошенням інших даних, які потерпілий бажає тримати в секреті, також шляхом погрози обмеження прав та законних інтересів журналіста» [20, с. 77; 228]; а відповідальність за умисне створення перешкод щодо діяльності журналіста за залякування їх за критику чи перешкоджання діяльності медіа передбачено в ч. 1 ст. 180-1 КК Республіки Молдова. Для визначення змісту діянь, що кваліфікують як перешкоджання роботі медіа чи журналіста, під час розгляду відповідних положень потрібно керуватися виключно науковим та лінгвістичними трактуваннями цього терміна. Опис об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень у КК Республіки Молдова й Таджикистану охоплює всі дії, які за українським кримінальним законодавством

розглянуто в спеціальних статтях (345-1, 347-1, 348-1, 349-1) [21, с. 140–144; 20, с. 77].

Авторка також доходить висновку, що «в наукових дослідженнях щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти професійної діяльності журналістів зазначені вище норми насамперед охороняють суспільні відносини у сфері конституційних прав особи та громадянина». У зв'язку з цим, «зазначені позиції обумовлюють раціональність розташування норми щодо кримінальних правопорушень проти журналістів, їхніх прав та свобод у розділі V Особливої частини КК України» [20, с. 101].

Науковиця стверджує, що під час визначення видових об'єктів кримінальних правопорушень розділу XV Особливої частини КК України їх можливо схематично розподілити на три основні групи суспільних відносин, що стосуються гарантування авторитету, зокрема які:

- 1) стосуються державної влади як єдиного цілого (ст. 338 КК України);
- 2) спрямовані на захист лише окремих органів державної влади чи місцевого самоврядування (ст. 351, 351-1 КК України);
- 3) забезпечують публічне інформування (ст. 345-1, 347-1, 348-1) [20, с. 104].

Отже, авторка доводить, що родова ознака кримінального правопорушення, визначеного в ст. 347-1 КК України, не відповідає родовій ознаці розділу XV Особливої частини КК України. У зв'язку з цим, видається доцільним перенести норми про кримінальні правопорушення проти журналістів, їхніх прав і свобод, до розділу V Особливої частини КК України, а видовою ознакою досліджуваного діяння визнати суспільні відносини, що стосуються забезпечення авторитету публічного інформування.

Учена К. М. Буряк у праці «Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження» (2018) висвітлила «кримінально-правовий портрет суб'єктивних і

об'єктивних рис складу кримінальних правопорушень, спрямованих проти професійної діяльності журналістів» [31].

Авторка виявила дефект у кримінальному законодавстві, а саме: ст. 347-1 КК України не внесено до переліку, передбаченого в ч. 2 ст. 22 КК України, тяжких та особливо тяжких злочинів, на кшталт тих, за які кримінальна відповідальність настає з віку 14 років.

Доведено, що специфікою (обов'язковою ознакою вини) суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, визначеного ст. 347-1 КК України, є те, що винна особа усвідомлює: 1) що жертвою її посягання є журналіст; 2) умови, за яких вчиняють суспільно небезпечний вчинок; 3) що обраний спосіб дії має на меті перешкодити діяльності журналіста. Крім того, наявна мета передусім полягає в тому, щоб створити перешкоди законній професійній діяльності журналістів у всіх її виявах [31, с. 2–3, 141; 228].

Отже, К. М. Буряк акцентує на потребі виправити недоліки КК України щодо чіткого визначення віку 14-ти років, з якого настає кримінальна відповідальність за навмисне знищення чи ушкодження майна журналіста. Ідеться про дії, вчинені підпалом, вибухом або іншим небезпечним для всіх способом, або такі, що призвели до смерті людей чи інших серйозних наслідків [70].

У праці Р. О. Мовчана «Спеціальні норми щодо кримінально-правового захисту журналістської діяльності (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України): науково-практичний коментар окремих дискусійних положень» (2024) проаналізовано аспекти ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України. За результатами дослідження: сформульовано рекомендації щодо вирішення дискусійних питань, невирішеність яких здатна ускладнити ефективне застосування зазначених норм; виявлено недоліки в цих нормах, які негативно позначаються на їхній результативності; запропоновано способи усунення цих недоліків.

Зокрема, аргументовано слушність висловленої в юридичних колах ідеї щодо розміщення всіх положень, присвячених кримінально-правовому захисту

журналістської роботи, у розділі V Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина» [151, с. 209].

Автор зауважує, що предметом досліджуваного кримінального правопорушення є майно, чи належить журналісту або ж його близьким родичам чи членам сім'ї [151, с. 209]. Під ознаки складу правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, не підпадають випадки знищення майна, яке належить медіа. Це означає, що якщо в процесі зйомки відеоматеріалу злочинець псує камеру телеканалу чи ламає мікрофон, що є власністю медіа, такі дії слід кваліфікувати як один із різновидів перешкоджання журналістській діяльності, передбачених ст. 171 КК України. За сукупністю зі ст. 347-1 КК України доцільно кваліфікувати тільки тоді, коли відповідне майно (фотоапарат, відеокамера, мікрофон тощо) є особистою власністю журналіста [151, с. 215].

Учений також зазначає, що «на відміну від загальної ч. 1 ст. 194 КК України, де для висунення обвинувачення необхідно встановити, що умисне знищення чи пошкодження майна спричинило збитки у великому розмірі, відповідно до змісту ст. 347-1 КК України кваліфікується будь-яке знищення або пошкодження майна потерпілих, незалежно від розміру завданих збитків» [151, с. 215].

Водночас, у випадках знищення майна очевидно незначної вартості (ручки, аркуша паперу та тощо) чи незначного пошкодження малоцінного майна, не виключається застосування ч. 2 ст. 11 КК України [151, с. 215].

Кваліфікаційними ознаками, визначеними ч. 2 ст. 347-1 КК України, є: 1) метод учинення кримінального правопорушення – підпал, вибух або інший спосіб, що становить небезпеку для багатьох; 2) результати – загибель людей або інші серйозні наслідки. Автор акцентує, що поняття «інші серйозні наслідки» не поширюється на випадки спричинення матеріальних збитків (незалежно від їх розміру), шкоди довкіллю (також незалежно від її масштабів), тривалого

припинення, дезорганізації або обмеження діяльності медіа чи інших підприємств, установ, організацій тощо.

У кваліфікованому складі досліджуваної статті ставлення до настання наслідків може бути виключно з необережності. Якщо суб'єкт кримінального правопорушення «передбачав або свідомо припускав настання цих наслідків, його діяння слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 347-1 КК України та, залежно від обставин, ст. 345-1 чи 348-1 КК України, якщо потерпілим є журналіст, його найближчі родичі або члени сім'ї, або ж ст. 115 чи 121, 122 КК України у випадку заподіяння відповідної шкоди іншим особам» [151, с. 215].

Автор зауважує, що «санкція, визначена ч. 1 ст. 347-1 КК України, є менш суворою, ніж санкція загального складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 194 КК України» (не встановлений такий альтернативний вид покарання, як позбавлення волі на конкретний строк) [151, с. 215–216]. Додатково слід зазначити, що за одну тільки погрозу знищення чи пошкодження майна журналіста теоретично може бути призначено покарання, яке є суворішим, наприклад, позбавлення волі на строк до 3 років, ніж за фактичне знищення чи ушкодження його майна [151, с. 215–216].

Учений Р. О. Мовчан виявив кілька недоліків ст. 347-1 КК України, серед яких санкції статті (розміри та види покарань) та обсяг завданих збитків (розмежування ст. 194 та 347-1 КК України), які потребуватимуть глибшого аналізу під час дослідження ознак складу умисного знищення або пошкодження майна журналіста [151, с. 215–216].

О. В. Острогляд у науковій статті «Кримінально-правове регулювання в професійній діяльності журналіста» (2021) здійснив аналіз кримінально-правового забезпечення професійної роботи журналіста в його актуальному стані та з огляду на майбутні тенденції, а також імовірні кримінальні правопорушення, де журналіст здатний бути дійовою особою кримінального правопорушення,

обумовленого професійною діяльністю. Здійснено відповідну класифікацію за визначеними ознаками, які здатні відігравати роль у теоретичному обґрунтуванні для майбутніх наукових досліджень. Аргументовано наявність певного надміру захисту особи журналіста у випадках діянь, що мають непрямий зв'язок з його професійною діяльністю [163, с. 179].

У дослідженні О. С. Павлової «Система кримінально-правової охорони журналістів в Україні» (2023) засвідчено посилену увагу до питання юридичного захисту представників журналістської спільноти. Це зумовлено їхньою ключовою соціальною функцією в суспільстві, зокрема в підтриманні демократичного устрою, плюралізму думок та захисту прав людини. Акцентовано на ролі журналістів у забезпеченні верховенства права, досягненні прозорості й підзвітності державних структур та інших важливих аспектів суспільного життя [166, с. 298].

Зафіксовано, що посилення загроз для журналістів у зв'язку з професійною діяльністю також обумовлене розвитком цифрового простору, який сприяє розповсюдженню кримінально протиправного впливу на медійників у кібернетичному середовищі. Євроінтеграційний напрям розвитку України й обумовлені цим потреби узгодження національного кримінального законодавства з європейськими нормами щодо захисту прав журналістів стимулюють науковців досліджувати питання їх кримінально-правового захисту в умовах нових суспільно-політичних і технологічних реалій [166, с. 298].

Систему кримінально-правових інструментів, визначених у кримінальному законодавстві України, що мають на меті забезпечити захист журналістів у процесі здійснення професійних обов'язків, вивчала О.С. Павлова в контексті загальної тенденції покращення механізму їх захисту в глобальному масштабі. Історичний розвиток національного кримінального законодавства у сфері охорони журналістів під час виконання ними професійних функцій поділено на такі періоди: перший – з 2001 року (з дати набрання чинності КК України) до

2015 року (до моменту набрання законної сили змінами до КК України, прийнятими 14 травня 2015 року); другий – з 14 травня 2015 року (коли до КК України було внесено чотири нові склади кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1, з метою посилення охорона законної професійної діяльності журналістів) і донині [166, с. 298].

Доведено, що українська модель охорони законної журналістської діяльності в кримінальному праві має динамічний характер, демонструє поступ і вдосконалення, передусім у відповідь на вимоги адаптації національного кримінального законодавства до європейських стандартів їх захисту. Це суттєво вплинуло на ускладнення та розширення її структурних елементів: від двох статей в одному розділі – до шести статей, що розподілені між двома розділами КК України.

О. О. Хорватова та Ю. І. Пухір у статті «Деякі аспекти правового регулювання законної діяльності журналіста в сучасних умовах» (2024) досліджують правові підвалини, на яких ґрунтується регулювання законної роботи журналістів в нинішніх умовах воєнного стану. У роботі проведено аналіз діяльності й стану свободи медіа в Україні за останнє десятиліття. Зауважено, що в сучасній ситуації, коли в державі триває воєнний стан, індекс свободи преси демонструє позитивну динаміку. Автори сфокусувалися на аспектах правового регулювання законних підстав діяльності журналістів відповідно до норм міжнародного права та законодавства України; окреслили права й обов'язки журналістів, гарантії функціонування медіа, специфіку діяльності закордонних журналістів, працівників зарубіжних суб'єктів у сфері медіа, що працюють на території України [244, с. 366].

Визначено специфічні види заборон стосовно втручання в професійну практику журналістів в умовах мирного часу, під час військового стану або в зонах збройних протистоянь. Проведено дослідження статистичних даних щодо кримінальних правопорушень, спрямованих проти законної діяльності журналістів

і медіа протягом десятирічного періоду війни в Україні. Обґрунтовано, що за дії, які посягають на життя та здоров'я журналіста, а також за інші протиправні дії передбачено юридичну, зокрема кримінальну, відповідальність. Проаналізовано положення чинного кримінального законодавства, зокрема відповідні статті КК України. Визначено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, пов'язані із журналістською діяльністю, а саме: перешкоджання професійній діяльності журналістів, погрози або насильство щодо представників медіа, умисне пошкодження чи знищення майна журналіста, посягання на життя журналіста, а також захоплення журналіста в заручники [244, с. 366].

На основі аналізу офіційних статистичних відомостей сформовано кримінально-правовий портрет кримінальних правопорушень означеної категорії за три останні роки, а також здійснено кримінологічний опис кримінальних правопорушень, що посягають на законну професійну діяльність журналіста. Сформульовано висновок про те, що кримінальні правопорушення, спрямовані проти журналістів, становлять високий рівень суспільної загрози, адже вони підривають свободу висловлювання, національну безпеку країни, негативно впливають на базові засади функціонування інформаційного простору [244, с. 366].

У роботі О. Сачка «Правові аспекти кримінальної відповідальності за фізичні напади на журналістів» (2023) аргументовано, що неоднозначність і нечіткість кримінального законодавства стосовно фізичних атак на журналістів здатна спричиняти різночитання й відмінності в судовій практиці, що ускладнює слідчі дії та притягнення до відповідальності винних осіб. Актуально розглядати кримінальну відповідальність за фізичний напад на журналістів як окрему категорію кримінальних правопорушень, яка має враховувати особливості професії журналіста та її суспільну значущість [198, с. 105].

Удосконалення законодавства та механізмів захисту журналістів від фізичних нападів потребує напрацювання зрозумілих критеріїв і класифікації

таких випадків, а також посилення результативності розслідувань та притягнення винних до відповідальності. Вивчення цього питання здатне стимулювати подальше вдосконалення законодавчої бази й механізмів захисту журналістів, гарантуючи їм безпеку під час виконання професійних обов'язків і сприяючи збереженню демократичних цінностей у суспільстві.

Учений Т. І. Созанський у праці «Конструювання диспозицій статей, які гарантують кримінально-правовий захист журналіста» (2022) досліджує положення актуального КК України, що стосуються суспільних відносин у царині охорони легітимної діяльності журналістів, з огляду на специфіку формулювання цих кримінально-правових норм. Автор окреслює перелік кримінальних правопорушень, що мають гарантувати кримінально-правовий захист легітимної діяльності журналістів. Здійснено аналіз дефініцій, які висвітлюють сутність поняття журналіста загалом, виявлено низку ознак, що містяться в різних спеціалізованих законодавчих актах, які були інтегровані в уніфіковане кримінально-правове трактування поняття журналіста як жертви певних кримінальних правопорушень [207, с. 69].

Досліджено законопроекти, у яких передбачено внесення змін і доповнень до статей чинного КК України. Виявлено розбіжності між термінами, які використовують у законопроекті, і тими, що вже закріплені в чинному законодавстві. З'ясовано, що запропоновані правки до КК України не завжди мають достатнє та логічне підґрунтя, а інколи спричиняють складнощі з однозначним трактуванням одного й того самого терміна, який фігурує в різних кримінально-правових положеннях. Виявлено, що в деяких законопроектах передбачено використання юридичних конструкцій, недоцільність застосування яких у кримінальному праві підтверджена як теоретичними дослідженнями, так і практичним досвідом. Зокрема, до таких конструкцій належить адміністративна преюдиція [207, с. 69].

Здійснено загальний огляд кримінально-правових положень, які гарантують кримінально-правовий захист журналістів, встановлено деякі їхні спільні ознаки з іншими взаємопов'язаними кримінально-правовими положеннями.

Стаття О. Л. Соколенка «Аналіз кримінально-правових аспектів захисту професійної діяльності журналістів» (2023) зосереджена на комплексному дослідженні кримінально-правових способів охорони професійної діяльності представників журналістики. У роботі проаналізовано ключові виклики й небезпеки, які постають перед журналістами, коли вони виконують свою роботу. Також окреслено правові межі, зокрема Кримінального кодексу, що визначає відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналістів. Розглянуто окремі статті КК України, які мають захищати права журналістів, проаналізовано рішення судових органів, прийнятих на їх основі. Автор статті засвідчує важливість правових гарантій для забезпечення свободи висловлювання та свободи висловлювання, незалежної журналістики, акцентуючи на потребі вдосконалення правових інструментів захисту журналістів від незаконного втручання та переслідування. Крім цього, у матеріалі здійснено ретельний аналіз поточних викликів і складнощів, що постають перед журналістами у сфері кримінально-правового захисту. Розглянуто аспекти дієвості чинних законодавчих актів, їх вплив на щоденну роботу журналістів і взаємодію з правоохоронними структурами [208, с. 188].

Автор засвідчує необхідність пристосування кримінального законодавства до динамічного розвитку сучасної медіа галузі, ураховуючи підвищення загроз для вільного висловлювання поглядів. У статті здійснено також зіставний аналіз міжнародних норм щодо захисту прав представників медіа й українського законодавства, демонструючи місце України в контексті світової думки з цього питання. Розглянуто ключові аспекти міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини стосовно захисту журналістської праці. Аргументовано значущість розроблення законодавчих ініціатив, спрямованих на

посилення юридичних гарантій для захисту журналістів і створення безпечного та комфортного простору для незалежної журналістської діяльності. Дослідження містить пропозиції з удосконалення законодавства з метою забезпечення ефективнішого захисту журналістів і підтримки свободи слова в умовах сучасного соціуму [208, с. 188].

Науковець Ю. В. Сподарик у своїй праці «Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістської діяльності» (2021) спрямовує увагу на проблемних аспектах, що виникають під час визначення правової природи діянь, які охоплені ст. 347-1 КК України. Учений акцентує на аспектах відмежування досліджуваної норми від суміжних, визначаючи критерієм для цього передусім потерпілого, оскільки «за ст. 194 КК України потерпілим може бути той, хто володіє майном, або власник, а згідно зі ст. 347-1 КК України ним може бути тільки журналіст або його близькі родичі чи члени родини журналіста» [209, с. 145–146]. Ще одна відмінність полягає в тому, що «відповідальність відповідно до ч. 1 ст. 194 КК України настає лише в разі заподіяння значної шкоди, а згідно з ч. 2 ст. 194 КК України – за особливо велику шкоду, тоді як у ст. 347-1 КК України розмір заподіяної шкоди не має значення» [209, с. 145–146]. Автор стверджує, що задля уникнення непорозумінь при кваліфікації та для спрощення всієї процедури було б доцільно закріпити на законодавчому рівні чіткі критерії розміру шкоди [209, с. 145–146]. Доцільність цього зумовлена межею між простою формацією кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347 КК України) та «значною шкодою», яка була б кваліфікуючою ознакою. У разі якщо кримінальне правопорушення не завдало істотної шкоди журналісту чи його рідним, ідеться про малозначність діяння. Справи, де виявлено ознаки малозначності, підлягають закриттю, оскільки немає складу кримінального правопорушення [209, с. 145–146].

Отже, Ю. В. Сподарик зосереджує увагу на певних складнощах під час відмежування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 194 і

347-1 КК України. У дослідженні «Особливості кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження чужого майна» (2024), проведеному О. М. Шармар, сформульовано такі висновки: 1) «для уникнення надмірної диференціації кримінально-правових положень є необхідність виключити зі складу КК України статті 347, 347-1 та 352» [248, с. 163]. Також слід доповнити ст. 194 КК України кваліфікуючими ознаками: «умисне знищення або пошкодження майна, яке стосується особи у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків або професійних функцій». Зміст диспозиції ч. 2 ст. 194 КК України шляхом новелізації повинен мати такий зміст: «Умисне знищення або пошкодження чужого майна, вчинені підпалом, вибухом або іншим загально небезпечним способом, якщо їх вчинено щодо особи у зв'язку з її службовою діяльністю чи професійною функцією». Диспозиція ч. 3 ст. 194 КК України повинна бути сформульована так: «Умисне знищення чи пошкодження чужого майна, якщо це завдало значної матеріальної шкоди». Диспозицію ч. 2 ст. 194 КК України викласти в такій редакції: «Умисне знищення або пошкодження чужого майна, що призвело до заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах або спричинило смерть людей чи інші серйозні наслідки»; 2) передбачити «у КК України, що загально небезпечним способом вважається спосіб, який спричиняє майнову, немайнову, фізичну шкоду фізичній або юридичній особі, або ж створює реальну загрозу спричинення такої шкоди для двох чи більше осіб (вибух, підпал, затоплення, використання радіоактивних матеріалів, отруйних речовин, збудників інфекційних хвороб)» [72; 248, с. 167]; 3) «на основі аналізу судової практики встановити правило кваліфікації – у випадку застосування вибухового пристрою з метою навмисного знищення чи пошкодження майна, дії винного повинні бути додатково кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК України» [72; 248, с. 167].

Ми не поділяємо позицію дослідниці, яка пропонує обмежитися єдиною нормою стосовно умисного пошкодження або знищення чужого майна, а інші

декриміналізувати, оскільки спеціальний статус потерпілого передбачає зазіхання на інший об'єкт кримінального правопорушення, а також потребує посилення відповідальності за посягання на власність особливого потерпілого. О. О. Юріков у дисертаційній роботі «Кримінальна відповідальність за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі» (2021) зазначає, що під час відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 360 КК України, від кримінальних правопорушень, передбачених статтями 113, 158-2, 158-3, 194-1, 196, 245, 252, 258, 270-1, 277, 292, 347, 347-1, 352, 378, 399, 411, 412 КК України, необхідно обов'язково враховувати предмет посягання, спричинені наслідки й суб'єктивну сторону [26; 257, с. 3–4, 199, 210].

З огляду на викладене вище, доходимо висновку про відсутність комплексного монографічного дослідження проблем кримінальної відповідальності за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста. Наукова спільнота зосередила увагу лише на окремих аспектах кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України.

Чітке визначення *методологічних засад його проведення* є необхідною передумовою якісного наукового дослідження. Методологією наукового дослідження правових питань слід вважати системний комплекс прийомів, методів й інструментів (засобів) наукового мислення. Вона постає як сукупність історично сформованих раціональних підходів, засобів і форм руху думки: від припущення до істини, від зовнішнього вияву до глибинної суті, від невідання до пізнання.

Отже, методологію не можна звужувати до якогось одного складника (компонента), наприклад, до конкретного методу чи вчення про методи, адже поза увагою залишаться інші важливі елементи. Саме таке розуміння змісту методології правових досліджень є найобґрунтованішим. Тому воно буде покладено в основу формування методологічних засад дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Важливою передумовою під час розроблення методологічних засад є специфіка об'єкта дослідження. Для об'єктивного аналізу в дослідженні підбрано і використано систему загальнонаукових і спеціальних методів, які зумовлені темою, метою та завданнями дослідження.

Грунтовний аналіз предмета дослідження має бути проведено з використанням *діалектичного методу пізнання*, що передбачає перехід мислення від конкретного до абстрактного з подальшим рухом від абстрактного до конкретного. Використовуючи зазначений метод, необхідно здійснити аналіз досліджуваних питань шляхом накопичення емпіричного матеріалу, його систематизації, вивчення та аналітичної обробки.

Об'єкт досліджуваного кримінального правопорушення вважаємо за доцільне проаналізувати в єдності його структурних компонентів – суб'єктів суспільних відносин, предмета й соціального зв'язку, після чого з'ясувати особливості механізму заподіяння шкоди цьому об'єкту. Такий аналіз надасть можливість виявити родовий об'єкт досліджуваного кримінального правопорушення, який згодом уже ввійде до абстрактного поняття відповідних суспільних відносин. Далі необхідно проаналізувати окремі ознаки досліджуваного складу кримінального правопорушення, його чинні та запропоновані в новій редакції кваліфікуючі ознаки.

Проведений у такий спосіб аналіз сприятиме виокремленню належних об'єктивних і суб'єктивних ознак, виду та розмірів санкцій ст. 347-1 КК України та практики її реалізації; дасть змогу сформулювати узагальнені висновки щодо результативності окремих видів покарань за досліджуване кримінальне правопорушення з позиції досягнення мети кримінального покарання, а також стосовно пріоритетності певних завдань покарання на сучасному етапі євроінтеграційних процесів, соціального поступу й економічного розвитку України.

Доходимо висновку, що діалектичний метод сприяв аналізу положень українського кримінального законодавства в частині досліджуваного предмета та формулюванню на цій основі висновків і пропозицій. Водночас цей метод необхідно використовувати в єдиному комплексі з іншими методами наукового пізнання, що є складниками його методології.

Вважаємо за доцільне поєднувати діалектичний метод пізнання передусім з методом *системно-структурного аналізу*. Системний підхід під час дослідження складних динамічних цілісностей сприяє виявленню внутрішнього механізму не лише функціонування окремих компонентів, а й їх взаємодії на різних рівнях. Застосування цього методу надає можливість продемонструвати внутрішню структуру досліджуваної норми. Використання системно-структурного аналізу слід реалізовувати не як загальну стратегію дослідження, а виключно як один з аспектів теорії пізнання.

Виявити тенденції еволюції законодавства щодо відповідальності, прослідкувати його взаємозв'язок із соціально-економічним середовищем суспільства й держави, прогресом розвиток кримінального законодавства щодо охорони цих суспільних відносин дасть змогу *історико-порівняльний метод*. Крім того на підставі аналізу кримінального законодавства минулих часів і практики його застосування вдається висвітлити генезу предмета дослідження.

Логіко-догматичний метод допоможе ретельно дослідити положення чинного КК України щодо посягання на законну професійну діяльність журналістів, охорону їхніх прав і свобод, знищення та пошкодження майна, з огляду на дотримання правил законодавчої техніки під час конструювання диспозицій та санкцій цих норм, оскільки мова кримінального закону повинна бути чіткою, зрозумілою та доступною не тільки для юристів, а й для пересічних громадян, які зобов'язані неухильно дотримуватися норм права, а терміни, слова і словосполучення, які включено до норми, мають вирізнятися однозначністю, високою інформативністю та семантичною жорсткістю.

Наступним методом, який буде застосовувано в процесі дослідження, є *компаративістський (порівняно-правовий)*. Його буде використано під час порівняння кримінального законодавства України, яке передбачає відповідальність за посягання на законну професійну діяльність журналістів, охорону їхніх прав і свобод, з відповідними нормами кримінальних законів іноземних держав, а також міжнародного кримінального права.

Структурно-функціональний метод – застосовано з метою аналізу положень кримінального законодавства України щодо предмета дослідження з метою надання якісних, науково обґрунтованих пропозицій.

Соціологічні методи буде використано під час дослідження, систематизації та аналізу матеріалів слідчої та судової практики, застосування норм КК України щодо предмета дослідження. Аналіз відповідних статистичних матеріалів надасть можливість виявити прогалини в кримінально-правовій охороні законної професійної діяльності журналістів, охорони їхніх прав і свобод. Розробленню пропозицій з удосконалення ст. 347-1 КК України сприятимуть *методи узагальнення та моделювання*. Ці та інші методи наукових розвідок буде застосовувано в їхньому взаємозв'язку.

На основі аналізу сучасного стану й методології дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна сформульовано такі висновки:

1. Родова ознака кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, не узгоджується з родовим об'єктом розділу XV Особливої частини КК України, оскільки видовим об'єктом досліджуваного діяння слід вважати суспільні відносини у сфері забезпечення авторитету публічного інформування. Це зумовлює необхідність перенесення норм щодо кримінально-правової охорони журналістів, їхніх прав і свобод до розділу V Особливої частини КК України.

2. Потребує корегування зміст ч. 2 ст. 22 КК України стосовно встановлення зниженого віку (14-ти років) для суб'єктів, які вчиняють умисне знищення або пошкодження майна журналіста шляхом вибуху, підпалу або іншим загально небезпечним способом, що загрожує безпеці, або якщо такі діяння спричиняють смерть людей або інші тяжкі наслідки.

3. Обґрунтовано, що на основі аналізу судової практики, зокрема поодинокого притягнення осіб до кримінальної відповідальності за ст. 347-1 КК України, а також з огляду на супутні негативні наслідки, що виникають у зв'язку з притягненням осіб до відповідальності, норми кримінального права у процесі регулювання зазначених суспільних відносин слід застосовувати як виключний засіб, тобто як *ultima ratio*. Тому вчені акцентують на низці проблем, які потребують ретельного вивчення, зокрема пов'язаних із розмірами та видами санкцій ст. 347-1 КК України, питаннями розмежування їх за обсягом заподіяної шкоди тощо. Актуальність оновлення редакції ст. 347-1 КК України додатково засвідчують статистичні дані щодо кримінальних правопорушень і результати їх розслідування.

4. Обґрунтовано, що декриміналізація ст. 347-1 КК України є недоцільною, хоча це обстоюють деякі науковці, аргументуючи доцільністю обмежитися лише однією нормою щодо умисного пошкодження чи знищення чужого майна. На нашу думку, спеціальний статус потерпілого передбачає посягання на відмінний об'єкт кримінального правопорушення, тому обумовлює доцільність посилення відповідальності за кримінально протиправні посягання на майно спеціального потерпілого.

5. Методологічними засадами дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста є застосування комплексу методів наукового пізнання: діалектичного методу, методу системно-структурного аналізу, узагальнення, логіко-догматичного, історико-порівняльного, моделювання, порівняльно-правового та соціологічних методів тощо. Специфіка

об'єкта та предмета дослідження є вектором їх реалізації. Крім того, здійснений аналіз продемонстрував способи й методи, за допомогою яких результати дисертаційної роботи слід інтегрувати в правозастосовну та нормотворчу діяльність, а також застосовувати в процесі підготовки фахівців у сфері правозастосування та підвищення кваліфікації практичних працівників.

1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

Вивчення історичного аспекту кримінального права має вирішальне значення, оскільки допомагає передбачити майбутній розвиток і зрозуміти окремі інститути чи норми.

Розглядаючи будь-яке питання, звернення до історичного контексту є ключовим для всебічного з'ясування сутності явища, що вивчається. Під час аналізу об'єкта дослідження варто зважати на соціальне середовище, в якому він зародився, передумови та фактори, що вплинули на його розвиток, економічний та суспільно-політичний устрій, а також усталені ідеологічні переконання, які панували у суспільстві на момент виникнення або впровадження правової норми. Для повного дослідження історичного розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста необхідно враховувати, якщо не всі, то хоча б ті визначальні чинники, які мали вирішальне значення при створенні або застосуванні досліджуваної норми.

Розмаїття підходів та критеріїв періодизації розвитку кримінального законодавства є важливим для науки та сприяє ґрунтовному й всебічному дослідженню як його в цілому, так і окремих інститутів чи норм.

Найбільш поширеною є періодизація історичного розвитку кримінального законодавства, його конкретних інститутів та норм крізь призму дослідження загального розвитку держави та права України.

Відтак, можливо виокремити різні періодизації розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, залежно від обраного критерію: за періодами розвитку вітчизняного кримінального законодавства; за розвитком нормативного закріплення; за суспільно-економічною формацією, у час якої існувало право за об'єктом посягання; за формою (структурою).

З найдавніших часів панувала заборона на свободу висловлювання та друку (що мала й кримінальний наслідок).

На інших українських землях розвиток журналістики пов'язаний з виданням першої «Львівської газети» 1776 р. («Gazette de Leopold»), що виходила у Львові французькою мовою. З видання першої газети починається історія журналістики та ЗМІ. В другій половині XVIII ст. починає формуватися кримінально-правова охорона свободи слова та журналістської діяльності, хоча в інших країнах Західної Європи це зародилося ще з давніх часів. Одним із свідчень цього є висловлювання К. Кулле (фр. Corinne Coulet), яка, вивчаючи питання діяльності ЗМІ в Давній Греції, зазначає, що «судячи з текстів можна було висловлюватись вільно» [20, с. 78].

Детальна регламентація порядку проведення попередньої цензури Синодом і Академією Наук була прописана в указі виданому 31 травня 1780 р. «Про нагляд за виданням духовних книг у вільних друкарнях і таких, що перебувають у відомстві цивільних установ та закладів» [20]. Крім того, додаткове регулювання діяльності Синоду у цьому напрямку було зазначено в указі від 15 січня 1783 р. «Про дозвіл у всіх містах і столиці засновувати друкарні та друкувати книги російською та іноземними мовами, з їхнім розглядом від Управи Благочиння» [20].

З прийняттям згаданих указів позитивним кроком на шляху розвитку свободи слова та ЗМІ стало скасування необхідності отримувати дозвіл на відкриття друкарень. Тобто, можливість друкувати книги з привілею перетворилася на право, хоча, з обов'язковою участю цензурного органу (вперше згадуються управи благочиння, що мали контролювати зміст опублікованих творів і за потреби могли накладати вето на твори та застосовувати санкції до інших порушників, які забороняли певні твори). Ситуація була неоднозначною як щодо цензури, так і щодо захисту прав осіб, які займалися журналістською діяльністю [20].

Не було ні правових гарантій забезпечення охорони прав та свобод осіб, які займалися видавничою діяльністю, ні механізму їхнього судового захисту. На перше місце ставилася охоронно-політична та загальноправова функція держави – закривати видання, що поширюють твори, які ображають честь, моральність чи пристойність.

Отже, після врахування усіх змін, ми вважаємо доцільним виокремити такі етапи в розвитку цього злочину:

1. Період формування кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна (IX–XVI століття);
2. Період удосконалення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна (XVI століття–1922 рік);
3. Радянський період ідеологізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна (1922–2001 роки);
4. Кримінальна відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна згідно з чинним Кримінальним кодексом України 2001 року та дотепер. Спробуємо глибше зануритись у тонкощі еволюції українського кримінального права в межах окреслених історичних епох.

Перший етап формування кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна (IX–XVI ст.). Охорона власності від знищення або пошкодження майна була актуальною з давніх часів.

Разом з тим, розуміння історії української держави та права перш за все залежить від обізнаності з письмовими джерелами, яких збереглося дуже мало. З цієї причини, попри появу нових способів інтерпретації наявних джерел, їх переосмислення, виявлення та включення до наукового обігу нових конкретних фактів, дослідження суспільно-політичного розвитку в усій його історичній специфіці залишається завданням складним та трудомістким. Першим державним утворенням наших прашурів (слов'ян) була Київська Русь, що постала в IX столітті та являла собою ранньофеодальну державу, право якої складалося зі звичаїв, традицій, обрядів, а також писаного права князя. Уже у військових угодах слов'ян з Візантією від 907, 911, 944, 971 років відображалися засади міжнародного, торговельного та військового права. Угоди укладалися у двох примірниках. Один, написаний від імені Київської Русі давньоруською мовою, скріплений печатками й підписами купців, передавався на зберігання у Візантію, інший, написаний грецькою мовою, зберігався в Київській державі [53]. Вартим уваги є договір 911 року між Олегом та грецькими імператорами Левом і Олександром, який мав кримінально-правовий характер. У X столітті (як і в XXI столітті) одним з основних об'єктів захисту від злочинних посягань було право власності. Уже у статті 6 договору Київської Русі з Візантією визначалися санкції за злочини проти власності.

Найвизначнішою пам'яткою кримінального права Київської Русі була «Руська Правда» – перший кодифікований збірник юридичних норм українського народу, що дійшов до наших часів. Відомо, що «Руська Правда» існувала у трьох редакціях: Короткій, Розширеній та Скороченій. У третій частині Короткої редакції Руської Правди було визначено відповідальність за посягання на право власності [53]. Зокрема, стаття 18 цього нормативного акта описує ситуації зі

знищенням чи пошкодженням майна: «А иже кто изломить (поламає) копьє, любо щит, любо порт ...». У подібних ситуаціях винуватці мусили компенсувати ціну зруйнованого або зіпсованого майна. Окрім того, згадувалися інші випадки свідомого знищення чи ушкодження власності. Наприклад, у ст. 32 Скороченої редакції Руської Правди передбачено штраф у розмірі трьох гривень за навмисне знищення або пошкодження князівського пасічника шляхом підпалу: «... чи спалять, чи пошкодять...» [53].

Характерною рисою Розширеної редакції Руської Правди, як і Короткої редакції, було її місцеве походження, яке виникло внаслідок розвитку юридичної думки на Київській Русі. На думку М.В. Владимирського-Буданова, у Розширеній редакції Руської Правди, знищення або пошкодження «борті» (дерево з бджолами в дуплі), а саме опис різних випадків знищення самого дерева разом з вуликом (ст. 68 «Аже борть подьтнеть, то 3 гривни продаже, а за дерево пол гривни») та знищення самих бджіл (ст. 69 «Аже пчели видереть, то 3 гривни продаже, а за медь, аже будить пчели не лажени (за якими не лазили, щоб підрізати, вийняти стільник), то 10 кун; будить ли олек (з якого стільники підтяті), то 5 кун»), вказує на необережне псування борті, хоча є точка зору, що це навмисні дії. Разом із вказаними способами навмисного знищення або пошкодження ст. 80 передбачала відповідальність за пошкодження сітки для ловіння птахів «...Аже хто подотнеть вервь...», що каралося штрафом у розмірі трьох гривень [6].

Аналіз цього правового документу дає змогу стверджувати:

- а) низький техніко-юридичний рівень часів Київської Русі не виокремлював специфічного терміна для визначення права власності;
- б) право власності відрізнялося від права володіння, оскільки окреслювався порядок вилучення речі, яка перебувала у володінні іншої особи (статті 13, 14 Короткої редакції Руської Правди);

в) існувало право власності на землю та угіддя (ст. 24 Короткої редакції Руської Правди) й на рухоме майно: худобу, свійську птицю, коней (зокрема бойових), знаряддя виробництва, зброю, одяг тощо;

г) приватна власність ретельно охоронялася – за розорювання межі та пошкодження межових знаків («перетес») засіченого на дереві накладався значний штраф, розміром дванадцять гривень (статті 32, 34 Короткої редакції Руської Правди; статті 71, 72 (бортні, релейні, дворові межі), 73, 75 Розширеної редакції Руської Правди). Власник речі міг вимагати її повернення з виплатою компенсації за користування;

г) розрізняли об'єктивну та суб'єктивну складові діянь: чи було злочин скоєно свідомо, чи випадково [, с. 37–39]. Про це свідчить ст. 84 Розширеної редакції Руської Правди, яка передбачала значний штраф за навмисне знищення чужого коня чи рогатої худоби: «...Аще хто шкодою конь поріже або худобину, продаж 12 гривень, а шкоду господину урок платити» [20, с. 70];

д) суб'єктами злочину були всі фізичні особи, включаючи холопів, які мали вільну волю та свідомість. Про вік суб'єкта в Руській Правді не згадувалося;

е) покарання були доволі м'якими, відсутні смертна кара та тілесні покарання. Зазначимо, що метою покарання було, передусім, відшкодування збитків потерпілому та його родичам, а також наповнення державної скарбниці. Не можна заперечувати й таку, ще слабо виражену мету, як відплата. Суворіше каралися посягання на життя, честь і майно феодалів, аніж посягання на життя, честь і майно простих вільних людей давньоруського суспільства. За найтяжчі злочини «Руська Правда» передбачала специфічну міру покарання – «поток і пограбування». Цей суворий вид покарання застосовувався за підпали, конокрадство та розбій. «Поток і пограбування» у первісному суспільстві означав вигнання злочинця разом з сім'єю з громади, а майно злочинця знищувалося. Розвиток майнових відносин призвів до того, що зміст покарання «поток і пограбування» трансформувався.

У часи перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського та Королівства Польського, на теренах сучасної України діяли різноманітні правові джерела. Вони переважно базувалися на спадщині Київської Русі, а саме на звичаєвому праві та Руській Правді. З появою необхідності впорядкувати законодавство для його полегшеного застосування, виникли збірники законів. Правова система розвивалася через інтеграцію місцевого звичаєвого права, що довго співіснувало з нормами письмового права, та нормативних актів Польського Королівства та Великого князівства Литовського – судебників, статутів, сеймових постанов, привілеїв та ін.

Польське право не було представлене єдиною кодифікованою системою. У Великому князівстві Литовському відбулося два великих кодифікаційних процеси: Судебник Великого князя Казимира 1468 року та три Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 років. Навіть після Люблінської унії 1569 року на українських землях, за винятком Галичини, продовжували застосовуватися обласні привілеї та Литовські статuti, а не польське право [210].

Відмінною рисою того періоду виявилася наявна тенденція до поступової заміни норм звичаєвого права нормами, створеними державою, і цей процес був тісно переплетений із становленням державності. Можливо стверджувати, що відправною точкою криміналізації цього злочину є «Руська Правда», де навмисне знищення чи пошкодження майна знайшло своє законодавче оформлення.

Другий етап удосконалення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна (XVI ст.–1922 р.). На захоплених Великим князівством Литовським українських теренах у XVI ст. – першій половині XIX ст. були чинні кодекси середньовічного права – Литовські статuti. Упродовж XVI ст. було видано три Литовські статuti: 1529 р. («Старий»), 1566 р. («Волинський») та 1588 р. («Новий»). Литовські статuti використовували чинне законодавство, судові постанови, німецьке, польське, римське та звичаєве право Литви, Польщі, України та інших країн. Навмисний підпал житлового будинку передбачав як

покарання спалення злочинця. Інші способи знищення майна (псування греблі, гатки, млина) передбачали штрафи у розмірі дванадцяти кіп грошей [210, с. 70].

У кримінальному законодавстві того часу відбувалися значні зміни:

а) систему злочинів формували шість основних груп: злочини проти релігії; політичні злочини; державні злочини; злочини проти особи; майнові злочини; злочини проти моралі та сім'ї;

б) кримінальне право захищало, насамперед, життя, честь і майно представників панівного стану;

в) суб'єктом злочину визнавалася вільна чи напіввільна людина, яка досягла 14 (Литовський статут 1566 р.) [210] або 16 років (Литовський статут 1588 р.) [210];

г) злочини поділялися: за суб'єктивною стороною – на навмисні та ненавмисні; за моментом завершення – на завершені та незавершені; за кількістю учасників – на вчинені особисто та за співучасті;

г) душевнохворі не завжди притягувалися до відповідальності;

д) кримінальні справи розглядала лава на чолі з війтом, найтяжчі кримінальні справи (вбивство, замах на життя шляхтича, згвалтування, розбій та підпал) розглядала магістратська Рада з міським старостою;

е) злочини проти власності (крадіжки, підпали, пошкодження або знищення чужого майна, наїзд, грабіж, розбій) каралися найбільш тяжким покаранням – смертною карою. Розрізняли просту смертну кару (відрубання голови, повішення) і кваліфіковану, тобто особливо нестерпну (спалення, четвертування, саджання на кіл, закопування живцем у землю тощо) [27; 28; 210, с. 63–67].

Згідно з Соборним Уложенням 1649 р., не було визначено інших форм умисного знищення чи пошкодження майна. Водночас, у інших розділах, описуючи знищення або пошкодження чужої власності, переважно згадувалася необережна форма вини, а саме діяння здебільшого розглядалися в контексті майнових стосунків. Наприклад, у розділі X цього нормативного акту статті, що

присвячені знищенню або пошкодженню чужого майна, передбачали наступні варіанти вчинення злочину: зіпсує, наприклад, пташині сітки (статті 216, 217, покарання – биття кийком), «насильно зрубає ліс» чи псування іншого майна (статті 210, 220, 221, у цих випадках винні були зобов'язані виплатити штраф – вартість лісу, визначену указом государя), підпал з необережності (ст. 223 – карався штрафом, суму якого визначав государ), підпал на ґрунті особистої неприязні (ст. 228 – передбачалась страта через спалення). Проте, на наш погляд, при описі відповідальності за знищення чи пошкодження майна чітко простежується переважання цивільно-правової відповідальності, зокрема за навмисні дії. Відтак, у Соборному Уложенні навмисне знищення майна найчастіше каралося відшкодуванням шкоди, завданої злочином, і лише найбільш небезпечний спосіб навмисного знищення або пошкодження майна (підпал) – стратою.

Магдебурзьке право як сукупність законів (статутів) та приписів XIII століття, почерпнуте зі Саксонського зеркала та прав магдебурзьких шеффенів (судової колегії), стало найпоширенішим міським правом у середньовічній Україні. Саме система міського Магдебурзького права разом з іншими юридичними збірниками лягла в основу формування цивільного та кримінального законодавства, судової системи та судочинства.

Відповідно до Магдебурзького права, усі українські міста поділялися на три групи. До першої належали міста, яким Магдебурзьке право надали литовські князі, польські та угорські королі. Більшість таких міст знаходились на Правобережній Україні [15, с. 8]. До другої категорії відносились міста, що отримали Магдебурзьке право від своїх власників. Наприклад, князі Вишневецькі в XV столітті дарували його містам Лохвиці, Лубнам, Пирятину, Прилукам. До третьої категорії входили міста, яким Магдебурзьке право було даровано грамотами гетьманів. До кінця XVIII століття Магдебурзьке право отримали майже всі міста Лівобережної України [28; 15, с. 11–20].

Безперервний розвиток суспільного виробництва, удосконалення виробничих та інших суспільних відносин, зміна соціально-економічних, політичних та ідеологічних умов життя викликали необхідність внесення змін і доповнень до кримінального законодавства.

Далі законодавець виокремлює знищення (пошкодження) чужого майна як самостійний вид злочину проти власності й деталізує окремі його характеристики, чітко розмежовуючи умисне та необережне вчинення цього злочину. Ці питання висвітлюються в розділі XII, присвяченому злочинам проти власності приватних осіб, Уложення про покарання кримінальне і виправне 1845 року. Так, у главі II «Про знищення або пошкодження чужого майна» основний склад підпалу викладено у ст. 1606. Це суспільно небезпечне діяння могло спричинити покарання у вигляді позбавлення всіх прав і відправлення на каторжні роботи на термін від восьми до десяти років. Збільшувалось покарання за підпал у нічний час (ст. 1607 – каторга до дванадцяти років). Окремо регулювалась відповідальність за підпал рудників – залежно від наявності людей. В цьому випадку законодавець, на відміну від попередніх санкцій, передбачав альтернативу: максимальне покарання – каторга до дванадцяти років, мінімальне – відправка до виправних арештантських відділень на період до п'яти років (ст. 1608). За умисний підпал нежитлової споруди чи судна, де не було та й не могло бути людей, покарання ставало м'якшим (виправні арештантські відділення на термін до шести років). У цій же статті, ст. 1609, було зазначено, що у випадку, коли поруч з нежитловим приміщенням знаходились інші будівлі, куди могла перекинутись пожежа, покарання збільшувалось (каторжні роботи до шести років) [15, с. 165–167].

Також окремо встановлювалась відповідальність за підготовку до підпалу (виправні арештантські відділення на строк до півтора року), за підпал власного майна з метою отримання страхових виплат (такий самий вид покарання на строк до п'яти років), підпал чужого лісу, торфовищ, садів та інших насаджень

(максимальне покарання – виправні арештантські відділення на строк до шести років) – статті 1613–1614; ушкодження чужого майна вибухом пороху, газу або іншої речовини, або затопленням чи іншим способом (статті 1616–1625) [15, с. 167]. Варто зауважити, що структура складу злочину, що розглядається, в наступних, після видання Уложення в 1845 році, редакціях практично не змінювалась. Можна констатувати, що склад знищення або пошкодження майна, сформульований у 1845 році, зберігався до падіння імперії в 1917 році.

«Кримінальне уложення» 1903 року, яке діяло на території тодішньої України, не передбачало окремої статті щодо злочинів проти власності, проте, пошкодженню майна приділялася окрема глава XXX – «Про пошкодження майна, шляхів сполучення, попереджувальних, граничних і тому подібних знаків й інших предметів». Згідно з цими нормами встановлювалася кримінальна відповідальність за навмисне псування чужого майна (ст. 547, каралося арештом до місяця або штрафом до ста рублів); пошкодження власного майна; дії, що створювали загрозу державній, суспільній безпеці (статті 550, 551, 558, 559 та інші, покаранням було тримання у виправній установі, тюремне ув'язнення чи каторга до восьми років); злочини, вчинені на службі (статті 560, 561, покаранням було тримання у виправній установі, тюремне ув'язнення чи каторга до восьми років); посягання на предмети, що не мали економічної цінності (прикордонні знаки, межові, заявочні знаки, могили – статті 548, 549, 554, каралися штрафом до п'ятисот рублів або арештом до року, або тюремним ув'язненням до восьми років); пошкодження майна загальнонебезпечним способом (підпал, вибух або затоплення – статті 562, 563, каралися триманням у виправній установі, тюремним ув'язненням чи каторгою до восьми років або довічною каторгою) [15, с. 208–220]. Необережне пошкодження каралось тільки у випадку конкретних об'єктів (телеграф, телефон, залізнична колія, пароплав та інші – статті 565–568, штраф до п'ятисот рублів). Усунення небезпечних наслідків або своєчасне припинення дії

вогню, вибуху або затоплення звільняло від відповідальності (ст. 569) [15, с. 210–220].

Цікавий факт: термін «знищення майна» було повністю замінено терміном «пошкодження» у «Кримінальному уложенні» 1903 року. Тогочасні науковці відзначали, що «...пошкодження чужої речі як майна може проявлятися не тільки як псування, але й як знищення, котре міститься в понятті пошкодження». [20, с. 125].

Неоднозначне ставлення правлячих режимів в Україні до проблеми власності не сприяло економічному розвитку, розвитку товарних відносин, формуванню цивільно-правових засад функціонування відносин власності та кримінально-правових основ охорони власності від протиправних дій. До того ж, за умов частих змін влади в Україні, неодноразового проведення воєнних дій з надзвичайною жорстокістю, коли не цінувалося ні життя людей, ні майно, а насильницьке захоплення, знищення та пошкодження стало звичною практикою воюючих сторін, кримінальний закон фактично не діяв. Хоча українські уряди робили спроби законодавчо, у тому числі кримінально-правовими методами, захистити власність від протиправних посягань, реального захисту інтересів власників, з об'єктивних та суб'єктивних причин, не було забезпечено.

Третій період кримінального законодавства Української РСР (1917–1991 рр.). Значна кількість нормативних актів з кримінально-правовими нормами, прийнятих українськими органами влади та управління в період 1917–1922 рр., характеризувалася відсутністю чіткої системи, взаємозв'язків, значними прогалинами у законодавстві, частими колізіями правових норм та складністю у застосуванні. Це актуалізувало проблему узагальнення усього законодавчого матеріалу, надання йому певної системи, тобто викликало потребу кодифікації кримінального права.

КК УРСР складався з Загальної та Особливої частин, визначаючи, що покарання застосовувалися для профілактики нових правопорушень, соціальної

реабілітації злочинця через виправно-трудові роботи та запобігання вчиненню ним злочинів у майбутньому [126]. Значне місце в КК УРСР 1922 р. посідали норми, які регулювали правовідносини в галузі охорони власності від злочинних посягань. Види злочинів, що посягали на відносини власності, були чітко та послідовно систематизовані у Кодексі, охоплюючи поширені протиправні діяння того періоду, спрямовані проти чужої власності. Це сприяло діяльності правоохоронних органів України з боротьби з майновими злочинами в умовах нової економічної політики та відновлення народного господарства після завершення громадянської війни.

Загальні засади кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна були найбільш чітко виражені в КК УРСР 1922 р. Кодекс містив точні склади злочинів та конкретні види покарань за ці злочини. Так, у Розділі VI «Майнові злочини» Особливої частини КК УРСР 1922 р. було виділено два види умисного знищення або пошкодження майна: просте (ст. 196) та загальнонебезпечне (ст. 197). Згідно зі ст. 196 КК УРСР 1922 р. «умисне знищення або пошкодження майна, що належить установі, підприємству або приватній особі, каралося позбавленням волі на строк до одного року, або примусовими роботами на той самий строк, або штрафом до п'ятисот рублів» [126]. У ст. 197 КК УРСР 1922 р. формулювався кваліфікований склад цього злочину: «Умисне знищення або пошкодження будь-якого майна шляхом підпалу, затоплення або будь-яким іншим загальнонебезпечним способом – каралося позбавленням волі на строк до п'яти років із суворою ізоляцією». При цьому відповідальність за знищення або пошкодження загальнонебезпечним способом визначалася однаково, незалежно від того, чиє майно було знищено або пошкоджено – державне, громадське чи особисте [126].

Водночас, КК УРСР 1922 р. не містив окремих розділів щодо злочинів проти державної або громадської (соціалістичної) власності та проти приватної чи особистої власності. У більшості статей злочинні посягання не поділялися за

формою власності, що вказувало на зобов'язання законодавця однаково захищати інтереси будь-яких власників. Посягання на державне чи громадське майно в деяких нормах цього Закону слугувало обтяжуючою обставиною при визначенні покарання. З часом практика показала потребу у зміні конструкції відповідальності за ці злочини. Відтак, Декретом ВУЦВК і РНК СРСР від 24 серпня 1925 р. ст. 196 КК УРСР 1922 р. була викладена в такій редакції: «Умисне знищення або пошкодження майна, що належало приватній особі, – карається позбавленням волі або примусовими роботами на строк до одного року, або штрафом до 500 руб.». Крім того, до розділу про державні злочини було додано ст. 92-а «Умисне знищення або пошкодження майна, що належить державним установам і підприємствам, а також громадським (кооперативним, професійним тощо) організаціям». Цей злочин карався позбавленням волі на строк до одного року. Цим декретом також були встановлені нові кваліфікуючі ознаки знищення (пошкодження) громадського або державного майна: 1) вчинення цього злочину повторно; 2) або таке, що призвело до припинення чи переривання виробництва, або спричинило інші значні збитки державі (ч. 2 ст. 92-а КК УРСР). Санкція ч. 2 ст. 92-а КК УРСР передбачала позбавлення волі із суворою ізоляцією на строк до п'яти років з конфіскацією майна або без такої [126]. У КК УРСР 1922 р. до числа злочинів проти власності належало умисне знищення або пошкодження майна приватної особи. А умисне знищення або пошкодження державного, громадського майна почало розглядатися як державні злочини [126].

Надалі у законодавстві постала потреба узгодити КК УРСР із Законом «Основні засади кримінального законодавства СРСР і союзних республік». Перед українським законодавцем виникло завдання розробити та ухвалити новий КК УРСР. Український законодавець привів норми Загальної частини КК УРСР до відповідності із загальносоюзним Законом «Основні засади кримінального законодавства СРСР і союзних республік», а санкції статей Особливої частини – у відповідність із санкціями, передбаченими статтями КК РРФСР 1926 р. з

аналогічними диспозиціями, і з 1 липня 1927 р. оновлений КК УРСР було введено в дію. Важливою рисою нового Кодексу було те, що він здебільшого став наслідком законотворчої діяльності українського законодавця. Запроваджена у КК УРСР 1922 р. конструкція відповідальності за знищення або пошкодження майна була, загалом, збережена.

КК УРСР 1927 року діяв понад три десятиліття, аж до прийняття КК УРСР 1960 року. Варто зауважити, що він уже цілком був результатом законотворчої роботи українського законодавця, хоча й базувався на положеннях Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 року. У розділі V «Злочини проти особистої власності громадян» Особливої частини цього КК УРСР, ст. 145 передбачала відповідальність за умисне знищення або пошкодження особистого майна громадян. Тут виділялося два види злочинів: простий (ч. 1 ст. 145) та загальнонебезпечний (ч. 2 ст. 145) [127]. До простого виду належало «умисне знищення або пошкодження особистого майна громадян, що заподіяло значний збиток потерпілому, яке каралося виправними роботами на строк до шести місяців або штрафом до п'ятдесяти рублів» [127]. До загальнонебезпечного виду (ч. 2 ст. 145 КК 1960 р.) – «умисне знищення або пошкодження особистого майна громадян, вчинене шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки», що передбачало покарання у вигляді позбавлення волі на строк до восьми років.

На відміну від ст. 145 КК УРСР 1960 року, законодавець виділив в окрему ст. 89 КК УРСР 1960 року, яка складалася з трьох частин, умисне знищення або пошкодження державного або колективного майна. У главі I «Злочини проти держави» Особливої частини КК УРСР 1960 р. ст. 89 передбачала кримінальну відповідальність у вигляді «позбавлення волі на строк до одного року, або виправними роботами на той же строк, або штрафом від тридцяти до вісімдесяти мінімальних розмірів заробітної плати за умисне знищення або пошкодження державного або колективного майна» (ч. 1 ст. 89 КК УРСР 1960 р.) [127]. Також

передбачалось «позбавлення волі на строк до десяти років за те саме діяння, вчинене шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, а також умисне знищення чи суттєве пошкодження лісових масивів шляхом підпалу» (ч. 2 ст. 89 КК УРСР 1960 р.) [127]. А ч. 3 ст. 89 КК УРСР 1960 року – «карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років за умисне знищення або пошкодження державного чи колективного майна або лісових масивів, вчинене шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, якщо ця дія спричинила людські жертви або завдала особливо великої шкоди» [127].

Відтак, структуру умисного знищення або пошкодження майна було спрощено у порівнянні з аналогічною нормою у законодавстві ХІХ століття (надмірна громіздкість диспозицій). Радянський законодавець обрав концепцію максимального узагальнення. Разом з тим, кваліфікований склад злочину передбачав лише одну кваліфікуючу ознаку – знищення (пошкодження) майна загально-небезпечним способом. Законотворець також вирішив прибрати перелік обтяжуючих факторів, які стосуються навмисного руйнування або пошкодження власності. Як і раніше, підпал, як один із загальнонебезпечних способів знищення (пошкодження) майна, було поставлено на перше місце, проте він знаходився лише у переліку з іншими способами, без виокремлення його як самостійного суспільно небезпечного діяння.

Четвертий період кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна охоплює чинний КК України 2001 року та триває до сьогодні. Комісія з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю направила на розгляд Верховної Ради України проект КК України, який суттєво відрізнявся від чинного КК України. Розділ Х «Карані діяння у сфері економіки», глава 29 «Карні діяння проти власності», стаття 249 цього проекту КК України передбачала кримінальну відповідальність за «Знищення чи пошкодження чужого майна».

Так, згідно зі ст. 194 КК України, відповідальність встановлено за «умисне знищення або пошкодження чужого майна, якщо це діяння заподіяло шкоду у

великих розмірах» (ч. 1 ст. 194 КК України) [123]. Покаранням за це є «штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк» [123]. У ч. 2 ст. 194 КК України «те саме діяння, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, або таке, що заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років» [123]. А згідно зі ст. 196 КК України, покаранню підлягають «винні за вчинення необережного знищення або пошкодження чужого майна, що спричинило тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей» [123]. Санкція статті передбачає «виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк» [123].

Відповідно до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики» від 31 травня 2005 року, КК України 2001 року було доповнено ст. 194-1, згідно з якою «умисне пошкодження об'єктів електроенергетики карається від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Кваліфікуючі ознаки умисного пошкодження об'єктів електроенергетики передбачені в ч. 2 ст. 194-1 (повторно або за попередньою змовою групою осіб, або загальнонебезпечним способом караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років) та в ч. 3 ст. 194-1 (загибель людей або інші тяжкі наслідки караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років)» [123].

Згідно з Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року, відбулися наступні трансформації: у

статті 185 КК України, у пунктах 3 та 4 примітки, цифри «185–191» та «189–191» були замінені відповідно на цифри «185–191, 194» та «189-191, 194». Це, зокрема, вплинуло на ч. 1 ст. 194 КК України, де великі розміри злочину визначаються як ті, що вчинені однією особою або групою осіб на суму, яка перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину у двісті п'ятдесят та більше разів. У ч. 2 ст. 194 КК України, злочин в особливо великих розмірах визначається як такий, що вчинений однією особою або групою осіб на суму, яка перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину у шістсот та більше разів. Також відбулося пом'якшення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна. Так, ч. 1 ст. 194 КК України тепер передбачає покарання у вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, виправних робіт на строк до двох років, обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк. У ч. 2 ст. 194 КК України позбавлення волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років було замінено на строк від трьох до десяти років [123]. Склади злочинів знищення або пошкодження чужого майна у чинному кримінальному законодавстві загалом сформульовані несуперечливо, проте вимагають певного удосконалення.

У 2015 році Кримінальний кодекс (далі – КК) України доповнено ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста», 349-1 «Захоплення журналіста як заручника». Водночас наявність зазначених норм у КК України ще не означає, що такий інструментарій спроможний ефективно захистити конституційні права та свободи журналістів від кримінально протиправних посягань.

1.3. Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

Національна правова система формувалася впродовж тривалого періоду під впливом численних факторів, зокрема історичних, зовнішньополітичних, внутрішньополітичних, економічних тощо. Тому і в кримінальному праві України поєднано риси як національного, так і зарубіжного досвіду, а також міжнародного права, оскільки на першому Міжнародному конгресі з порівняльного права було встановлено, що компаративне право є необхідним для формування найоптимальніших форм міжнародних відносин і вдосконалення взаєморозуміння між народами, вивчення їх історії права та його філософського осмислення [240, с. 13].

Крім того, з огляду на потреби сьогодення, актуальність дослідження проблематики, пов'язаної із забезпеченням захисту прав журналістів, які здійснюють свої обов'язки в екстремальних умовах, зокрема в умовах збройних конфліктів, є безумовною. Посилення міжнародної напруженості, зіткнення інтересів світових держав призводять до збільшення кількості локальних збройних конфліктів. Інформаційна війна останніми роками є частиною війни гібридної, у зв'язку з чим, попри активну роботу міжнародних і професійних правозахисних організацій, почастишали повідомлення про кримінальні правопорушення, вчинені щодо журналістів, які працюють у зоні конфліктів, й інших працівників медіа.

У таких умовах може бути ускладнено не тільки безпосереднє ведення професійної діяльності журналіста, а й застосування норм і гарантій міжнародного гуманітарного права для захисту його як цивільної особи. Серед таких обмежень – запровадження комендантської години, обов'язкове введення спеціальних документів і посвідчень, що підтверджують статус працівника медіа. Зокрема, діяльність репортерів у період активних збройних зіткнень ускладнюється

певними обмеженнями, спрямованими на забезпечення мінімального доступу до певної інформації.

Женевська конвенція 1949 року визначає два основні типи збройних конфліктів: воєнні конфлікти, що не мають міжнародного значення, і ті, що мають [67, с. 129–134]. Межі визначення воєнного конфлікту, передусім для першого типу, чітко не зафіксовано, що дає змогу маніпулювати статусом конфлікту, зокрема й для обмеження прав журналістів.

Застосування норм і гарантій захисту для цих типів збройних зіткнень у межах міжнародного гуманітарного права диференційоване. Якщо в ситуації збройних конфліктів міжнародного характеру передбачено надання репортерам і співробітникам медіа максимального обсягу гарантій і прав на захист як цивільних осіб, то в ситуації неміжнародних конфліктів такі гарантії і право на захист частково обмежені. Крім цього, сучасне міжнародне гуманітарне право передбачає різний обсяг правових гарантій щодо забезпечення безпеки стосовно відряджених, акредитованих журналістів і незалежних, не відряджених до жодної зі сторін конфлікту, репортерів [296, с. 29–31]. Зокрема, для таких співробітників медіа, якими найчастіше є співробітники незалежних та інтернет-медіа, праву на захист не відповідає обов'язок військових певної сторони конфлікту щодо їхнього захисту, натомість як для акредитованих журналістів обов'язок із забезпечення безпеки передбачено. Такі норми закріплюють стосовно безпеки репортерів, не прикомандированих і не акредитованих жодною зі сторін, ситуацію цілковитого ігнорування в правовому полі, незалежно від рівня ризику для життя, пов'язаного з їхньою професійною діяльністю, та об'єктивної загрози порушення прав. На нашу думку, така ситуація є дискримінаційною в контексті єдності гарантій прав безпеки журналістів незалежно від їх приналежності до одного з учасників конфлікту, професійного статусу, громадянства, позиції щодо конфлікту та професійного статусу.

Підґрунтям для проведення окресленого компаративного дослідження є виявлення ключових переваг конструювання норм, що стосуються кримінально-правового захисту професійної діяльності журналістів, встановлення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак конкретних складів кримінальних правопорушень, визначення оптимального розміщення спеціальної норми в системі норм Особливої частини КК інших держав (для окреслення кола суспільних відносин (об'єктів кримінально-правової охорони), з якими законодавці зарубіжжя асоціюють його охорону). Це дасть змогу окреслити коректні напрями гармонізації національного законодавства щодо охорони зазначеної діяльності зі світовими стандартами, але обов'язково враховуючи правову сім'ю та українські реалії.

Проводячи аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн щодо відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, необхідно встановити їх місце в системі кримінального законодавства зарубіжних держав, що стане підставою для обґрунтованого визначення родового об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення.

Наукові праці засвідчують, що в сучасній науці немає узгоджених підходів до класифікації світових правових систем на конкретні типи, отже, різні фахівці презентують різні переліки правових сімей, що різняться як кількістю, так і типологією [91, с. 368]. Цілком поділяючи цю позицію та уникаючи детального обговорення кількості й типів правових сімей, ми беремо за основу нашого дослідження поділ правових систем на такі правові сім'ї: 1) правова сім'я загального права; 2) романо-германська правова сім'я; 3) правова сім'я мусульманського права; 4) правова сім'я країн Далекого Сходу. Таку класифікацію можна вважати доволі умовною та відкритою для дискусій, навіть щодо назв правових сімей. З цього приводу, М. І. Хавронюк аргументує, що значний вплив на формування сучасної правової системи країн континентальної Європи зумовило саме візантійське право, тому пропонує називати сучасну

континентальну правову сім'ю «візантійсько-германською» [240, с. 13]. Проте метою нашої роботи не є дослідження саме поділу правових систем різних країн, тому ми поділяємо окреслену вище класифікацію правових систем.

З огляду на те, що окрема стаття (спеціальна норма) про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста не є типовою для законодавства всіх іноземних держав, цілком обґрунтовано зосередити наше порівняльно-правове дослідження на нормах кримінального права країн, які належать до романо-германської правової сім'ї. Зазначене зумовлено тим, що законодавство цих країн, по-перше, максимально схоже на українське кримінальне законодавство, а по-друге, містить найбільш деталізовані підходи до криміналізації такого суспільно небезпечного діяння, як умисне знищення або пошкодження майна журналіста. У межах дисертаційної роботи охопити кримінальне законодавство всіх зарубіжних держав нереально. Тому вважаємо за доцільне зосередитися на порівнянні покарань за умисне псування або знищення журналістського майна, урахувавши схожість кримінальних кодексів і перспективи їх еволюції.

Слід також зважати на те, що кримінальна відповідальність за такі злочини в різних країнах, що ґрунтуються на відмінних правових системах, суттєво варіюється. Зазначене залежить від того, які цінності домінують у суспільстві, як сформовані суспільні взаємини та яку роль журналісти відіграють у цьому контексті. Отже, порівняння особливостей кримінального покарання за умисне пошкодження або знищення журналістського майна між країнами з різними правовими парадигмами видається недостатньо продуктивним і навряд чи здійсненним.

Аналогічні міркування (світогляд суспільства, схожість системи соціальних пріоритетів, історичні, юридичні, релігійні та культурні звичаї) стосовно визначення об'єкта порівняльно-правового аналізу і потреби досліджувати саме

кримінальне законодавство певних іноземних держав висловлено в дослідженнях М. І. Хавронюка [240, с. 33].

Отже, на наш погляд, здійснення порівняльно-правового аналізу має бути зосереджено на праві держав романо-германської правової сім'ї.

Романо-германський тип правової системи становить зібрання національних правових систем держав, об'єднаних спільними рисами. Ці риси виявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку, ґрунтованих на давньоримському праві та його адаптації до нових національних реалій. До романо-германського типу правової системи належать країни континентальної Європи, держави СНД та інші країни, серед яких Франція, Бельгія, Іспанія, Німеччина, Швейцарія та ін.

Безперечно, такий вибір може видатися частково звуженим, адже поза увагою залишаються норми кримінального права країн мусульманського права, Далекого Сходу й держав англо-саксонської правової системи. Утім таке обмеження, з одного боку, виправдане обсягом дослідження, а з іншого це не матиме значення під час узагальнення результатів порівняльного аналізу кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна журналіста.

Порівняльне право відкриває можливість глибше зрозуміти національне право й здатне сприяти його поліпшенню.

З огляду на це, порівняльно-правовий аналіз кримінальних кодексів зарубіжних держав у сфері кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста актуалізує необхідність визначення та обґрунтування таких вихідних принципів, що стануть основою для цього аналізу.

Насамперед ідеться про обґрунтоване вище положення про необхідність і доцільність вивчення специфіки кримінальної відповідальності за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста саме в законодавстві країн романо-германської правової сім'ї.

Важливо, що в контексті вивчення предмета дослідження ми не поділяємо законодавство цих держав на окремі підкатегорії (законодавство держав континентальної Європи, країн СНД, Південної Америки та ін.).

По-друге, кримінальне законодавство іноземних держав ми аналізуємо в тісному порівнянні з нормами українського кримінального права, на основі цього сформульовано висновки щодо наявності чи відсутності в КК України відповідні положення, які стосуються покарання за злочинне знищення чи пошкодження власності журналіста.

По-третє, предметом компаративного розгляду є не всі норми кримінальних кодексів інших країн, а тільки конкретні статті, що безпосередньо визначають відповідальність за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста.

По-четверте, з огляду на завдання та предмет нашого дослідження, під час аналізу положень кримінального права зарубіжних країн головну увагу зосереджено саме на складових злочину умисного знищення або пошкодження власності журналіста, тобто детально вивчаємо та порівнюємо тільки його особливості.

Розпочинаючи безпосереднє дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста за законодавством закордонних країн, насамперед зауважимо, що спеціальна норма, що встановлює відповідальність за зазначені дії, міститься в законодавстві не кожної країни романо-германської правової сім'ї. Цілком очевидно, що наше дослідження буде зосереджено виключно на законодавстві тих країн, де безпосередньо передбачено досліджувану кримінально-правову норму.

Натомість у кримінальних кодексах різних держав, як-от Австрії, Данії, Естонії, Іспанії, Норвегії, Латвії, Литви, Нідерландів, Польщі, Болгарії, Франції, Німеччини та Швеції, норми про відповідальність за навмисне знищення чи пошкодження майна журналіста або ж про охорону свободи слова й журналістської праці, зокрема кримінально-правовий захист, не було прямо

передбачено. Водночас, встановлено кримінальну відповідальність за такі дії стосовно представників правоохоронних органів, суддів і народних засідателів. З огляду на складнощі практичного застосування таких норм, законодавці більшості країн СНД ухвалили рішення не вносити схожу статтю до власних національних кримінальних кодексів [46].

Правове регулювання мас-медіа в європейському законодавстві ґрунтується, передусім на двох ключових нормативних актах – Європейській конвенції з прав людини [84] та Хартії основних прав Європейського Союзу [243]. Будь-яка європейська країна, не ратифікувавши та не впровадивши основоположні засади ЄКПЛ у національне законодавство, не має можливості приєднатися до Ради Європи.

Отже, вартим уваги для нашого дослідження є аналіз досвіду тих КК зарубіжних країн, чиє кримінальне законодавство безпосередньо визначає спеціальну норму за структурою об'єктивної сторони щодо охорони:

1) журналіста, урахувавши регулювання свободи слова, діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час здійснення такої діяльності;

2) майна від знищення або пошкодження.

Урахувавши регулювання свободи слова, діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час здійснення такої діяльності, відповідними норми у зарубіжному законодавстві є, зокрема, у: КК Азербайджанської Республіки (ст. 163), КК Грузії (ст.ст. 154, 156), КК Киргизької Республіки (ст. 151), КК Республіки Вірменія (ст. 164), КК Республіки Казахстан (ст. 158), КК Республіки Молдова (ст. 180-1), КК Республіки Таджикистан (ст. 162). У зазначених КК країн СНД статті про відповідальність за здійснення досліджуваної кримінально-правової заборони майже ідентичні.

Досліджуючи групу норм щодо кримінально-правової охорони майна від знищення або пошкодження за КК країн СНД, слід констатувати, що хоча

диспозиції цих норм, за певними винятками, є схожими, санкції – суперечливі (ст. 255 КК Республіки Таджикистан – карається виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років) [119]. Водночас наявні й відмінності. Наприклад, характерною відмінністю від КК України є те, що в диспозиціях ст. 186 КК Азербайджанської Республіки та ст. 174 КК Республіки Кригізстан, наслідком знищення або пошкодження чужого майна не передбачено спричинення смерті людей з необережності [113].

Кримінальну відповідальність за навмисне знищення чи пошкодження чужого майна, яке завдало значних збитків, передбачено в ст. 173 КК Республіки Узбекистан. За схожий злочин передбачено покарання у формі штрафу в ромедіарі від п'ятдесяти до сімдесяти п'яти базових розрахункових величин, або зобов'язальними громадськими роботами на термін до трьохсот годин, або виправними роботами строком до двох років.

Кваліфікуючу ознаку вчинення діяння з мотивів міжнаціональної або расової ворожнечі або релігійних переконань передбачено в п. «а» ч. 2 ст. 173 КК Республіки Узбекистан. Вчинення таких дій загальнонебезпечним способом передбачено в п. «б» ч. 2 ст. 173 КК Республіки Узбекистан, а заподіяння великої шкоди від діянь, передбачених у ч. 1 зазначеної норми виокремлено самостійним п. «в» ч. 2 цієї статті. Покарання за діяння, передбачене у кваліфікованому складі, призначається у межах санкції цієї статті у вигляді штрафу від сімдесяти п'яти до ста базових розрахункових величин або обов'язковими громадськими роботами від трьохсот до трьохсот шістдесяти годин, або виправними роботами від двох до трьох років, або обмеженням волі від одного року до трьох років, або позбавленням волі до трьох років [121].

У ч. 3 ст. 173 КК Узбекистану визначено такі особливо кваліфікуючі ознаки: умисне знищення чи пошкодження чужого майна: а) стосовно майна особи або її близьких родичів у зв'язку з виконанням нею свого службового чи громадського обов'язку; б) організованою групою або в її інтересах, що карається обмеженням

волі строком від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Законом передбачено спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що передбачені ст. 173 КК Узбекистану, за умови відшкодування заподіяної матеріальної шкоди в потрібному ромедіарі [121].

За кримінальним законодавством Республіки Молдова відповідальність за навмисне знищення або пошкодження майна настає за умови заподіяння значної шкоди (ч. 1 ст. 197 КК Республіки Молдова).

Великим розміром вважають вартість здобутих, одержаних, виготовлених, знищених, забруднених, використаних, перевезених, таких, що перебувають на зберіганні, реалізованих, переміщених через митний кордон цінностей, вартість шкоди, заподіяної особою чи групою осіб, що перевищує 20 прогнозованих середньомісячних заробітних плат по економіці, встановлених постановою Уряду, чинною на момент вчинення діяння (ч. 1 ст. 126 КК Республіки Молдова «Особливо великий, великий ромедіар, значна та істотна шкода»). Покарання за таке суспільно небезпечне діяння може бути призначене як штраф до 1350 умовних одиниць або ж безоплатні громадські роботи (працею на користь суспільства) тривалістю до 240 год. [115].

Кваліфікуючі ознаки, передбачені в ч. 2 ст. 197 КК Республіки Молдова, полягають у вчиненні дій, передбачених у ч. 1 цієї статті: а) шляхом підпалу, вибуху або в інший небезпечний спосіб; б) на підґрунті упередженого ставлення; с) щодо особи у зв'язку з виконанням нею службового або громадського обов'язку; d) такі, що призвели з необережності до смерті людини. Законодавець за такі діяння встановив жорстке покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 6 років; d) стосовно особи у зв'язку з виконанням нею службового чи громадського обов'язку; е) ті, що спричинили з необережності смерть людини. Законодавець за такі діяння визначив суворе покарання у формі позбавлення волі на термін до 6 років [115].

Якщо в процесі адміністрування адміністратор знищив або розтратив майно банку, у ч. 3 ст. 197 КК Республіки Молдова за таке діяння передбачено покарання до 5 років позбавленням волі або штраф у ромедіарі від 850 до 1350 умовних одиниць. Обов'язковим додатковим покаранням за таке діяння суд призначає обмеження, яке полягає в забороні строком до 8 років обіймати певні посади чи займатися конкретною діяльністю [115].

Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження чужого майна, передбаченого в ст. 202 КК Казахстану, настає у випадку заподіяння значної шкоди. Значною шкодою ст. 202 КК Казахстану слід визнавати збиток на суму, що в сто разів перевищує місячний розрахунковий показник (ч. 2 ст. 3 КК Казахстану Роз'яснення деяких понять, що містяться в цьому Кодексі») [112]. Законодавець встановив за таке діяння покарання у вигляді штрафу в ромедіарі від 500 до 2000 місячних розрахункових показників або виправних робіт у тому самому ромедіарі, або залучення до громадських робіт на строк від 300 до 600 годин, або обмеження чи позбавлення волі на строк до двох років. З 5 вересня 2024 року до санкції ч. 1 було внесено медіани стосовно ромедіарів штрафів під час призначення покарання та додано громадські роботи як вид покарання [112].

Кваліфікуючі ознаки передбачені в ч. 2 ст. 202 КК Казахстану, полягають у вчиненні дій, що визначені в ч. 1 цієї статті: «вчинене шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом; таке, що спричинило через необережність заподіяння тяжкої або середньої тяжкості шкоди здоров'ю; вчинене у зв'язку з виконанням потерпілим свого службового чи громадського обов'язку або щодо його близьких родичів з тих самих мотивів; вчинене з мотивів соціальної, національної, расової або релігійної ворожнечі; таке, що заподіяло велику шкоду; вчинене групою осіб, групою осіб за попередньою змовою; вчинене неодноразово. За такі діяння передбачено покарання у вигляді штрафу в розмірі від трьох тисяч до семи тисяч місячних розрахункових показників або виправних робіт у тому

самому розмірі, або обмеження волі на строк від трьох до семи років, або позбавлення волі на той самий строк [112].

У ч. 3 ст. 202 КК Казахстану визначено відповідальність за дії, що передбачені першою або другою частинами цієї статті: 1) такі, що призвели з необережності до смерті людини; 2) такі, що спричинили заподіяння особливо великої шкоди; 3) вчинені злочинною групою. Санкція в зазначеній частині статті передбачає «покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років» [112].

У другій частині ст. 185 КК Вірменії кваліфікуючими ознаками навмисного знищення або пошкодження чужої власності є «вчинення такого кримінального правопорушення з огляду на виконання особою чи її близькими службового або громадського обов'язку, а також з мотивів національної, расової, релігійної ненависті чи фанатизму» [107]. Покарання за такі діяння передбачає «позбавлення волі строком до чотирьох років» [107]. Частина третя ст. 185 КК Вірменії передбачає особливо кваліфікуючу ознаку: «знищення або пошкодження об'єктів, що мають особливу історичну, наукову або культурну цінність» [107]. Санкція цієї норми передбачає покарання у вигляді «позбавлення волі на строк від двох до шести років» [107]. В українському КК знищення, руйнування чи пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини виокремлено самостійну ст. 298 розділу XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності» Особливої частини КК України.

Вивчивши кримінальне законодавство закордонних держав, зокрема країн СНД, щодо відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна, слід проаналізувати їхнє законодавство стосовно перешкоджання свободі слова, професійній діяльності журналістів та їх кримінально-правового захисту під час виконання ними своїх професійних обов'язків.

Однією з передумов здійснення цього компаративістського аналізу є вивчення розташування спеціальної кримінально-правової норми, яка стосується

перешкоджання свободі слова, діяльності журналістів, а також кримінальних правопорушень, спрямованих проти прав працівників медіа, у законодавчих актах різних країн.

Це дасть змогу нам визначити об'єкт цього кримінального правопорушення, урахувавши спектр суспільних відносин, з якими в законодавстві зарубіжних країн пов'язують посягання, спрямовані на журналіста, його майно, а також кримінальні правопорушення проти його законних прав. Інтерес привертає факт розміщення зазначеної норми в переважній більшості КК зарубіжних країн – у розділах, присвячених кримінальним правопорушенням, які спрямовані проти конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Висновок про місце аналізованої норми в системі кримінального права іноземних держав дає підстави стверджувати, що об'єктом цього кримінального правопорушення переважно є суспільні відносини у сфері захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Усе це є вагомим обґрунтуванням необхідності перегляду питання про визначення об'єкта кримінально-правової охорони умисного знищення або пошкодження майна журналіста в національному законодавстві національного кримінального законодавства, а також однією з передумов для висловлення припущення про доцільність розміщення аналізованої норми в розділі V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина».

Щодо визначення потерпілого від досліджуваного кримінального правопорушення іде шляхом буквального тлумачення закону, а національному законодавстві визначення, закріплене в поняття «журналіст» не охоплює значне коло осіб, які займаються отриманням, збором, зберіганням та розповсюдженням суспільно значущої інформації, що в низці випадків виключає можливість застосування ст. 347-1 КК України.

У КК деяких зарубіжних держав (Австрія, Данія, Естонія, Іспанія, Норвегія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Болгарія, Франція, Швеція) не передбачено окремого статусу журналіста як потерпілого від кримінального правопорушення.

На противагу цьому, у КК Грузії чітко визначено кримінальну відповідальність не лише за перешкодження законній професійній діяльності журналістів, а й за посягання на свободу слова. Стаття 154 КК Грузії передбачає притягнення до відповідальності осіб, які незаконно перешкоджають реалізації свободи слова або права на отримання та поширення інформації, якщо це спричинило значну шкоду або було вчинено з використанням службового становища[108].

Ще ширше коло потерпілих визначено в КК Республіки Молдова. Встановлено кримінальну відповідальність у ст. 180-1 КК Молдови не лише за перешкодження роботі журналістів, а й медіа загалом. Крім того, передбачено кримінальну відповідальність за необґрунтоване спотворення журналістських матеріалів або невиправдану заборону на розповсюдження інформації з боку керівництва публічного медіа (цензура) (ст. 180-2 КК Молдови) [115].

Слід зауважити, що за кордоном діють закони, що передбачають кримінальну відповідальність не лише за порушення прав і свобод журналістів, а й за переслідування громадян через висловлення критичних суджень. Зокрема, ч. 2 ст. 163 КК Таджикистану «Порушення законодавства про звернення громадян» встановлює відповідальність за переслідування громадян посадовою особою у зв'язку з їхніми зверненнями до державних органів, підприємств, установ, організацій або громадських об'єднань, а також за критичні висловлювання у зверненнях чи в іншій формі [119]. Це означає, що медіа зобов'язані об'єктивно й неупереджено інформувати громадськість про всі питання, які становлять суспільний інтерес [119, с. 3].

Натомість надзвичайно корисним прикладом для встановлення розумних й ефективних законів, які гарантують поширення інформації в суспільстві, на нашу думку, є досвід скандинавських країн, що мають давні традиції свободи слова без кримінально-правової охорони. Не передбачено такої норми в низці інших держав, але це не означає, що не здійснюється захист прав і свобод журналістів. Наприклад, у КК деяких держав містяться статті, які хоча й не згадують безпосередньо журналістів, проте цілком можуть бути використані для захисту їхніх законних прав («Невиконання обов'язків», «Зловживання владою» тощо). Тобто відсутність спеціальної норми компенсується загальними нормами та в більшості випадків може спростити кваліфікацію діяння, уникнути плутанини під час їх застосування.

Згідно з кримінальним законодавством зарубіжних країн, об'єктивну сторону злочинів щодо журналістів визначають по-різному:

1) у тексті кримінально-правової норми яких передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналіста лише у формі примусу до поширення або відмови від поширення інформації (КК Азербайджанської Республіки [104], КК Грузії [108]).

2) у тексті кримінально-правової норми яких перешкоджання професійній діяльності журналіста вчиняють способом примушування до поширення чи відмови від поширення інформації (КК Республіки Казахстан [112], КК Киргизької Республіки [113]).

3) у тексті кримінально-правової норми яких перешкоджання професійній діяльності журналіста та примус розглядають як дві форми вияву об'єктивної сторони досліджуваного злочину (КК Республіки Вірменія) [107].

4) у тексті кримінально-правової норми яких перешкоджання професійній діяльності журналіста може бути вчинено в будь-якій формі, або із погрозами застосування насильства, знищенням або пошкодженням майна, поширенням наклепів або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в

таємниці, а також шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова [115], КК Республіки Таджикистан [119]).

У першому підході законодавець у ч. 1 ст. 154 КК Грузії та ч. 1 ст. 163 КК Азербайджанської Республіки, зазначаючи, що незаконне перешкоджання журналістам у здійсненні професійної діяльності, тобто їх примушення до поширення або утримання від поширення інформації [104], конкретизує, у чому саме полягає медіаст перешкоджання журналістам у здійсненні професійної діяльності [14, с. 154–160].

Другий підхід застосовують у ч. 1 ст. 158 КК Республіки Казахстан, ч. 1 ст. 151 КК Киргизької Республіки, де описано діяння у вигляді «перешкоджання законній професійній діяльності журналістів шляхом примусу до поширення або відмови від поширення інформації» [113]. У цьому контексті спосіб вчинення зазначеного діяння є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони та визначальним для кваліфікації, бо перешкоджання законній професійній діяльності журналіста не буде кримінально караним, якщо застосовують інші способи, не визначені в диспозиціях цих норм [14, с. 154–160].

Третій підхід використано в кримінальному законодавстві деяких європейських держав, зокрема Республіки Вірменія. У нормах кримінального права цих країн зазначено, що «перешкоджання законній професійній діяльності журналіста або примус до розповсюдження чи відмови від розповсюдження інформації можуть бути вчинені в будь-якій формі» [107; 14, с. 154–160].

Тобто перешкоджання професійній діяльності журналіста та примус розглядають як дві складові об'єктивної сторони досліджуваного злочину, а форми, у яких може бути вчинено перешкоджання, чітко не визначено в законодавстві (можуть бути будь-якими).

Четвертий підхід утілено в КК Республіки Молдова та КК Республіки Таджикистан [14, с. 154–160]. Зокрема, у ч. 1 ст. 162 КК Республіки Таджикистан встановлено відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності

журналіста в будь-якій формі, а також за примушування його поширювати чи відмовлятися від поширення інформації, поєднане з погрозою насильства, знищенням або пошкодженням майна, розповсюдженням наклепів або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста; натомість у ч. 1 ст. 180-1 КК Республіки Молдова встановлено відповідальність за навмисне перешкоджання діяльності медіа або журналіста, а також залякування їх за критику [119]. Для визначення медіасту діянь, що полягають у перешкоджанні діяльності медіа або журналіста, охоплених цими нормами, необхідно керуватися виключно науковим і лінгвістичним тлумаченням цього поняття. Опис об'єктивної сторони зазначених складів злочинів у КК Республіки Молдова та КК Республіки Таджикистан фактично охоплює всі діяння, які, згідно з кримінальним законодавством України, містяться в спеціальних нормах (ст. 345-1, 347-1, 348-1), але могли б аналогічно цьому підходу, бути охоплені медіастром ст. 171 КК України [14, с. 154–160].

Обов'язково слід зауважити, що в кримінальному законодавстві зарубіжних країн, на відміну від КК України, немає такої великої кількості спеціальних норм щодо охорони життя та здоров'я журналістів, їхніх прав і свобод, хоча рівень забезпечення цих прав та реалізація свобод значно вищий, порівняно з Україною.

Отже, відповідно до кримінального законодавства зарубіжних країн, об'єктивну сторону злочинів щодо журналістів визначають по-різному: 1) у тексті кримінально-правової норми передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналіста лише у формі примушування їх до поширення або відмови від поширення інформації (КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії); 2) у тексті кримінально-правової норми до перешкоджання професійній діяльності журналіста додано вчинення способами примушування до поширення чи відмови від поширення інформації (КК Республіки Казахстан, КК Киргизької Республіки); 3) у тексті кримінально-

правової норми перешкоджання професійній діяльності журналіста та примус розглянуто як дві форми вияву об'єктивної сторони досліджуваного злочину (КК Республіки Вірменія); 4) у тексті кримінально-правової норми перешкоджання професійній діяльності журналіста може бути вчинено в будь-якій формі або погрозами застосування насильства, знищення чи пошкодження майна, поширення наклепів чи розголошення інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова, КК Республіки Таджикистан) [14, с. 154–160].

Способи вчинення аналізованого злочину також варіюються залежно від: 1) загрози обмеження правомірних прав та інтересів журналіста (КК Республіки Таджикистан); 2) залякування (КК Республіки Молдова); 3) руйнування або псування майна (КК Республіки Таджикистан; КК Республіки Казахстан); 4) використання насильства або погроз щодо близьких журналіста (КК Республіки Казахстан); 5) застосування насильства або погрози застосування насильства щодо безпосередньо журналіста (КК Азербайджанської Республіки; КК Республіки Молдова; КК Республіки Таджикистан; КК Республіки Казахстан); 6) погрози застосування насильства (КК Грузії; КК Республіки Таджикистан; 7) розповсюдження наклепу або розголошення інших даних, що потерпілий волів би зберегти в таємниці (КК Республіки Таджикистан; 8) створення умов, що ускладнюють виконання журналістом його професійних обов'язків або повністю позбавляють його такої можливості (КК Республіки Казахстан) [14, с. 154–160].

У КК Республіки Казахстан, Республіки Таджикистан передбачено низку варіантів учинення досліджуваного злочину. Ці варіанти містяться як в основному складі, так і в кваліфікованому, що, очевидно, впливає на кваліфікацію діяння та визначення покарання за його вчинення.

Аналізуючи суб'єкта злочинів проти свободи слова, діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час здійснення такої діяльності згідно з

кримінальним законодавством зарубіжних країн, можна зазначити, що, в основному складі таким суб'єктом здебільшого загальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності. Ознаки суб'єкта злочину в більшості випадків не прописано в диспозиціях кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за таку категорію суспільно небезпечних діянь. Такий підхід використано в: КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії, КК Киргизької Республіки, КК Республіки Вірменія, КК Республіки Казахстан, КК Республіки Молдови, КК Республіки Таджикистан [14, с. 154–160].

На підставі аналізу кваліфікованих складів злочинів відповідних норм КК іноземних доходимо висновку, що одним із кваліфікуючих елементів є вчинення злочину службовцем із застосуванням службового статусу. Також заслуговує на увагу така особлива кваліфікуюча ознака, як вчинення двома або більше особами (ст. 180-1 КК Республіки Молдова) [14, с. 154–160].

Такі позиції є обґрунтованими, адже в реальності злочини проти свободи слова, професійної діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час реалізації цієї діяльності, зокрема і щодо погроз та насильства стосовно журналіста, можуть бути вчинені будь-ким, а вчинення їх службовцями з використанням їхнього службового становища чи вчинення двома або більше особами має вищий ступінь суспільної небезпеки, ніж учинення їх пересічним громадянином [14, с. 154–160].

Тому вважаємо, що в КК України необхідно врахувати законодавчі положення зарубіжних країн стосовно визнання спеціального суб'єкта злочину – службової особи – суб'єктом умисного знищення чи пошкодження майна журналіста, а також вчинення діяння, діяння передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України, групою осіб – кваліфікованим складом. Отже, це призводить до фактично однакової правової оцінки (кваліфікації) принципово різних діянь.

Щодо суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти свободи слова, діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час

реалізації такої діяльності згідно із законодавством іноземних держав зауважимо, що вона характеризується виною у формі прямого умислу. Водночас або про умисну форму вини прямо зазначено в диспозиції кримінально-правової норми (КК Республіки Молдова), або вона логічно випливає зі змісту кримінально-правової заборони (КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії, КК Киргизької Республіки, КК Республіки Вірменія, КК Республіки Казахстан, КК Республіки Таджикистан) [14, с. 154–160].

У цьому аспекті доцільно було б також акцентувати і на особливостях визначення (закріплення) інших ознак суб'єктивної сторони злочинів проти журналістів. Ідеться про таку ознаку, як мета вчинення злочину, натомість про мотив та емоційний стан майже не згадано в спеціальних нормах про відповідальність за злочини проти свободи слова, професійної діяльності журналістів та їх кримінально-правової охорони під час здійснення такої діяльності, тобто є факультативними ознаками суб'єктивної сторони досліджуваних злочинів, а отже, не впливають на кримінально-правову оцінку таких діянь.

Крім того, у кримінальних кодексах інших країн майже немає опису навіть мети вчинення злочинів проти журналістів.

Винятком є лише КК Республіки Молдова, де в ч. 3 ст. 180-1 зазначено, що навмисне перешкоджання роботі медіа чи журналіста, а також залякування таких осіб за критику, пов'язане з розкраданням або псуванням майна чи обладнання журналіста, здійснюють з метою перешкодити журналістській діяльності [115]. Тобто мету визначають як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони особливо кваліфікуючого складу навмисного перешкоджання роботі медіа або залякування за критику за кримінальним законодавством Молдови [115]. Проте ця кваліфікуюча ознака поєднується і з іншими спонуканнями, можливо, і корисливими чи «низькими», – мотивом вчинення злочину. Утім, не виокремлюючи ні помсти як окремих мотив у кримінальному законодавстві

зарубіжних країн, ні вчинення з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, ні інші мотиви, що, на наш погляд, цілком обґрунтовано, оскільки суть помсти, зводиться до «низьких» спонукань, а отже, додаткова вказівка на можливість існування такого мотиву не цілком виправдана, адже ці мотиви по суті охоплюватимуться наслідками виконання журналістом своїх професійних обов'язків.

І мотив, і емоційний стан є факультативними ознаками суб'єктивної сторони досліджуваних злочинів, адже вони в жодній з диспозицій норм про кримінально-правову охорону прав і свобод журналістів не визначено. Через це вони матимуть значення під час призначення покарання, проте не впливатимуть на кваліфікацію.

Зупинимося детально на тому, як працює Європейський суд з прав людини. Фактично, він заповнює те, чого бракує в українському законодавстві, доповнюючи правову систему України. У рішеннях ЄСПЛ акцентовано, що «демократія розквітає в умовах свободи вираження поглядів» [239], тобто насамперед це свобода виражати погляди з питань політики, оскільки саме боротьба за перемогу в політичних дебатах часто є причиною обмежень свободи масової інформації. З огляду на це, чимало рішень ЄСПЛ акцентують на тому, що свобода політичних дебатів є одним з ключових фундаментів демократичного ладу. Наприклад, у справі «Лінгенс проти Австрії» Європейський суд з прав людини постановив, що «свобода преси надає суспільству один з найкращих інструментів для отримання інформації та формування уявлень про ідеї та позиції політичних лідерів» [239].

Проаналізувавши положення кримінального законодавства інших країн щодо відповідальності за злочини проти свободи слова, діяльності журналістів та їхнього кримінально-правового захисту під час здійснення такої діяльності, можемо дійти певних висновків.

Кримінально-правова охорона права на свободу висловлювання повинна бути реалізована в чітких і конкретних нормах, які унеможлиблювали б двозначне

тлумачення та не викликали б проблем із їх застосуванням. Окрім того, зазначені заборони повинні мати законні завдання та бути необхідними в демократичному суспільстві. У більшості розвинених країн немає спеціальних норм, що стосуються відповідальності за посягання на професійні права журналістів, проте ця ситуація компенсується міцними моральними основами щодо свободи слова та дотримання основних прав людини.

У кримінальному законодавстві інших держав норми про відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна журналістів, а також злочини проти інших їхніх прав містяться в розділах чи статтях про злочини проти конституційних прав і свобод людини та громадянина, хоча зміст цих норм може істотно різнитися. Такий висновок про місце цієї норми в системі кримінального законодавства інших країн дає підстави стверджувати, що родовим об'єктом умисне знищення чи пошкодження майна журналіста доцільно визначити суспільні відносини у сфері виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти свободи слова, діяльності журналістів та їхнього кримінально-правового захисту під час здійснення такої діяльності в кримінальному законодавстві інших країн описана по-різному. Вивчення законодавства інших країн надало можливість виокремити чотири підходи до описання ознак об'єктивної сторони погрози чи насильства щодо журналіста, а також злочинів проти інших його прав: 1) кримінальну відповідальність передбачено лише за перешкодження професійній діяльності журналіста через примушування до поширення або утримання від поширення інформації (КК Азербайджану, КК Грузії); 2) перешкодження професійній діяльності журналіста вчиняється шляхом примушування до поширення чи утримання від поширення інформації (КК Республіки Казахстан, КК Киргизької Республіки); 3) перешкодження професійній діяльності журналіста і примус розглянуто як дві форми вияву об'єктивної сторони злочину (КК Республіки

Вірменія); 4) перешкоджання професійній діяльності журналіста може бути здійснено будь-яким способом, зокрема погрози насильством, знищення або пошкодження майна, поширення клевети або розголошення конфіденційної інформації, а також шляхом загрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова, КК Республіки Таджикистан) [14, с. 154–160].

Передбачено кілька способів вчинення досліджуваного злочину із: 1) погрозою обмеження законних прав й інтересів журналіста (КК Республіки Таджикистан); 2) залякуванням (КК Республіки Молдова); 3) знищенням або пошкодженням майна (КК Республіки Таджикистан; КК Республіки Казахстан; 4) застосуванням насильства або погрози його застосування щодо близьких журналіста (КК Республіки Казахстан; 5) застосуванням насильства чи погрози його застосування щодо журналіста (КК Азербайджанської Республіки; КК Республіки Молдова; КК Республіки Таджикистан; КК Республіки Казахстан; 6) погрозою застосування насильства (КК Грузії; КК Республіки Таджикистан); 7) поширенням клевети або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці (КК Республіки Таджикистан); 8) створенням умов, що перешкоджають виконанню журналістом законної професійної діяльності або повністю позбавляють його такої можливості (КК Республіки Казахстан) [14, с. 154–160].

Суб'єкт кримінальних правопорушень проти свободи слова, діяльності журналістів та їхнього кримінально-правового захисту під час здійснення цієї діяльності за кримінальним законодавством інших країн може бути як загальним, так і спеціальним. В основному складі злочину суб'єктом є загальна особа. У кваліфікованому чи особливо кваліфікованому складі – це спеціальний суб'єкт, тобто посадова особа, що використовує своє службове становище. У кваліфікованих складах злочинів передбачено вчинення злочину групою осіб. У КК України слід було б урахувати законодавчі положення інших країн щодо

визнання спеціального суб'єкта злочину – посадової особи – суб'єктом кваліфікованого складу погрози чи насильства щодо журналіста, а також вчинення діяння, передбачено частиною першою ст. 347-1 КК України, вчинене групою осіб, – кваліфікованим складом. Відповідно це призводить до фактично однакової правової оцінки (кваліфікації) принципово різних діянь [14, с. 154–160].

Суб'єктивний аспект злочинів проти журналістів, відповідно до іноземного законодавства, визначають виною у формі прямого умислу. У деяких випадках умисел безпосередньо вказано в диспозиції кримінально-правової норми, наприклад, у КК Республіки Молдова, або ж впливає із характеру кримінально-правової заборони. У зарубіжних кримінальних кодексах зрідка трапляється опис мети вчинення злочинів проти свободи слова, професійної діяльності журналістів та їх кримінально-правового захисту. Винятком є КК Молдови, де мету визначено як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони особливо кваліфікованого складу умисного перешкоджання діяльності медіа чи залякування за критику. Мотив та емоційний стан розглянуто як факультативні ознаки суб'єктивної сторони аналізованих злочинів [14, с. 154–160].

Вбачається необхідним подальше впровадження рішень Європейського суду з прав людини в національне кримінальне законодавство, що стосуються свободи вираження поглядів та її обмежень.

З огляду на викладене, доходимо висновку, що досвід зарубіжних законодавців може бути доволі корисним під час розроблення оптимальних підходів до вдосконалення змісту ст. 347-1 КК України. Зокрема, це стосується розроблення: пропозицій щодо встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста, вчиненні групою осіб; пропозицій щодо визнання службової особи як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення.

Вивчивши досвід країн СНД, доцільно розглянути кримінальне законодавство ключових західноєвропейських держав, представників романо-

германської правової сім'ї. Чинні кримінальні кодекси цих держав відображають переважно найкращі досягнення раніше чинних кримінально-правових актів і передові ідеї сучасних доктрин кримінального права.

Серед некорисливих посягань на власність, визначених у розділі 27 Особливої частини КК ФРН, ключовим є пошкодження майна (§ 303 КК ФРН – карається позбавленням волі або штрафом).

Його специфічні різновиди визначено так:

а) пошкодження даних і комп'ютерний саботаж (§ 303-а – карається позбавленням волі на строк до двох років або штрафом, а також § 303-б – карається позбавленням волі на строк до п'яти років або штрафом) [239];

б) пошкодження предметів суспільного надбання (§ 304 – карається позбавленням волі або штрафом). Ідеться про предмети релігійного шанування, речі, призначені для релігійних обрядів, надгробні пам'ятники, громадські та природні пам'ятки, музейні експонати, предмети, що слугують суспільним потребам або прикрашають дороги. Знищення площ, споруд, кораблів, залізниць, вулиць, мостів, дамб чи інших споруд (§ 305), що карається позбавленням волі строком до п'яти років або штрафом); в) знищення важливих засобів праці або автомобільного транспорту поліції чи збройних сил (§ 305-а). Розділ 28 присвячено загальнонебезпечним злочинним діянням: підпал і суміжні діяння (§§ 306–306-f КК ФРН); створення вибухонебезпечної ситуації (§§ 307, 308, 310 КК ФРН); зловживання іонізуючим випромінюванням (§ 309 КК ФРН, карається позбавленням волі строком від одного до десяти років); створення ситуації, пов'язаної з повеннями (§ 313 КК ФРН – карається позбавленням волі строком від одного до десяти років); загальнонебезпечне отруєння (§ 314 КК ФРН – карається позбавленням волі строком від одного до десяти років); пошкодження важливих споруд (§ 318 КК ФРН – карається позбавленням волі строком від трьох місяців до п'яти років). Кримінальний кодекс України, на відміну від КК ФРН, не виокремлює підпал як самостійний склад злочину, а розглядає його як один із

загальнонебезпечних способів умисного знищення або пошкодження чужого майна (ч. 2 ст. 194 КК України). У КК ФРН підпал вважають одним з найсерйозніших злочинів, що поділяють на простий підпал (§ 306 КК ФРН – карається позбавленням волі від одного до десяти років); тяжкий підпал (§ 306 а КК ФРН – карається позбавленням волі строком не менше ніж один рік); особливо тяжкий підпал (§ 306 б КК ФРН – карається позбавленням волі строком не менше ніж два роки). Підпал, що призвів до смерті людини, виокремлено в самостійний склад – карається довічним позбавленням волі або позбавленням волі строком не менше ніж десять років (§ 306 с КК ФРН). На нашу думку, наявність у КК ФРН спеціальних норм про кримінальну відповідальність за вчинення підпалу дає змогу коректно класифікувати вчинений злочин і визначити адекватне покарання [239].

Розділ 13 «Злочини проти майна» другої книги КК Італійської Республіки встановлює відповідальність за посягання на річ або особу. Руйнування, знищення, пошкодження чи приведення в непридатність чужої речі вважатимуть обтяжливим, якщо вчинено зокрема: з насиллям чи погрозами, робітниками під час страйку; стосовно громадських будівель чи предметів громадського користування, будівель, що використовують для відправлення культу, іригаційних споруд, виноградників, садів, лісів тощо (ст. 635 КК Італії); спотворення або забруднення чужих речей (ст. 639 КК Італії); вигнання чи залишення тварин на чужих ділянках (ст. 636 КК Італії); вбивство чи заподіяння шкоди чужій тварині (ст. 638 КК Італії) комп'ютерним системам чи телекомунікаціям (ст. 635-bis КК Італії) [102].

Главу III КК Бельгії (розділ IX книги II) присвячено руйнуванням, пошкодженням, шкоді. У цій главі виокремлено два відділи, передусім за способом діяння: пожежі (I) та руйнування і шкода, заподіяна затопленням (IX). Решта – за предметом: ідеться про руйнування (знищення, псування): конструкцій, парових машин і телеграфних апаратів (II); могил, пам'ятників, предметів

мистецтва тощо (III); товарів чи іншого рухомого майна (IV); врожаю, дерев, сільськогосподарських знарядь тощо (V); тварин (VI); огорож (VIII) [220, с. 230]. Кримінальні кодекси Італії та Бельгії визначають різні об'єкти для знищення або пошкодження майна. Натомість у КК України, згідно зі ст. 194, ідеться про знищення або пошкодження будь-якого чужого майна.

У КК Франції всі дії, пов'язані зі знищенням чи пошкодженням майна, уміщено в книгу III «Про злочини і проступки проти власності» у главі 2 «Про знищення, пошкодження або псування майна» розділу II «Про інші посягання на власність». Отже, у другій главі є чотири відділи: 1) про знищення, пошкодження і псування майна, що не становить небезпеки для людей (ст. 322-1 – карається позбавленням волі на строк до двох років і штрафом у розмірі 200 тис. франків; ст. 322-2 – карається позбавленням волі на строк до трьох років і штрафом у розмірі 300 тис. франків; ст. 322-3 КК Франції – карається позбавленням волі на строк до п'яти років і штрафом у розмірі 500 тис. франків [128]; 2) про знищення, пошкодження і псування майна, небезпечних для людей (вибух, пожежа, використання вибухової речовини тощо – ст. 322-5 КК Франції, за що передбачено покарання до одного року позбавлення волі і штраф у розмірі 100 тис. франків)) [128]. Залежно від форми співучасті та наслідків, що настали, цей відділ містить ще чотири склади злочину (ст. 322-7–322-10 КК Франції); 3) про погрозу знищення чи пошкодження майна (ст. 322-12 КК Франції) карається позбавленням волі строком до шести місяців та штрафом у розмірі 50 тис. франків. Крім того, до цього розділу належать і дії, які передбачають повідомлення або розповсюдження неправдивої інформації про знищення, пошкодження чи псування майна, що становить небезпеку для людей (ст. 322-14 КК Франції) – за це передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох років і штраф у розмірі 200 тис. франків); 4) про додаткові покарання, що застосовують до фізичних осіб, і відповідальність юридичних осіб. Річ, яку

пошкоджують, має бути чужою, як чужу розглядають і річ, що знаходиться в спільній власності винного іншої особи, на відміну від КК України [128].

Розділ XIII другої книги КК королівства «Злочини проти власності та соціально-економічного ладу» містить главу IX «Заподіяння шкоди», ст. 263 якої встановлює відповідальність за шкоду чужій власності, не включеній до інших розділів цього Кодексу, що карається штрафом від шести до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат. У ст. 264 цього КК передбачено кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від одного до трьох років і штрафом від дванадцяти до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат за шкоду чужій власності за таких обставин [110]:

1) шкода заподіяна з метою перешкодити вільному здійсненню повноважень посадової особи або помститися за її рішення; злочин вчинено проти державного службовця або приватної особи, яка як свідок або в інший спосіб сприяла або може сприяти виконанню чи застосуванню законів;

2) будь-яким способом завдано зараження або інфекційної хвороби худобі;

3) використано отруйні або їдкі речовини;

4) шкоду заподіяно державному майну, що знаходиться в муніципальній власності чи користуванні;

5) потерпілого розорено або поставлено в скрутне економічне становище.

Частина 2 статті 264 КК Іспанії передбачає, що аналогічне покарання призначається тому, хто знищить, пошкодить, зробить непридатною або в інший спосіб завдасть шкоди чужим електронним даним, програмам чи документам, що знаходяться в мережі, інформаційних пристроях чи системах.

Водночас у розділі XVII КК Королівства Іспанії «Злочини проти колективної безпеки» передбачено низку статей, які передбачають кримінальну відповідальність за вибухи, підпали (лісові пожежі, підпали в нелісових зонах, підпали суспільної власності) [110].

У розділі II книги 3 КК Іспанії «Провини проти власності» передбачено кримінальну відповідальність виключно за навмисне знищення чи пошкодження чужого майна (ст. 625 КК Іспанії – діяння карається арештом на строк від одного до шести вихідних днів або штрафом від одного до дванадцяти денних заробітних плат). Відмежування такої провини від злочину здійснюють за розміром завданої шкоди (не більше ніж 50 000 песет). У ч. 2 ст. 625 цього КК встановлено відповідальність за заподіяння збитків об'єктам історичної, художньої та культурної цінності. Покарання за вчинення провини, відповідно, значно менше (арешт на строк від одного до шести днів, штраф у розмірі від однієї до двадцяти денних заробітних плат), ніж за злочин [110]. Натомість, у ст. 194 КК України не міститься схожої кваліфікуючої ознаки проте в розділі XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» у ст. 298 КК України встановлено кримінальну відповідальність за нищення, руйнування або ушкодження пам'яток, які є об'єктами культурної спадщини. На відміну від іспанського КК, а саме ст. 194, стаття КК України містить додаткові кваліфікуючі ознаки. Серед них – вчинення злочину шляхом підпалу, вибуху чи іншим способом, що становить загальну небезпеку, а також заподіяння матеріальної шкоди в особливо великих розмірах або спричинення смерті людей чи настання інших тяжких наслідків.

Особлива частина КК Швейцарії в розділі 2 книги 2 передбачає кримінальну відповідальність за «Злочинні діяння проти майна». Згідно з ч. 1 ст. 144 КК Швейцарії кримінальна відповідальність настає за пошкодження, руйнування, приведення в непридатний стан речі, що знаходиться в чужій власності або у веденні чи користуванні іншої особи, настає за ініціативою (за скаргою) потерпілого, що карається штрафом або тюремним ув'язненням.

У системі покарань КК Швейцарії також встановлено кримінальну відповідальність за некорисливі комп'ютерні злочини: пошкодження даних, яке розуміють як неправомірну зміну, ліквідацію або приведення в непридатний стан

даних, зібраних або переданих електронним способом (ст. 144-bis – карається штрафом або тюремним ув'язненням) [129].

Кримінальну відповідальність за підпал, вибух, затоплення та обвал передбачено в ст. 221–227 розділу 7 «Загальнонебезпечні злочини та проступки» КК Швейцарії. Умисний підпал, вибух, затоплення та обвал караються каторжною тюрмою, якщо ці діяння завдали незначної шкоди – караються тюремним ув'язненням. Необережний підпал, вибух, затоплення та обвал карається тюремним ув'язненням або штрафом [129]. КК України не виокремлює підпал, вибух, затоплення та обвал в окремий розділ, а передбачає їх у ч. 2 ст. 194 КК України як кваліфікуючі ознаки.

Специфічними можна визнати приписи КК Латвійської Республіки, якими встановлено відповідальність за навмисне знищення, пошкодження власності, яка належить страхувальнику, з метою отримання страхових виплат (ст. 178 КК Латвії). Цей злочин передбачає «покарання у вигляді позбавлення волі терміном до двох років, або арешту, або примусових робіт, або ж штрафу, що не перевищує сорока мінімальних розмірів місячної заробітної плати» [114]. Також за ст. 187 КК Латвії карається «навмисне знищення чи ушкодження електромережі або тепломережі, за що передбачено позбавлення волі терміном до п'яти років [114].

Глава 13 КК Естонії «Винні діяння проти майна» визначає доволі складну систему цих діянь. Підрозділ 2 розділу 1 встановлює кримінальну відповідальність за заподіяння шкоди: пошкодження і знищення чужої речі (ст. 203 КК Естонії), що карається штрафом або арештом, або позбавлення волі строком до одного року передбачено за пошкодження чи знищення громадської речі згідно зі ст. 204 КК Естонії [109]. Це також тягне за собою покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років, а також позбавлення права керування транспортними засобами на три роки. За пошкодження або знищення речі через необережність (стаття 205 КК Естонії) передбачено покарання у вигляді штрафу, арешту або позбавлення волі на строк до двох років [109]. Естонський КК

виокремлює як самостійну статтю 204 «знищення або пошкодження публічної речі», на відміну від ст. 194 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність незалежно від форми власності або особи, якій належить пошкоджене чи знищене майно.

У розділі III Спеціальної частини КК Албанії всі види руйнувань власності (глава III) можна виокремити за трьома основними критеріями: 1) психічне ставлення до цього діяння. Статті 150–160 КК Албанії передбачають відповідальність за умисне, а ст. 161–162 КК Албанії – за необережне руйнування чи пошкодження власності; 2) спосіб руйнування. Виокремлено руйнування власності вогнем (ст. 151 КК Албанії), вибухом (ст. 152 КК Албанії), затопленням (ст. 153 КК Албанії), іншими засобами, що становлять небезпеку для довкілля і здоров'я людей (ст. 154 КК Албанії); 3) предмет. Це руйнування: залізничних та автомобільних шляхів (ст. 155 КК Албанії); телеграфної, телефонної, радіотелевізійної, іншої мережі зв'язку (ст. 156 КК Албанії); системи поливу, зокрема шляхом її висушування, відкриття дамб тощо (ст. 157 і 158 КК Албанії); системи водопостачання (ст. 159 КК Албанії); творів культури (ст. 160 КК Албанії). Слушно зазначає М. І. Хавронюк, що ці норми є помітно казуальними. Це приклад таких норм, які небажано запозичувати [256, с. 730].

Стаття 288 КК Республіки Польщі визначає відповідальність не тільки за нищення або псування чужого майна, а й за доведення його до непридатності для використання, що карається позбавленням волі строком від трьох місяців до п'яти років. Таку обтяжувальну обставину, як вчинення злочину щодо майна значної вартості або майна, яке має особливе значення для культури, винесено в окрему ст. 294 КК Польщі, вона охоплює майже всі злочини проти власності, зокрема й нищення чи пошкодження майна, що карається позбавленням волі строком від одного до десяти років [117].

Шостий розділ «Злочинні діяння проти чужого майна» Особливої частини КК Австрії передбачає кримінальну відповідальність за пошкодження майна

(§ 125 КК Австрії – карається позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до трьохсот шістдесяти денних ставок; значне пошкодження майна § 126 КК Австрії – карається позбавленням волі на строк до двох років або штрафом до трьохсот шістдесяти денних ставок); пошкодження даних § 126-а КК Австрії – карається позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до трьохсот шістдесяти денних ставок; Обтяжувальними обставинами пошкодження майна § 126 КК Австрії визначено вчинення його щодо специфічних видів речей, зокрема: а) речей, які використовують для релігійних обрядів або є релігійною святинєю; б) речей, які мають загальновизнану наукову, фольклорну, художню чи історичну цінність; в) речей, вартість яких перевищує 2 тис. євро (особливо обтяжує – пошкодження речі, вартість якої перевищує 40 тис. євро); г) громадського пам'ятника; д) могили, місця поховання тощо; е) речей, що забезпечують громадську безпеку, охорону здоров'я, водопостачання, освітлення, тепlopостачання чи енергопостачання, громадський транспорт чи далекий зв'язок тощо; ж) оборонних засобів чи пристроїв тощо [103]. Слід зазначити, що ст. 126 передбачає низку обтяжувальних обставин пошкодження майна, деякі з яких винесено в окремі статті КК України, однак вони не є злочинами проти власності (наприклад, розділ XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» ст. 297 «Наруга над могилою» тощо).

Сьомий розділ «Загальнонебезпечні злочинні діяння і злочинні діяння проти навколишнього середовища» передбачає кримінальну відповідальність за підпал чужого майна (ч. 1 § 169 КК Австрії – карається позбавленням волі строком від одного до десяти років), підпал, що створює небезпеку для життя або здоров'я людини (ч. 2 § 169 КК Австрії – карається позбавленням волі строком від одного до десяти років) або спричинив смерть людини або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень значній кількості людей або значній кількості людей було заподіяно майнової шкоди (ч. 3 § 169 КК Австрії – карається позбавленням волі строком від десяти до двадцяти років, або довічним позбавленням волі). Якщо ця дія призвела

до загибелі значної кількості людей, винну особу карають позбавленням волі строком від десяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі [103]. Проаналізувавши КК Австрії, можна дійти висновку, що таку ідею створення розділу про загальнонебезпечні діяння не схвалили українські науковці, тому ми вважаємо недоцільним створення такого розділу в КК України.

Кримінальний кодекс Швеції відвів аж чотири розділи для регламентації відповідальності за економічні злочини. Норми про знищення майна включено до глави 13 «Про загальнонебезпечні злочини». Вона визначає покарання, зокрема, за: підпал (ст. 1 – передбачає позбавлення волі від двох до восьми років) і тяжкий підпал (ст. 2 – карається позбавленням волі від шести до десяти років або довічним ув'язненням); знищення, що становить суспільну небезпеку (ст. 3 – передбачає позбавлення волі від двох до восьми років); диверсію (ст. 4 – карається позбавленням волі до чотирьох років) і тяжку диверсію (ст. 5 – карається позбавленням волі від двох до десяти років або довічним ув'язненням); необережне створення суспільної небезпеки (ст. 6 – передбачає штраф або позбавлення волі до шести місяців); поширення отрути чи інфекційної речовини (ст. 7 – карається позбавленням волі до шести років); необережне поводження з отрутою чи інфекційною речовиною (ст. 9 – передбачає штраф або позбавлення волі до двох років); нехтування запобіганням суспільної небезпеки [129] (ст. 10 – карається штрафом або позбавленням волі на строк до одного року). У главі про загальнонебезпечні злочини КК Швеції, на відміну від КК України, караний сам факт підпалу, тобто піднесення вогню до майна, що створювало небезпеку для людей і власності. За шведським КК факт піднесення вогню до предметів утворює закінчений склад злочину, і тому добровільна відмова виключається.

Норми міжнародного гуманітарного права, попри встановлені гарантії, передбачають і певні можливості щодо їхнього обмеження, що відображається в категорії меж захисту. Вони можуть бути класифіковані за різними критеріями. Одним із прикладів є їх поділ на об'єктивні та суб'єктивні. Згідно з іншою

класифікацією межі захисту можуть передбачати ситуації, коли журналіст втрачає лише фактичний захист або фактичний захист у сукупності з правом на його надання. До першої групи можна віднести ситуації, коли журналіст перебуває всередині військового об'єкта або використовує як одяг військову форму. Тут сторони конфлікту не мають об'єктивної можливості розпізнати журналіста як особу, якій згідно з нормами міжнародного права надано статус представника цивільного населення, у зв'язку з чим втрачається фактичний захист. В іншому випадку, наприклад, під час здійснення розвідки або використання озброєння для участі в конфлікті співробітник медіа втрачає право на захист згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, які визначають такі дії журналіста як підстави для набуття ним відповідного статусу.

Необхідно зазначити, що міжнародні договори та конвенції не закріплюють об'єктивних норм ідентифікації журналіста, хоча такими можуть бути, наприклад, наявність спеціального знака відмінності преси або відзнаки журналіста, а також інші ознаки, що дають змогу доволі точно ідентифікувати професійний статус співробітника.

Неодноразово експерти й науковці висували пропозицію щодо необхідності визначення єдиного спеціального знака, що має відрізнити журналіста від інших осіб в умовах бойових дій, проте єдина думка щодо доцільності такого рішення не сформувалася [20]. Видається, що поширення відмітного символу не зможе розв'язати проблему гарантування безпеки журналістів, оскільки в екстремальній ситуації він може забути його закріпити, знак може зазнати пошкоджень тощо.

Журналіст може фактично втрачати можливість захисту під час наближення до військових об'єктів або місць активних збройних зіткнень на небезпечну відстань, під час безпосереднього знаходження всередині збройного формування, коли противник фактично не має змоги відрізнити співробітника медіа від комбатанта [20]. У цьому контексті можна виокремити три основні проблемні аспекти.

По-перше, необхідно встановити максимум відстані, за якого журналіст втрачає правові гарантії захисту. Очевидно, що знаходження його всередині військового об'єкта призводить до підвищення рівня ризику загибелі, пошкодження його майна, тому що противник позбавлений об'єктивної можливості ідентифікувати журналіста й надати йому відповідні гарантії.

По-друге, значний вплив має характер нападу однієї зі сторін конфлікту на військовий об'єкт. У разі стрімкої атаки, атаки з повітря можливість ідентифікувати журналіста й надати йому гарантії захисту немає. Якщо характер нападу дає змогу визначити журналіста й відрізнити його від комбатантів, то фактичний захист його мають продовжувати й забезпечувати відповідними гарантіями сторони, що нападає.

По-третє, норми міжнародного гуманітарного права не передбачають надання спеціальних гарантій співробітнику медіа, який перебуває в безпосередній близькості від військового об'єкта, у разі його полону супротивником, що не дає змоги здійснювати його захист у в умовах полону. На нашу думку, ці норми має бути уточнено, а журналістові, захопленому поблизу військового об'єкта, мають надавати статус військовополоненого.

Міжнародна діяльність із забезпечення захисту прав журналістів у збройних конфліктах у різних країнах, розроблення пропозицій з удосконалення гарантій прав журналістів і механізму їх забезпечення, удосконалення правового регулювання участі співробітників медіа здійснюються за активною участю міжнародних організацій. Серед підрозділів ООН ця проблематика належить до спектру функцій Комітету із захисту журналістів і низки інших органів, зокрема ЮНОПС і ЮНЕСКО. Усвідомлюючи значущість у сучасному світі проблеми забезпечення свободи слова та висловлення думки незалежно від обставин, ООН ухвалила низку документів, що доповнюють резолюцію № 1738 Ради Безпеки, присвячених розв'язанню проблеми непокараності винних у порушеннях прав журналістів в умовах збройних конфліктів, як міжнародних, так і неміжнародних.

Ще однією віхою, що позначила стурбованість ООН проблемою захисту співробітників медіа, стало ухвалення 2012 року. Плану дій ООН щодо забезпечення безпеки журналістів, зокрема й у районах міжнародних конфліктів [20]. У межах Плану визначено низку заходів, які передбачають створення і функціонування постійних спеціальних комісій з розслідування фактів порушення прав і випадків убивств журналістів, а також інші напрями оптимізації правозастосовного механізму надання відповідних гарантій та забезпечення умов для реалізації у світі права на свободу вираження поглядів і свободу слова. На нашу думку, попри підвищену активність ООН, зусилля, яких докладає міжнародна спільнота, слід визнати мінімальними. Їх недостатність засвідчують статистичні дані, що ілюструють зафіксовані в зонах збройних конфліктів випадки порушення прав журналістів та їх загибелі.

Слід зазначити, що останніми роками почастишали випадки зіткнень, які можна віднести до неміжнародних збройних конфліктів. Протягом тривалого часу ці конфлікти виключали із зони регулювання міжнародного гуманітарного права. Включення їх у правове поле пов'язано з прийняттям Женевських конвенцій 1949 року, одна із загальних статей яких зобов'язувала держави погодитися на обмеження насильства в неміжнародних конфліктах із застосуванням зброї. Фундаментальне значення цієї норми позначилося в загальноприйнятій нині назві третьої загальної статті – «Міні конвенція». Проте її положення були недосконалі й обмежені, вони встановлювали мінімальні гарантії для мирного населення та інших учасників неміжнародних воєнних конфліктів. Так, не було вказівок на порядок забезпечення захисту мирних жителів від поодиноких і масових репресій, ставлення до майна сторін конфлікту й осіб, які не беруть у ньому активної участі, не врегульованими виявилися й інші сфери.

Правовий захист населення було посилено Першим і Другим додатковими протоколами, ухваленими 1977 року, що посилили гарантії захисту загалом

цивільного населення, а також визначили мінімум гарантій правового захисту для інших осіб, які не користуються сприятливішим режимом захисту [20].

Ускладнює забезпечення єдиних гарантій захисту прав журналістів, які здійснюють свою діяльність у зоні неміжнародного збройного конфлікту, відсутність чітких критеріїв, які дають змогу ідентифікувати цей тип конфлікту. Слушною є думка І. І. Котлярова, що ґрунтується на віднесенні до цього поняття ситуацій збройних сутичок між недержавними (неурядовими) збройними групами й державними збройними силами держави [27].

Упродовж останніх десятиліть докладено певних зусиль для усунення відмінностей між збройними конфліктами неміжнародного та міжнародного характеру для формування загального зводу норм міжнародного гуманітарного права, що дає змогу розглядати всі ситуації збройних зіткнень. Попри те, що ці зусилля не увінчалися повним успіхом, поступове формування міжнародної практики, певні медіани в прецедентному праві сприяють де-факто стиранню межі між цими двома видами.

Розмиття меж між загальновизнаними видами конфліктів є вкрай актуальним нині, коли в перебігу та розв'язанні низки внутрішніх воєнних конфліктів активну участь беруть зовнішні актори, які переслідують у таких ситуаціях власну геополітичну мету. Наслідком цього є застосування більш суворих гарантій захисту, передбачених раніше лише для міжнародних збройних протистоянь або лише для суворо формально визначених у Другому протоколі збройних конфліктів неміжнародного характеру, які дедалі частіше застосовують для інтерпретації подій навіть категорії конфліктів, визначуваної в загальній статті 3. Розв'язати окреслені проблеми міжнародні організації намагаються і в межах розвитку міжнародного права прав людини, зокрема за рахунок судових прецедентів і додавання нових гарантій захисту прав людини [28] в умовах конфліктів незалежно від їхніх характеристик.

Конфлікти неміжнародного характеру, зокрема за рахунок зацікавленості в їхньому певному результаті зовнішніх акторів, стають дедалі інтенсивнішими. Про це свідчить збільшення кількості місій ООН з підтримання миру та формування міжнародних коаліцій для надання допомоги будь-якій державі, на території якої відбувається протистояння між урядовими військами та організованими недержавними збройними групами. Поєднання зазначених характеристик сучасних неміжнародних конфліктів ускладнює проведення властивої міжнародному гуманітарному праву межі між збройними конфліктами різних типів.

Однією з найважливіших для захисту журналістів в умовах неміжнародних збройних зіткнень є проблема територіальних меж застосування норм міжнародного гуманітарного права, яку безпосередньо положення Конвенції не регулюють. Для її розв'язання Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії зауважив, що деякі положення необхідно застосовувати не тільки в районі фактичних воєнних дій, а й на всій території, контрольованій учасниками конфлікту, аж до моменту його офіційного врегулювання. До переліку цих положень, що не обмежуються територіально, включено й ті, «які стосуються регулювання захисту цивільних осіб і військовополонених». Це дає змогу поширити правовий статус журналістів як цивільних осіб, передбачене право на захист і його гарантії в межах міжнародного гуманітарного права – на працівників медіа, що діють на всій території держави, у якій виник внутрішній збройний конфлікт.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано, що на основі аналізу судової практики, зокрема поодинокого притягнення осіб до кримінальної відповідальності за ст. 347-1 КК України, а також з огляду на супутні негативні наслідки, що виникають у зв'язку з притягненням осіб до відповідальності, норми кримінального права у процесі регулювання зазначених суспільних відносин слід застосовувати як виключний засіб, тобто як *ultima ratio*. Тому вчені акцентують на низці проблем, які потребують ретельного вивчення, зокрема пов'язаних із розмірами та видами санкцій ст. 347-1 КК України, питаннями розмежування їх за обсягом заподіяної шкоди тощо. Актуальність оновлення редакції ст. 347-1 КК України додатково засвідчують статистичні дані щодо кримінальних правопорушень і результати їх розслідування.

2. Обґрунтовано, що декриміналізація ст. 347-1 КК України є недоцільною, хоча це обстоюють деякі науковці, аргументуючи доцільністю обмежитися лише однією нормою щодо умисного пошкодження чи знищення чужого майна. На нашу думку, спеціальний статус потерпілого передбачає посягання на відмінний об'єкт кримінального правопорушення, тому обумовлює доцільність посилення відповідальності за кримінально протиправні посягання на майно спеціального потерпілого.

3. Методологічними засадами дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста є застосування комплексу методів наукового пізнання: діалектичного методу, методу системно-структурного аналізу, узагальнення, логіко-догматичного, історико-порівняльного, моделювання, порівняльно-правового та соціологічних методів тощо. Специфіка об'єкта та предмета дослідження є вектором їх реалізації. Крім того, здійснений аналіз продемонстрував способи й методи, за допомогою яких результати дисертаційної роботи слід інтегрувати в правозастосовну та нормотворчу

діяльність, а також застосовувати в процесі підготовки фахівців у сфері правозастосування та підвищення кваліфікації практичних працівників.

4. Кримінально-правова охорона права на свободу висловлювання повинна бути реалізована в чітких і конкретних нормах, які унеможливили б двозначне тлумачення та не викликали б проблем із їх застосуванням. Окрім того, зазначені заборони повинні мати законні завдання та бути необхідними в демократичному суспільстві. У більшості розвинених країн немає спеціальних норм, що стосуються відповідальності за посягання на професійні права журналістів, проте ця ситуація компенсується міцними моральними основами щодо свободи слова та дотримання основних прав людини.

5. Аргументовано виокремити такі етапи в розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста: 1) період формування кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна (IX–XVI ст.); 2) період удосконалення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста (XVI ст.–1922 рік); 3) радянський період ідеологізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (1922–2001 роки); 4) кримінальна відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста згідно з чинним КК України 2001 року та дотепер

6. У КК деяких зарубіжних держав (Австрія, Данія, Естонія, Іспанія, Норвегія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Болгарія, Франція, Швеція) не передбачено окремого статусу журналіста як потерпілого від кримінального правопорушення.

Об'єктивну сторону кримінальних правопорушень проти журналістів визначають по-різному у тексті кримінально-правової норми яких: 1) передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналіста лише у формі примусу до поширення або відмови від поширення інформації (КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії; 2) перешкоджання

професійній діяльності журналіста вчиняють способом примушування до поширення чи відмови від поширення інформації (КК Республіки Казахстан, КК Киргизької Республіки; 3) перешкоджання професійній діяльності журналіста та примус розглядають як дві форми вияву об'єктивної сторони досліджуваного злочину (КК Республіки Вірменія); 4) перешкоджання професійній діяльності журналіста може бути вчинено в будь-якій формі, або із погрозами застосування насильства, знищенням або пошкодженням майна, поширенням наклепів або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова, КК Республіки Таджикистан).

На противагу цьому, у КК Грузії чітко визначено кримінальну відповідальність не лише за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, а й за посягання на свободу слова. Стаття 154 КК Грузії передбачає притягнення до відповідальності осіб, які незаконно перешкоджають реалізації свободи слова або права на отримання та поширення інформації, якщо це спричинило значну шкоду або було вчинено з використанням службового становища. Ще ширше коло потерпілих визначено в КК Республіки Молдова. Встановлено кримінальну відповідальність у ст. 180-1 КК Молдови не лише за перешкоджання роботі журналістів, а й медіа загалом. Крім того, передбачено кримінальну відповідальність за необґрунтоване спотворення журналістських матеріалів або невиправдану заборону на розповсюдження інформації з боку керівництва публічного медіа (цензура) (ст. 180-2 КК Молдови).

Досвід зарубіжних законодавців може бути доволі корисним під час розроблення оптимальних підходів до вдосконалення змісту ст. 347-1 КК України. Зокрема, це стосується розроблення: пропозицій щодо встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста, вчиненні групою осіб; пропозицій щодо визнання службової особи як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

2.1. Об'єктивні ознаки умисного знищення або пошкодження майна журналіста

Попри існування великої кількості концепцій щодо розуміння об'єкта кримінального правопорушення, жодна з них не може бути визнана беззаперечно правильною чи беззаперечно хибною. Можемо стверджувати, що законодавець поставив під правове забезпечення охорони досить широкий спектр різнопланових утворень, об'єднати які можна тільки за допомогою категорії суспільних відносин [20; 122]. Найбільш цілісним уявленням про об'єкт кримінального правопорушення, на наш погляд, є концепція розуміння об'єкта як охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, на які посягає кримінальне правопорушення. Оскільки категорія суспільних відносин описує комплексність (всі можливі прояви та варіанти кримінально протиправних посягань) об'єкта, а деякі концепції (розуміння об'єкта як цінностей та соціальних чи правових благ) є конкретизацією підтримуваної нами концепції кримінального правопорушення як суспільних відносин.

Тому, в основу нашого дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України буде закладена концепція розуміння об'єкта кримінального правопорушення як суспільних відносин.

Враховуючи концепцію суспільних відносин виникає питання про визначення структури об'єкта кримінального правопорушення (його конкретизація). Вона дасть можливість визначити ступінь та характер заподіяної

кримінальним правопорушенням суспільно небезпечної шкоди, підстави та критерії вибору об'єктів кримінально-правової охорони і засобів їх захисту, а також виробити правила побудови кримінального закону і правила кваліфікації кримінальних правопорушень.

Підставами класифікації ознак об'єкта кримінального правопорушення є: 1) ступінь узагальненості охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, що виступають об'єктами різних кримінальних правопорушень (класифікація «по вертикалі»); 2) важливість охоронюваних суспільних відносин, яким заподіюється безпосередня шкода конкретним кримінальним правопорушенням (класифікація безпосередніх об'єктів «по горизонталі»).

Існує декілька варіантів щодо класифікації структури об'єктів кримінального правопорушення. Найбільш поширеними є триступенева та чотириступенева класифікація об'єктів кримінальних правопорушень «по вертикалі». Позицію щодо «триступеневої» класифікації об'єктів «по вертикалі» М.Й. Коржанський не підтримав. На його переконання всі об'єкти кримінальних правопорушень необхідно розділити на чотири групи «по вертикалі»: загальний, родовий, видовий, безпосередній. На думку вченого, під видовими об'єктами доцільно розуміти суспільні відносини, на які посягає кримінальне правопорушення певного виду (крадіжка як вид кримінальних правопорушень), а під безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення – тільки категорії суспільних відносин, які зазнають посягання під час вчинення конкретного одиничного кримінального правопорушення (конкретна одинична крадіжка) [89, с. 27; 20].

На основі зазначеної класифікації «по вертикалі» визначимо *загальний об'єкт кримінального правопорушення* передбаченого ст. 347-1 КК України. Досить часто у літературі загальний об'єкт кримінального правопорушення визнають як усю сукупність суспільних відносин.

Загальний об'єкт кримінального правопорушення існує головним чином у аспекті об'єкта кримінально-правової охорони [89, с. 32]. При цьому, межі останнього охоплюють не тільки суспільні відносини, що можуть піддаватися впливу, в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння, але й суспільні відносини, що піддаються незлочинному впливу, які знаходяться під охороною закону про кримінальну відповідальність, тобто у результаті вчинення діянь за наявності обставин, які виключають його кримінальну протиправність не є злочинними.

Отже, під загальним об'єктом кримінального правопорушення, у нашому дослідженні, доцільно розуміти суспільні відносини, які знаходяться під охороною КК України і які порушуються або можуть порушуватися у результаті вчинення кримінального правопорушення.

Що ж стосується розуміння *родового об'єкта*, то він визначається як окрема група однорідних або тотожних суспільних відносин, що утворюють певну сферу суспільного існування [223, с. 93] і на які можуть посягати кримінальні правопорушення певного роду (кримінальні правопорушення передбачені певним розділом Особливої частини КК України).

Правильне встановлення родового об'єкта кримінального правопорушення має беззаперечне значення. Це обумовлено тим, що під родовим об'єктом кримінального правопорушення розуміють об'єкт, що охоплює певне коло тотожних або однорідних за своєю соціально-політичною і економічною сутністю суспільних відносин, які повинні охоронятися на підставі цього єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм. Його значення полягає насамперед у тому, що він дозволяє провести класифікацію всіх кримінальних правопорушень і кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення. Визначення родового об'єкта дозволяє також встановити значення об'єднаних ним суспільних відносин для інтересів держави та суспільства, що, в свою чергу, визначає характер і ступінь суспільної небезпеки кримінально

протиправних посягань, тяжкість імовірних або суспільно небезпечних наслідків, що настали [223, с. 63; 20].

Таким чином, родовий об'єкт являє собою усереднений рівень узагальнення суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом. Причому, класифікація суспільних відносин здійснюється не довільно, а на підставі об'єктивно існуючих критеріїв, які обумовлюють їх тотожність або однорідність [90, с. 105, 106; 20].

Саме родовий об'єкт є основною підставою розподілу кримінальних правопорушень в Особливій частині КК України на розділи. Відтак, родовий об'єкт умисного знищення чи пошкодження майна журналіста повинен визначатися в межах розділу XV Особливої частини КК України, яким передбачається відповідальність за кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів. Тобто віднесення законодавцем досліджуваного кримінального правопорушення до розділу XV Особливої частини КК України обумовлює логіку визначення родового об'єкта цього кримінального правопорушення. Тобто авторитет вказаних органів й об'єднань у відповідності до назви вказаного розділу є предметом суспільних відносин, на які посягає кримінальне правопорушення. Логічно зауважити що такому авторитету завжди і в першу чергу заподіюється шкода або виникає загроза заподіяння шкоди. Однак аналіз складів кримінальних правопорушень, що входять до розділу XV Особливої частини КК України, свідчить: хоча авторитет названих органів і підривається чи ставиться під загрозу заподіяння шкоди внаслідок вчинення кримінальних правопорушень даного розділу, проте не завжди, а в деяких кримінальних правопорушеннях він взагалі відсутній. Тому, таке визначення родового об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених у XV розділі Особливої частини КК України є дещо дискусійним і потребує з'ясування його змісту.

Л.В. Дорош, вважає, що родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень є певна група суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами, у зв'язку із здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [90, с. 429; 20].

Дещо схожій позиції притримуються і ряд інших науковців розкриваючи зміст родового об'єкта як суспільних відносин по охороні авторитету державної влади, органів місцевого самоврядування і об'єднань громадян[136].

Позиція І.І. Давидовича різнобічно враховує сутність і зміст кримінальних правопорушень, віднесених до розділу XV Особливої частини КК України, а відтак враховує можливі прояви (варіанти існування) родового об'єкта цих кримінальних правопорушень. Таким чином розширене розуміння родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України унеможливує його ототожнення тільки із відносинами щодо порядку здійснення адміністративно-розпорядчих функцій. Цілком логічно, що такий об'єкт повинен охоплювати набагато ширше коло суспільних відносин і включати в себе не тільки сам порядок реалізації (здійснення) адміністративно-розпорядчих функцій чи порядку взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості (окремих фізичних або юридичних осіб чи їх об'єднань). А він повинен включати суспільні відносини у сфері публічного управління та у сфері публічного інформування, що охоплює як діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, так і окрему (не завжди пов'язану із діяльністю органів влади чи місцевого самоврядування) діяльність фізичних чи юридичних осіб або їх об'єднань. Натомість діяльність журналістів не пов'язується із публічним управлінням, а також не завжди пов'язується із діяльністю органів влади чи місцевого

самоврядування, проте, так чи інакше, стосується реалізації функції публічного інформування [136, с. 186; 20].

Для того, щоб визначити, які саме суспільні відносини є родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, треба провести аналіз груп суспільних відносин на які посягають кримінальні правопорушення, передбачені розділами V та XV Особливої частини КК України. Доцільним у цьому зв'язку є вивчення питання про зміст і значення авторитету як складової родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України.

Враховуючи назву розділу XV Особливої частини КК України, родовим об'єктом вказаних кримінальних правопорушень повинні визначатися не суспільні відносини у сфері охорони органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів, а – у сфері охорони загально визнаного значення, впливу, поважності діяльності таких органів. Тому дослівне розуміння назви розділу приводить до висновку, що таким об'єктом виступає не порядок здійснення відповідної діяльності, а саме авторитет перерахованих органів.

На підставі вищенаведеного, можна зробити висновок про те, що у розділі V Особливої частини КК України фактично розміщені норми, якими передбачається відповідальність за посягання на «решту» особистих благ, конституційних прав і свобод людини і громадянина, крім тих, посягання на які виокремлено в інших розділах Особливої частини КК України, а це створює певні труднощі при визначенні їх родового об'єкта. Тому всі конституційні права і свободи людини та громадянина (виборчі, трудові, інші особисті права та свободи людини та громадянина) як об'єкт кримінально-правової охорони в більшій мірі охоплюється нормами, які містяться в розділі V Особливої частини КК України.

Повертаючись до визначення родового об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, слід зазначити, що

журналіст є незалежною особою, хоча він своєю незаангажованою діяльністю і може нанести суттєву шкоду авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, розкрити якусь інформацію, що принесе значну шкоду, але тоді він буде суб'єктом кримінального правопорушення, а не потерпілим. Крім того, авторитет органів на нього ніяк не поширюється, більше того, родовий об'єкт розділу XV Особливої частини КК України не охоплює діяльність журналістів, оскільки останній діє від власного імені або від іменні медіа, або від імені творчої чи професійної спілки (про що зазначається у примітці до ст. 347-1 КК України). А у назві розділу зазначається «та кримінальні правопорушення проти журналістів», тобто мається на увазі не проти їх діяльності (родовий об'єкт не охоплює діяльність), а проти їх інтересів. Але, якщо навіть і захищати інтереси журналістів окремим розділом, то відповідно родовим об'єктом слід визнавати суспільні відносини щодо забезпечення права на свободу слова, а відповідно безпосереднім об'єктом – життя, здоров'я, власність (що йде в розріз системи побудови Особливої частини КК України). Тоді виникає питання, як же захищати свободу слова простих пересічних громадян?

Здійснивши аналіз родового об'єкта розділів V та XV Особливої частини КК України, ми дійшли висновку, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина. На відміну від діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, журналістська діяльність не включає в себе здійснення організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, метою яких є захист осіб, коли суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення саме щоб вплинути на відносини управління. Тому кримінальні правопорушення щодо журналіста не співпадають за своєю сутністю суспільних відносин іншим кримінальним правопорушенням, розміщеним у розділі XV Особливої частини КК України.

Так в спеціальних кримінально-правових нормах про відповідальність за посягання на професійну діяльність журналістів (погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1), умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1), посягання на життя журналіста (ст. 348-1), захоплення журналіста як заручника (ст. 349-1)) в першу чергу порушуються конституційні права людини та громадянина. Отже, дана норма не відповідає родовому об'єкту розділу XV Особливої частини КК України. Тому доцільно розмістити норму, передбачену ст. 347-1 КК України та інші кримінальні правопорушення проти журналістів у V розділ Особливої частини КК України.

Підтвердженням цього слугують також, по-перше, компаративістське дослідження, на основі чого зроблено висновок, що досить подібними є розміщення норм щодо захисту журналістів в системі кримінального законодавства зарубіжних країн – в главах (розділах) особливих частин КК, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти конституційних прав і свобод людини і громадянина, хоча сам зміст норм має суттєві відмінності. Тому родовим об'єктом умисного знищення чи пошкодження майна журналіста здебільшого слід було б визнавати суспільні відносини у сфері виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. По-друге, журналіст є незалежною особою, хоча він своєю незаангажованою діяльністю і може нанести суттєву шкоду авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, але тоді він буде суб'єктом кримінального правопорушення, а не потерпілим, крім того, авторитет органів на нього ніяк не поширюється і не охоплює його діяльність, оскільки журналіст діє від власного імені або від іменні медіа, або від імені творчої чи професійної спілки (про що зазначається у примітці до ст. 347-1 КК України). По-третє, враховуючи принцип структурності, в основі розділу Особливої частини КК України має закладатися розуміння родового об'єкта, а не потерпілого (журналіста), як елемента юридичного складу кримінального правопорушення.

Продовжуючи аналіз ознак об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України проаналізуємо *видовий об'єкт*. Під ним ми розуміємо вужчу за змістом групу суспільних відносин, у межах одного родового об'єкта (які охороняються КК України), яка об'єднує в особі найбільш подібні (однорідні) суспільні відносин, які можуть зазнавати посягання, у випадку вчинення кримінальних правопорушень певного виду.

Видовим об'єктом кримінального правопорушення на його переконання виступають цінності, на які посягає група кримінальних правопорушень і які становлять частину цінностей, визнаних законодавцем як родовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених відповідним розділом Особливої частини КК України [235, с. 82]. Із наведеними позиціями, в частині співвідношення родового та видового об'єктів, а також значення останнього, слід погодитись, оскільки вони наголошують на концептуальному значенні видового об'єкта для теорії та практики кримінального права.

З метою полегшення практики правозастосування, встановлення змісту видового об'єкта кримінальних правопорушень дає можливість більш точно визначити спрямованість кримінально протиправного посягання на відповідні суспільні відносини та його сутність. Крім того, деякі вчені пропонують закладати його в основу побудови системи Особливої частини КК України. Так, М.І. Хавронюк стверджує, що позитивним є досвід законодавців країн континентальної Європи, який передбачає формування Особливої частини не тільки з урахуванням родового, але й з урахуванням видового об'єкта. На його переконання було б доцільним усередині розділів Особливої частини КК України виділяти підрозділи – залежно від видового об'єкту [239, с. 348; 20]. Дійсно, ця пропозиція є цікавою та слушною щодо вдосконалення структури Особливої частини КК України. Це в перспективі дасть можливість більш конкретно визначати коло суспільних відносин, які зазнали кримінально протиправного посягання. Це зменшить кількість помилок при кваліфікації у зв'язку з

полегшенням встановлення точної кримінально-правової норми, яка підлягає застосуванню. Кримінальні правопорушення розділу XV Особливої частини КК України, умовно можна поділити на такі групи: проти органів державної влади, проти органів місцевого самоврядування, проти об'єднань громадян.

Видовим об'єктом кримінальних правопорушень розділу V Особливої частини КК України є: а) виборчі права громадян, б) трудові права громадян, в) інші особисті права та свободи людини та громадянина, г) свобода совісті, д) відносини з приводу охорони об'єктів інтелектуальної власності – повністю охоплюються визначенням «суспільні відносини, які забезпечують захист та реалізацію конституційних прав та свобод людини та громадянина» і утворюють зміст родового об'єкта даного розділу [55, с. 225].

Кримінальні правопорушення, проти журналістів можна віднести до кримінальних правопорушень проти трудових прав та інших особистих прав та свобод людини та громадянина, оскільки погроза знищенням чи пошкодженням майна журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності посягає саме на ці права. Дані кримінальні правопорушення порушують трудові права та інші особисті права, свободи людини та громадянина. Тому видовим об'єктом досліджуваного кримінального правопорушення, на нашу думку, є суспільні відносини, що забезпечують безпеку законній професійній діяльності журналістів. В основу такої позиції закладається спрямованість дія, передбачених ст. 347-1 КК України, що є необхідним визнавати видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України є суспільні відносини, що забезпечують безпеку законній професійній діяльності журналістів. Тому на основі вище викладеного можна стверджувати, що кримінальні правопорушення проти журналістів за видовим об'єктом відносяться до розділу V Особливої частини КК України.

Наступним, у класифікації об'єктів «по вертикалі» є *безпосередній об'єкт* кримінального правопорушення.

На нашу думку безпосередній об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених ст. 347-1 КК України є суспільні відносини щодо охорони встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналістів, який забезпечує конституційне право громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, необхідну їм для реалізації ними своїх прав, свобод та законних інтересів.

Натомість додатковий безпосередній об'єкт може стосуватися абсолютно іншої групи суспільних відносин, які разом із основним об'єктом зазнають або можуть зазнавати посягання.

Додатковий безпосередній об'єкт – це лише ті суспільні відносини, яким разом із основним об'єктом завдається або виникає загроза заподіяння шкоди, але які не складають сутність цього кримінального правопорушення. Таким об'єктом можуть бути лише відносини, поставлені законодавцем під охорону закону, тобто відносини, визначені як такий об'єкт самим законодавцем. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний). Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий, що в зазначеному складі кримінального правопорушення «страждає» завжди, у будь-якому випадку вчинення певного кримінального правопорушення. Цьому об'єкту, як і основному, завжди заподіюється шкода внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Додатковий факультативний об'єкт – це такий, який у випадку скоєння певного кримінального правопорушення може існувати поряд з основним чи може бути відсутнім. Якщо внаслідок певного кримінально протиправного посягання завдано шкоди також факультативному об'єкту за всіх інших рівних умов є свідченням більшої суспільної небезпечності скоєного діяння і повинне враховуватися під час визначення міри покарання винному [102, с. 101].

Таким чином, *основним безпосереднім об'єктом* умисного знищення чи пошкодження майна журналіста є суспільні відносини, які нерозривно пов'язані із суспільними відносинами, що є родовим та видовим об'єктом цього кримінального правопорушення і є частиною останніх. Тому, суспільні відносини, що виступають *основним безпосереднім об'єктом* кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, повинні також визначатися через призму забезпечення безпеки законної професійної діяльності журналіста.

Що ж стосується *додаткового безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення*, то на нашу думку, погроза пошкодженням майна щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності тягне за собою порушення суспільних відносин щодо психічної недоторканності журналістів або їх близьких родичів. Кваліфікований і особливо кваліфікований склади досліджуваного кримінального правопорушення передбачають умисне заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї побоїв, легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності. Тому додатковим безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення буде виступати здоров'я журналіста, його близьких родичів чи членам сім'ї.

Отже, *додатковим обов'язковим об'єктом* даного кримінального правопорушення виступає право власності журналістів або їх близьких родичів, а також їх здоров'я. А його *додатковим факультативним об'єктом* може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень або у випадку заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї смерті через необережність – життя цих осіб.

Таким чином структура суспільних відносин, які виступають об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351 КК України має наступний вигляд: 1) учасниками суспільних відносин є: а) фізична, юридична

особа, суспільство, держава; б) журналіст; 2) предметом суспільних відносин є забезпечення кримінально-правової охорони психічної недоторканності журналістів або їх близьких родичів чи членів сім'ї, а також їх здоров'я; 3) соціальний зв'язок (зміст) суспільних відносин уособлюється двостороннім процесом взаємодії двох груп учасників – наявністю з одного боку журналіста, що здійснює законну професійну діяльність; з другого боку – інших учасників суспільних відносин, які зобов'язані не порушувати цей встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналістів.

Механізм самого порушення суспільних відносин (механізм посягання на об'єкт кримінального правопорушення), враховуючи структуру суспільних відносин, які виступають додатковим обов'язковим та факультативним об'єктом кримінального правопорушення, а також враховуючи сутність самого кримінально протиправного посягання, характеризується тим, що порушення зазнає сам предмет суспільних відносин (встановлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналістів чи психічна недоторканність журналістів або їх близьких родичів, а також їх здоров'я). Зміст механізму такого порушення полягає у зміні соціального зв'язку, тобто у зміні взаємодії учасників, а конкретно у порушенні іншими учасниками суспільних відносин встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналістів або психічної недоторканності журналістів або їх близьких родичів чи членів сім'ї, а також їх здоров'я [20].

Для визначення юридичної природи досліджуваного кримінального правопорушення важливе значення має правильне теоретичне визначення *предмету кримінального правопорушення*, передбаченого ст. 347-1 КК України. Предмет кримінального правопорушення – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення [102, с. 93]. У кримінальному правопорушенні, передбаченому

ст. 347-1 КК України предмет кримінального правопорушення відсутній. Шкода об'єктові аналізованого кримінального правопорушення спричиняється шляхом впливу на останнього, який в свою чергу і виступає *потерпілим* даного кримінального правопорушення.

В свою чергу, потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України, може визнаватися не тільки журналіст, а і його близькі родичі чи члени сім'ї. Виникає питання, що необхідно розуміти під поняттями «журналіст», «близькі родичі», «члени сім'ї»?

Визначення «журналіст» та регулювання діяльності мас-медіа у різних галузях масової інформації передбачено в багатьох законодавчих актах, зокрема у Законах України «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів», «Про інформаційні агентства», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні ЗМІ» та ін.

У ст. 1 Закону України «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів» визначено, що журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює та займається підготовкою інформації для медіа, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [178, с. 302].

На основі аналіз цієї правової норми слідує, що деякі особи за правовим статусом також прирівнюються до журналістів. Зокрема, професійний статус журналіста поширюється: на штатних співробітників редакцій, які займаються редагуванням, створенням, збором або підготовкою повідомлень і матеріалів для медіа, продукція яких поширюється виключно в межах одного підприємства (об'єднання), організації, установи та на авторів, не пов'язаних із редакцією медіа трудовими чи іншими договірними відносинами, але визнаних нею своїми

позаштатними авторами або кореспондентами, при виконанні ними доручень редакції. Таким чином, журналістом можуть бути не тільки особи, які працюють на посаді журналіста на професійній основі та відповідно до трудового законодавств, а й особи, пов'язані з редакцією договорами підряду, доручення, авторськими договорами та ін. Крім того, зазначене визначення не пов'язує статусу журналіста з наявністю редакційного або службового посвідчення, чи іншого документу, виданого медіа, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів.

Отже, журналістом вважається особа, яка фактично виконує роботу із збору, обробки і створення інформації для медіа.

Що стосується осіб, які не пов'язані трудовими чи контрактними відносинами з редакціями медіа і працюють як приватні особи (фріланс) то, хоча і не існує міжнародно-правової заборони таким журналістам займатися професійною діяльністю в зоні конфлікту, міжнародне гуманітарне право такий вид журналістики не згадує [19].

Тут виникає два основних дискусійних моменти щодо визначень міжнародного гуманітарного права. По-перше, відповідно до ст. 79 Додаткового протоколу, який, нагадаємо, є основним документом, що окреслює специфіку захисту журналістів, які працюють у зоні конфлікту, стверджує що «журналісти розглядаються як цивільні особи», в той час як вони є цивільними особами у конфлікті. Нюанси цього формулювання не надають журналістам жодних преференцій, оскільки міжнародного гуманітарного права виділяє дві категорії: комбатантів та не комбатантів (включно із цивільними). По-друге, стверджується, що за відсутності чіткого визначення, хто є журналістом, межі застосування Женевських конвенцій та Додаткових протоколів стають розмитими. І дійсно, враховуючи зростаючу кількість громадських журналістів, блогерів та беручи до уваги можливості, які надають соцмережі, не просто чітко визначити, хто є журналістом, а хто – медійно активним громадянином. У той же час, це знову ж

таки не має вирішального значення для норм гуманітарного права, оскільки, крім військових журналістів, які мають спеціальний статус, решта співробітників медіа підпадають під категорію цивільного населення. Отже, ці дебати набудуть важливості лише за умови, якщо журналістам буде вирішено надати особливий статус у порівнянні з цивільними [69; 20]

Проведений аналіз дозволяє виділити кілька ознак, які характеризують поняття «журналіст», а саме працівник: 1) чия діяльність має творчий характер; 2) який професійно збирає, одержує, створює, готує інформацію для розповсюдження; 3) необов'язково штатний, він може бути позаштатним або взагалі діяти за іншим видом уповноваження; 4) який має статус журналіста або його належність до медіа підтверджується редакційним чи іншим документом, виданим йому редакцією цього медіа [20].

Продовжуючи наше дослідження, розглянемо поняття «професійна діяльність журналіста». Відповідно до примітки ст. 347-1 КК України, під професійною діяльністю журналіста у цій статті та статтях 171, 347-1, 348-1 слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані медіа, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його належність до медіа підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим медіа, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів [20].

В якості потерпілого у ст. 347-1 КК України визнаються також близькі родичі чи члени сім'ї. Для з'ясування хто такий «близький родич» порівняємо визначення, які наводяться в словниках. Так, родичами визначаються особи, які перебувають між собою у близькій спорідненості або святстві [33].

Зазначимо, що ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» близькими родичами, які підлягають захисту є

батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав [176]. Посилання на даний закон міститься і науково-практичний коментар до ст. 115 КК України, що свідчить про чітко визначений перелік близьких осіб в даному кримінальному правопорушенні, без будь-яких альтернативних варіантів [157; 20].

В самому КК України безпосередньо відсутнє визначення поняття «близькі родичі», однак на думку авторів науково-практичного коментаря КК України, визначено, що близькі родичі – це фізичні особи, природний зв'язок між якими ґрунтується на походженні один від одного або від спільних предків і має правове значення у випадках, передбачених законодавством. Близькими родичами є: батьки, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки. Статус близьких родичів має також подружжя (чоловік/дружина). В деяких нормах КК України виживається ще й термін «потерпілий чи його близький» (ст. 126, 149, 350). При цьому поняття «близький» згідно тлумачення даного науково-практичного коментарю до КК України означає передусім близьких родичів [156].

Таким чином, у змісті ст. 347-1 КК України під близькими родичами розуміється – чоловік, дружина, батько, матір, вітчим, мачуха, син, дочка, зять, невістка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням. Під членами сім'ї розуміються особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Об'єктивна сторона. Визначення структури складу будь-якого кримінального правопорушення є ключовим під час його реалізації, адже від його виду відповідно до конструкції об'єктивної сторони (формальний, матеріальний,

усічений) залежить момент закінчення цього кримінального правопорушення, а визначення виду складу кримінального правопорушення залежно від ступеня тяжкості (простий, кваліфікований, особливо кваліфікований, привілейований) впливає на правильність кваліфікації, подальший процес правозастосування, призначення покарання тощо [8, с. 260]. Саме тому слід проаналізувати наступний елемент складу кримінального правопорушення – об'єктиву сторону, якою слід вважати зовнішній вияв суспільно небезпечного посягання. Як й інші елементи складу кримінального правопорушення, до об'єктивної сторони належать як обов'язкові, так і факультативні ознаки [257, с. 124; 258, с. 142].

Спірним є віднесення до обов'язкових ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення лише суспільно небезпечного діяння, а не наслідків і причинового зв'язку. Суспільно небезпечні наслідки, а отже, і причиновий зв'язок, є обов'язковими ознаками в матеріальних складах кримінальних правопорушень. Однак не всі склади кримінальних правопорушень у чинному КК України є матеріальними. Натомість для у «будь-якому складу кримінального правопорушення суспільна небезпечність діяння є обов'язковим елементом» [8, с. 261]. Тому «обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення визначається суспільно небезпечне діяння» [8, с. 261].

Об'єктивна сторона досліджуваного складу кримінального правопорушення полягає в знищенні або пошкодженні майна (ч. 1 ст. 347-1 КК України) [122]. У постанові Пленуму Верховного Суду УРСР від 2 липня 1976 року № 4 «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» передбачено, що «знищення майна – це приведення його в повну непридатність до використання за цільовим призначенням. Унаслідок знищення майно припиняє існувати або цілком втрачає свою цінність» [186; 40; 42].

У контексті кримінального права термін «знищення майна», зазначає К. М. Буряк, слід тлумачити як «доведення його до повної непридатності для використання за цільовим призначенням» [31, с. 113].

Р. А. Бориславський знищенням вважає «протиправний руйнівний вплив на майно, унаслідок якого майно припиняє своє існування або втрачає можливість відновлення, що призводить до повної та постійної неможливості використання майна за його цільовим призначенням і припинення права власності на це майно» [23, с. 34]. Своєю чергою А. В. Семенюк-Прибатень зазначає, що знищення майна – це протиправне заподіяння шкоди чужому майну, що робить його цілком не придатним для використання за цільовим призначенням [200, с. 216].

На переконання Р. О. Бондарчука, знищенням майна є злочинна дія, що завдає шкоди чужому майну, результатом якої є припинення його фізичного існування. Альтернативно майно може продовжувати існувати, але зі змінами у формі, будові, структурі чи формулі. Ці зміни унеможливають відновлення його первісних властивостей та якості. Унаслідок цього втрачаються повністю і назавжди цінність, мінова та споживча вартість майна, а також його здатність задовольняти матеріальні потреби людини шляхом цільового використання (тобто настає повна постійна непридатність). Майно втрачає здатність до відновлення або ремонту, а власник чи інший законний володілець втрачає права власності на це майно, а також можливість володіти, користуватися або розпоряджатися ним, воно вилучається з економічного обігу як окремих об'єкт [22, с. 60; 159, с. 107; 257, с. 130].

Н. О. Сербіна акцентує увагу на критерії відмежування сильного пошкодження від знищення майна. Якщо вартість необхідних відновлювальних робіт перевищує собівартість об'єкта, то це вважають знищенням, а якщо менша – пошкодженням, тобто їх слід розмежовувати виключно за економічним критерієм [202, с. 127].

Знищення майна, на переконання деяких учених, – це «протиправний руйнівний вплив на майно, унаслідок якого воно цілком втрачає свою споживчу або економічну цінність, приведення його до такого стану, за якого воно взагалі не може бути використане за своїм призначенням, причому втрачені майном властивості не можуть бути відновлені, майно внаслідок знищення перестає існувати як таке» [78, с. 214; 123, с. 225; 155, с. 440; 156, с. 449; 159, с. 108; 257, с. 130–131].

Ми поділяємо позицію О. О. Юрікова, який вважає, що знищенням майна слід вважати суспільно небезпечне діяння (дію чи бездіяльність), яке полягає в протиправному впливі на предмет з метою припинення його фізичного існування, унаслідок якого він цілком втрачає свої споживчі властивості, економічну цінність, що унеможливорює його використання за призначенням, таке майно не може бути відновлено взагалі [257, с. 133].

Пошкодження чужого майна Пленум Верховного Суду України визнає як погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення її на якийсь час у не придатний до використання за цільовим призначенням стан [186]. Такий підхід обстоюють і деякі українські науковці [64, с. 103; 157, с. 605; 159, с. 107; 257, с. 125–126].

Пошкодження майна, науковиця А. В. Семенюк-Прибатень, визначає як протиправне заподіяння шкоди чужому майну, що спричиняє погіршення його якості, зменшення цінності або тимчасової непридатності для використання за цільовим призначенням [200, с. 216]. Р. А. Бориславський вважає, що «пошкодження майна – це протиправний руйнівний вплив на майно, унаслідок якого погіршується якість чи зменшується цінність майна, що призводить до часткової та/або тимчасової неможливості використання майна за цільовим призначенням» [23, с. 34].

М. І. Хавронюк стверджує, що пошкодження – це приведення у часткову непридатність щодо цільового використання [241, с. 223]. Згідно з твердженнями

інших науковців, пошкодження майна полягає в неправомірному впливі на предмет, результатом якого є часткова, а не повна, втрата його споживчих властивостей та економічної вартості, істотно обмежуючи можливість його застосування за призначенням. Майно, яке було пошкоджене лише після відповідних фінансових, трудових та інших ресурсних витрат, може бути відновлене або знову набути тимчасово або частково втрачених корисних якостей для подальшого використання за функціональним призначенням [78, с. 214–215; 155, с. 440; 156, с. 449; 161, с. 50]. У випадку пошкодження майна, зазначає К. М. Буряк, настає погіршення його якості, зменшення цінності або приведення на деякий проміжок часу в стан, не придатний для використання за цільовим призначенням [31, с. 113].

Ми поділяємо позицію О. О. Юрікова, який зазначає, що пошкодженням майна слід вважати суспільно небезпечне діяння, яке полягає в протиправному впливі на предмет з метою погіршення його якості [257, с. 127]. Унаслідок такого впливу предмет частково, але не повністю втрачає властивості, що роблять його придатним для використання, а також економічну цінність. Істотно обмежується можливість його застосування відповідно до початкового призначення. Відновлення такого майна в деяких випадках можливе, що дасть йому змогу знову частково або тимчасово повернути втрачені якості та здатність виконувати свої функції [257, с. 127].

Кримінально-протиправні посягання на майно журналіста, його близьких родичів або членів сім'ї, у зв'язку з виконанням ним законної професійної діяльності, реалізуються лише активними діями особи, тобто втілюються у формі дії. Таку позицію схвалює й С. В. Незнайко, який зазначає, що в редакціях ст. 194-1, 270-1, 360 та інших статтях КК України наявна вказівка саме на «дії», що свідчить про вчинення пошкодження або руйнування (знищення) лише шляхом активної поведінки. Пошкодження або руйнування (знищення) майна шляхом бездіяльності, на переконання вченого, може бути вчинено лише через

необережність [159, с. 114; 257, с. 135]. Схожу думку має й О. О. Юріков, який зазначає, що оскільки ст. 194-1, 270-1 й інші, якими було доповнено чинний КК України, новіші за ст. 194 КК України та є спеціальними по відношенню до останньої, можна стверджувати, що законодавець по-іншому підійшов до розуміння форм вияву об'єктивної сторони у виді «пошкодження», «знищення» та «руйнування», визначивши, що вони можуть бути вчинені виключно активною поведінкою особи (дією) [258, с. 156–157].

Отже, знищенням майна журналіста необхідно вважати незаконний вплив на це майно з метою остаточного припинення його фізичного існування. Унаслідок цього майно повністю втрачає свої властивості, не має споживчої цінності, економічної значущості, що унеможлиблює його застосування за призначенням, і воно не підлягає відновленню.

Зміст суспільно небезпечного діяння полягає в протиправному впливі на майно шляхом його пошкодження або з метою погіршення його якості.

Як результат цього, воно частково, але не повністю втрачає економічну цінність і свої властивості, що обмежує можливість використання його за призначенням, однак майно журналіста може бути відновлено для подальшого використання.

Диспозиція ст. 347-1 КК України є відносно визначеною стосовно наслідків як необхідної частини об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, оскільки не містить конкретного опису наслідків шкоди з вказівкою на її розмір і вартість.

Можна стверджувати, що відповідальність за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 347-1 КК України, настає лише за діяння, що завдали шкоду. Оскільки визначення шкоди – це оціночна категорія, то в кожному конкретному випадку суд повинен встановити не тільки вартість знищеного або пошкодженого майна чи необхідного відновлювального ремонту, а й значення майна для

потерпілого, з огляну на його матеріальне становище та рід занять, якщо вчинено знищення засобів праці або іншої діяльності [51, с. 107; 31, с. 113–114].

Постає питання: якщо потерпілому заподіяно матеріальну шкоду у великому чи особливо великому розмірі, внаслідок умисного знищення чи пошкодження майна журналіста (ст. 347-1 КК України), то як такі дії відмежовувати від умисного знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України).

З огляду на це, К.М. Буряк наполягає на важливості чіткішого визначення в законі про кримінальну відповідальність порогу шкоди, що становитиме ознаку простого складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України). Він вважає, що необхідне чітке розмежування між «шкодою», котра відноситиметься до звичайного складу злочину, та «значною шкодою», яка служитиме кваліфікуючою ознакою цього ж кримінального правопорушення. У випадках, коли дії не завдали істотної шкоди журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, має місце малозначність вчиненого. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України «не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [31, с. 115; 122].

Р. О. Мовчан зауважує, що на відміну від загальної ч. 1 ст. 194 КК України, для інкримінування якої необхідно встановити, що умисне знищення або пошкодження майна завдало шкоду у великому розмірі, за ст. 347-1 КК України кваліфікують будь-яке знищення або пошкодження майна потерпілих, незалежно від розміру завданої шкоди. Водночас у випадках знищення майна відверто незначної вартості (ручки, аркуша паперу тощо) або незначного пошкодження малоцінного майна не виключеним є застосування ч. 2 ст. 11 КК України [151, с. 215].

Поділяє цю позицію і Ю. В. Сподарик, акцентуючи на тому, що згідно з ч. 1 ст. 194 КК України відповідальність виникає в разі спричинення збитків у великих

розмірах, а за ч. 2 ст. 194 КК України – в особливо значному, натомість у ст. 347-1 КК України розмір збитків не має значення. Учений доводить, що для уникнення проблем під час кваліфікації та загалом для спрощення цього процесу необхідно законодавчо чітко визначити, який розмір шкоди потрібно визначити як ознаку простого складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України), а який мав би бути шкодою, яку б вважали б «значною шкодою» і яка виконувала б роль кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення. Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди фізичній особі (журналісту чи його близьким родичам), то йдеться про малозначність діяння, а якщо в діянні встановлено ознаки малозначності діяння, справа підлягає закриттю за відсутністю складу кримінального правопорушення [209, с. 145–146].

На нашу думку, оскільки ст. 347-1 КК України є спеціальною нормою щодо ст. 194 КК України і передбачає посилення відповідальності за посягання на майно саме журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю, то й малозначності за відсутності шкоди у великому розмірі не може бути.

Щодо заподіяння шкоди у великому розмірі, то для усунення суперечностей в КК України, вважаємо за необхідне доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти в такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Отже, матеріальні втрати в значному розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), що актуально на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн), становлять 378 500 грн, тоді як збитки в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) становлять

908 400 грн. З огляду на це, зазначене цілком відповідає вимогам статті 194 Кримінального кодексу України, а також примітці до статті 185 Кримінального кодексу України, і водночас унеможливує помилки під час розмежування ст. 194 та 347-1 КК України, на основі розміру завданих збитків.

Схожа ситуація складається зі ст. 360 КК України, але під час дослідження ознак цього кримінального правопорушення С. В. Незнайко пропонував уніфікувати відповідні кількісні показники майнової шкоди шляхом доповнення п. 3 та 4 примітки до ст. 185 КК України вказівкою не лише на ст. 194, а й ст. 270-1 та 360 КК України [159, с. 134].

Частина 2 ст. 347-1 КК України передбачає відповідальність за «ті самі дії, що передбачені ч. 1, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загально-небезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки» [122]. У цій частині наслідки, а саме летальні випадки або серйозні ушкодження, становлять невід'ємну рису об'єктивної сторони діяння.

Загибеллю людей деякі вчені вважають смерть щонайменше двох потерпілих, якими на відміну від ч. 1 ст. 347-1 КК України, можуть бути будь-які особи, незалежно від того, чи є вони журналістами або чи мають родинні зв'язки з такими потерпілими. [151, с. 215]. Загибель однієї людини внаслідок вчинення дій, передбачених ч. 1 чи 2 ст. 347-1 КК України, необхідно розглядати як вияв інших тяжких наслідків, які «також передбачають заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам» [62, с. 164; 151, с. 215].

На нашу думку, слід взяти до уваги загальноприйнятий у кримінально-правовій науці підхід, згідно з яким під загибеллю людей варто розуміти настання смерті, щонайменше, однієї особи, спричинене умисним знищенням або пошкодженням майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, у зв'язку з виконанням цим журналістом своїх законних професійних обов'язків.

Р. О. Мовчан зауважує, що не належать до поняття «інші тяжкі наслідки» і не можуть бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 347-1 КК України випадки заподіяння майнової шкоди (незалежно від її розмірів), шкоди довкіллю (також незалежно від її масштабів), тривалого припинення, дезорганізації або обмеження функціонування медіа чи інших підприємств, установ, організацій тощо [151, с. 215].

Ми ж поділяємо позицію К. М. Буряк, яка вважає, що «під іншими тяжкими наслідками слід розуміти, зокрема, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній або кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом та більше особам, залишення людей без житла або засобів до існування, виведення з ладу повністю або на тривалий час важливих споруд, техніки, тривале припинення або дезорганізацію роботи підприємства, установи, організації тощо» [31, с. 116]. Слід акцентувати, що в кожному конкретному випадку вирішується питання про те, що слід вважати іншими тяжкими наслідками.

На кваліфікації досліджуваного кримінального правопорушення позначається *спосіб* його вчинення.

К. М. Буряк переконує, що вибухом слід вважати займання певних об'єктів унаслідок миттєвого хімічного розкладання відповідних хімічних речовин чи їх сумішей та створення сильно нагрітих газів, а підпал – це свідоме викликання пожежі шляхом застосування джерела вогню до певних об'єктів» [31, с. 115].

Науковець С. А. Миронюк зазначає, що якщо йдеться про знищення або пошкодження майна шляхом підпалу, то він повинен мати загально-небезпечний характер, що є оцінною категорією в кримінальному праві, однак вона повинна мати чіткі критерії визначення. Такими критеріями є: 1) створення потенційної загрози життю та здоров'ю людей та (або) загрози заподіяння значних матеріальних збитків, яку може завдати вогонь; 2) відсутність можливості контролювати поширення вогню; 3) факт переростання вогню в пожежу; 4) створення всіх умов і врахування всіх обставин поширення пожежі, що створює

загрозу життю та здоров'ю людей або загрози завдання значних матеріальних збитків. Загально-небезпечність підпалу слід визначати з огляду на місце, час, обстановку й інші обставини, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення [147, с. 104; 257, с. 155–156].

З цим поглядом згодна К. М. Буряк, яка вказує, що навмисне знищення або пошкодження власності через підпал означає ліквідацію або псування цього майна вогнем, коли виникає небезпека для життя чи здоров'я громадян або існує ризик завдання істотної матеріальної шкоди (якщо його визначено загально-небезпечним). Відтак, умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким чи членам родини, вогнем, котре не несе подібної загрози (наприклад, спалення у печі), не кваліфікується як ознака, що обтяжує цей злочин. У випадку, коли в результаті підпалу або спроби його вчинення майно не було зруйновано чи зіпсовано з причин, котрі не залежали від волі винного, вчинене розглядається як спроба знищення або пошкодження власності шляхом підпалу [31, с. 115].

Вибухом варто називати навмисно спровоковане фізико-хімічне явище, яке супроводжується миттєвим викидом колосальної енергії руйнівної дії у вигляді ударної хвилі розжарених газів, загорянням навколишніх речовин, небезпечних для життя та здоров'я людей, що спричиняють знищення та (або) ушкодження майна [147, с. 105; 257, с. 156].

Іншим способом, який становить загальну небезпеку, є «будь-який інший, крім навмисного підпалу або вибуху, спосіб, що спрямований на знищення або пошкодження майна, наслідком якого стає загроза життю або здоров'ю осіб» значної кількості людей, заподіяння шкоди багатьом матеріальним об'єктам тощо, тобто затоплення, поміщення у воду дроту високовольтної лінії електропередач, застосування сильнодіючої отрути для отруєння домашніх тварин, забруднення парку, пляжу чи іншої місцевості небезпечними відходами, організація катастрофи тощо» [147, с. 105; 257, с. 156]. Загально-небезпечність способу знищення чи

пошкодження майна визначається з «урахуванням факту створення небезпеки для життя чи здоров'я громадян, властивостей майна, якому заподіюється шкода, засобів знищення чи пошкодження, місця вчинення діяння» [31, с. 116].

Як слушно відзначає К. М. Буряк, враховуючи конструкцію об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, злочин вважається завершеним з моменту заподіяння матеріальної шкоди потерпілому. Адже з формулювання диспозиції кримінально-правової норми випливає, що цей склад кримінального правопорушення є матеріальним. У випадку, коли винний не спромігся знищити чи пошкодити майно потерпілого з обставин, що не залежали від його волі, вчинене потрібно кваліфікувати як замах на злочин (за ч. 2 або ч. 3 ст. 15 та відповідною частиною ст. 347-1 КК України) [31, с. 116].

Щоб правильно визначити кваліфікацію вчинків винного та притягнути його до кримінальної відповідальності за навмисне знищення або ушкодження майна журналіста, необхідно встановити *причинно-наслідковий зв'язок* між дією та її наслідками. Причинний зв'язок для наявності складу кримінального правопорушення має бути необхідним, оскільки інакше не можна виключати, що наслідки виникли не через діяння, яке інкримінують винному, а через якийсь інше діяння або ж подію. Тому випадковий причинний зв'язок не дає підстав констатувати наявність об'єктивної сторони, а отже, засвідчує відсутність складу кримінального правопорушення [44; 157, с. 13; 257, с. 153].

Якщо уявно виокремити явище, яке нас цікавить, з комплексу факторів, що передували, і ми з'ясуємо, що наслідок не виник би або ж виник іншим шляхом чи в інший час, то слід визнати, що це явище (дія) є умовою цього наслідку. Якщо ж виявиться, що наслідок настав би в тому самому порядку, то це означає, що дія не є необхідною умовою наслідку й між ними немає причинного зв'язку [159, с. 135–136; 257, с. 154]. Ми повністю підтримуємо погляди науковців і схилиємося до того, що це правило має бути застосовано при визначенні причинного зв'язку

між дією та наслідками у ст. 347-1 КК України. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та кримінально протиправними наслідками поставатиме тільки за наявності необхідного зв'язку [159, с. 136; 257, с. 155].

Встановлення причинового зв'язку між діянням і наслідками передбачає певні складнощі, передусім для так званих похідних наслідків, які настають опосередковано через спричинення суспільно небезпечних наслідків у вигляді шкоди основному безпосередньому об'єкту [64, с. 109]. Для визначення первинних і похідних наслідків слід проаналізувати об'єктивну сторону таких кримінальних правопорушень. Термінологічна конструкція «пошкодження або знищення/руйнування» передбачає як вчинення певного виду діяння, так і настання відповідних наслідків [157, с. 605; 257, с. 154].

Отже, щоб встановити причинно-наслідковий зв'язок у випадку умисного знищення або пошкодження майна журналіста (кримінальне правопорушення за ст. 347-1 КК України), необхідно визначити такі умови. Найперше, потрібно з'ясувати, що втрата можливості використовувати майно журналіста не сталася через техногенні аварії, стихійні лиха або дії інших осіб. Це має бути прямим наслідком навмисного знищення або пошкодження. По-друге, слід визначити, що неможливість його використання настала після знищення або пошкодження. По-третє, слід врахувати, що неможливість використання майна повинно бути результатом його знищення або пошкодження.

Якщо ж буде доведено факт навмисного знищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, але водночас буде з'ясовано, що загибель людей чи настання інших серйозних наслідків (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі), трапилося внаслідок дії інших факторів (втручання сторонніх осіб, стихійні лиха, зношення відповідних об'єктів тощо), то в такому разі причинного зв'язку не буде. Додатково для кваліфікованого складу кримінального правопорушення необхідно встановити, що неможливість

експлуатації майна журналіста, його близьких родичів або членів сім'ї стала передумовою, що зумовила загибель людей або настання інших тяжких наслідків (зважаючи на запропоновані зміни – заподіяння значної або особливо значної матеріальної шкоди). Інші ознаки кримінального правопорушення, такі як знаряддя, засоби, час, є факультативними (необов'язковими) і «не позначаються на кваліфікації умисного знищення чи пошкодження майна журналіста, однак мають значення під час призначення покарання» [257, с. 160].

З огляду на зазначене вище, можна дійти **висновку**, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста вчиняють лише активною поведінкою особи (дією).

Визначено, що знищення майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, становить суспільну небезпеку. Ця дія передбачає протиправний вплив на майно, що належить вказаним особам, з наміром повністю припинити його існування. Внаслідок такої дії майно остаточно втрачає свої споживчі властивості та економічну цінність, унеможливаючи його використання за призначенням. Відновлення такого майна, в основному, є неможливим.

Наукові дослідження підтверджують, що навмисне пошкодження майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, – це акт, що загрожує суспільній безпеці. Він полягає в незаконному втручанні у власність журналіста, його родичів або членів сім'ї з метою погіршення стану цієї власності. Унаслідок таких дій майно частково, але не повністю втрачає свої споживчі характеристики й економічну вартість. Значно ускладнюється можливість його застосування відповідно до первісного призначення. Водночас, майно журналіста, його близьких або членів сім'ї має потенціал до відновлення, здатності частково або тимчасово повернути втрачені корисні властивості, необхідні для його подальшого використання за функціональним призначенням.

Обґрунтовано необхідність доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти в такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Встановлення причинно-наслідкового зв'язку в справах про умисне знищення чи пошкодження майна журналіста (кримінальне правопорушення за ст. 347-1 КК України) потребує з'ясування таких аспектів. Перш за все, потрібно встановити, що втрата можливості використання майна журналіста не була спричинена техногенними аваріями, стихійними лихами або діями сторонніх осіб. Причиною має бути саме умисне знищення або пошкодження. По-друге, слід визначити, що неможливість його використання настала після знищення або пошкодження. По-третє, слід врахувати, що неможливість використання майна повинно бути результатом його знищення або пошкодження.

Якщо ж буде доведено факт навмисного знищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, але водночас буде з'ясовано, що загибель людей чи настання інших серйозних наслідків (зважаючи на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі), трапилося внаслідок дії інших факторів (втручання сторонніх осіб, стихійні лиха, зношення відповідних об'єктів тощо), то в такому разі причинного зв'язку не буде. Додатково для кваліфікованого складу кримінального правопорушення необхідно встановити, що неможливість експлуатації майна журналіста, його близьких родичів або членів сім'ї стала передумовою, що зумовила загибель людей або настання інших тяжких наслідків.

2.2. Суб'єктивні ознаки умисного знищення або пошкодження майна журналіста

Підставою кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад такого кримінального правопорушення [122]. Дослідження зазначеного складу не може бути здійснено без вивчення суб'єктивних ознак цього кримінального правопорушення, однією з яких є суб'єкт його вчинення.

Суб'єкт складу кримінального правопорушення є одним із тих кримінально-правових понять, зміст якого визначено безпосередньо в положеннях КК України. Тому ні в доктрині кримінального права, ні в практиці застосування положень цієї галузі законодавства не виникає складнощів у з'ясуванні його змісту й ознак, які його характеризують [81, с. 295; 82, с. 105; 150, с. 129].

У розділі IV Загальної частини КК України містяться норми щодо суб'єкта кримінального правопорушення. Передусім привертає увагу назва розділу: «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)». У назві відображено два рівноцінні за значенням поняття – «особа, яка підлягає кримінальній відповідальності» та «суб'єкт кримінального правопорушення». Такий підхід законодавця викликає запитання: 1) чому застосовано дві назви; 2) чи можливо, що за цими двома назвами криється різне значення; 3) якщо обидві назви стосуються одного й того ж поняття, чи не буде це суперечити принципам законодавчої техніки [45; 56, с. 225].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична особа, котра наділена конкретними соціальними властивостями. Сукупність таких ознак формує індивідуальний портрет особи, який вміщується у поняття «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення» («особа правопорушника»).

З поняттям «особа правопорушника» пов'язана значна кількість положень КК України. Врахування особливостей особи винного є однією із ключових загальних засад призначення покарання (ст. 65 КК України).

Особливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаходять своє вираження у переліках обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання (ст. 66, 67 КК України відповідно).

Відомості про особу важливі і у контексті вирішення питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності. Проте, «на відміну від ознак суб'єкта кримінального правопорушення, інші дані про особу знаходяться за межами складу кримінального правопорушення, а тому не можуть бути основою для обґрунтування кримінальної відповідальності» [157, с. 76; 257, с. 163–164; 258, с. 199].

Тобто, у КК України використано синонімічний ряд: «особа, яка підлягає кримінальній відповідальності», «суб'єкт кримінального правопорушення», «суб'єкт правопорушення», «особа» та «винний». Слід визнати, що «в КК України є п'ять термінологічних одиниць, які позначають одне й те саме поняття» [56, с. 258–259]. Немає потреби в такій різноманітті. Оскільки є відхиленням від принципів законодавчої техніки [56, с. 258–259].

У науковій літературі було запропоновано ще одне поняття – «суб'єкт кримінальної відповідальності», яким деякі науковці вважають «фізичну особу, що вчинила суспільно небезпечне діяння, яке характеризується загальними ознаками суб'єкта кримінального правопорушення, а у випадках, що передбачені в Особливій частині КК України, також іншими ознаками, які мають кримінально-правове значення для підтвердження наявності та реалізації кримінальної відповідальності» [49; 56, с. 261].

Згідно з цим визначенням, «суб'єкт кримінальної відповідальності є узагальнювальним поняттям, що охоплює ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, які передбачені в ч. 1 ст. 18 КК України, й ознаки

спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, що передбачені в ч. 2 ст. 18 КК України» [56, с. 261].

Деякі науковці відносять до поняття «суб'єкт кримінальної відповідальності» поряд із фізичною особою також і юридичних осіб. Юридичні особи, хоча й не здатні вчинити кримінальне правопорушення, але за певних умов можуть, на переконання цих учених, нести кримінальну відповідальність. В умовах сьогодення поняття суб'єкта кримінальної відповідальності не отримало широкого визнання в наукових колах, а законодавство його взагалі не використовує [56, с. 261].

З огляду на зазначене, у дисертації ми поділяємо позицію законодавця та будемо використовувати законодавчо закріплений термін суб'єкта кримінального правопорушення, яким слід вважати «фізичну осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність» (загальний суб'єкт) [122].

Обов'язковими юридичними ознаками суб'єкта є: 1) фізична особа (людина); 2) осудність; 3) вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність [157, с. 74–75]. Відсутність принаймні б однієї із цих ознак означає відсутність у діянні особи складу кримінального правопорушення. Про «загальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення не йдеться в диспозиціях статей Особливої частини КК України, оскільки вони є обов'язковими для всіх видів кримінальних правопорушень» [157, с. 74–75; 257, с. 163; 258, с. 199–200].

Водночас низка статей Особливої частини КК України передбачають відповідальність осіб, наділених, крім ознак загального суб'єкта, додатковими ознаками, що характеризують відповідну особу як спеціального суб'єкта [157, с. 75]. Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є «фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа» (ч. 2 ст. 18 КК України) [122]. Ознаки спеціального суб'єкта або прямо визначено в

диспозиції статті, або їх визначають шляхом тлумачення кримінально-правових норм КК України [257, с. 163; 258, с. 199–200].

Частина 1 ст. 347-1 КК України передбачає відповідальність за «умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку зі здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності» [122]. З огляду на зміст зазначеної статті, можна стверджувати, що суб'єктом досліджуваного кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, тобто загальний суб'єкт.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 КК України, «особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за КК України. Крім того, питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України й міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, у разі вчинення ними кримінального правопорушення на території України вирішується дипломатичним шляхом» (ч. 4 ст. 6 КК України) [122].

Громадяни України й особи без громадянства, що «постійно проживають в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають кримінальній відповідальності за КК України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» (ч. 1 ст. 7 КК України) [122]. Натомість іноземці або особи без громадянства, що «не проживають постійно в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають в Україні відповідальності за КК України у випадках, передбачених міжнародними договорами, або якщо вони вчинили передбачені КК України тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України» (ч. 1 ст. 8 КК України) [122].

Отже, суб'єктом кримінального правопорушення може бути виключно фізична особа, тобто людина. Цей висновок практично закріплений у ст. 6, 7 і 8 КК України, де передбачено, що «підлягають кримінальній відповідальності громадяни України, іноземці й особи без громадянства. Усі ці суб'єкти є людьми» [56, с. 263].

Увагу привертає питання надання юридичним особам статусу суб'єктів кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність юридичних осіб також передбачена за кримінальними кодексами Італійської Республіки [111], Королівства Нідерландів [116], Королівства Бельгії [105], Румунії [118] та деяких інших країн. Є й інший підхід – у кримінальному законодавстві, наприклад, Японії [130], Швейцарії [129], Республіки Болгарії [106], Республіки Угорщини [120], Республіки Польщі [117] відповідальність юридичних осіб не передбачена [56, с. 265–266].

Національний законодавець різних історичних епох і наукова спільнота переважно керувалися тим, що юридичні особи (підприємства, установи, громадські об'єднання та інше) не можуть бути визнані суб'єктами кримінального правопорушення. Підставою для цього є те, що кримінальна відповідальність неодмінно пов'язується з виною, яка притаманна виключно фізичним особам.

Якщо на якомусь підприємстві «внаслідок порушення вимог законодавства про охорону праці, певних правил безпеки загинули люди, кримінальній відповідальності підлягає не підприємство, а винуваті в цьому відповідальні особи. Це передбачено, зокрема, ст. 271–274 КК України» [56, с. 267–268].

Саме тому, коли Україна повинна була реалізовувати прийняті на себе зобов'язання відповідно до підписаних і ратифікованих міжнародних угод, було прийнято рішення «не змінювати фундаментальні засади кримінального права, що фактично привело б до його повного переформатування, а запровадити в розділі XIV-1 Загальної частини КК України не покарання, які можна застосовувати лише до суб'єктів кримінального правопорушення, а заходи кримінально-правового

характеру щодо юридичних осіб, які не є покараннями. Такий підхід дасть змогу зберегти традиції національного кримінального права, що слід оцінити позитивно» [56, с. 268].

Будь-які зміни в праві неминуче супроводжуються певним періодом адаптації. Масштабні зміни зумовлюють тривалий період адаптації, упродовж якого правове регулювання має чисельні недоліки, що в кримінальному праві може вплинути до не виправданого застосування кримінальної репресії. Суспільство негативно сприймає такі новації, що знижує ефективність реалізації кримінально-правових норм [56, с. 268].

В Україні юридичну особу нині не визнають суб'єктом кримінального правопорушення, однак у разі вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 96-3 КК України, уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в її інтересах, то такої юридичної особи може бути застосовано захід кримінально-правового характеру.

Відповідно до ст. 96-6 КК України, до юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація; 4) додаткові (нефінансові) заходи кримінально-правового характеру. При цьому, «штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна – лише як додатковий» [122]. При «застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов'язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою» [122].

До юридичної особи також можуть застосовуватися такі додаткові (нефінансові) заходи кримінально-правового характеру, зокрема: 1) тимчасові обмеження діяльності юридичної особи; 2) тимчасове обмеження в отриманні прав та/або переваг [122].

Так, тимчасове обмеження діяльності юридичної особи – це заборона для юридичної особи протягом визначеного судовим рішенням строку здійснювати певний вид та/або види діяльності, зокрема: 1) брати участь у публічних та оборонних закупівлях; 2) користуватися ліцензією (зупинення дії ліцензії повністю або частково); 3) брати участь у приватизації державного та комунального майна; 4) брати участь в оренді державного та комунального майна (у тому числі заборона продовження договору оренди); 5) отримувати новий або продовжувати строк дії спеціального дозволу на користування надрами (у тому числі зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами); 6) брати участь в органах соціального діалогу, крім утвореної на локальному рівні для ведення колективних переговорів двосторонньої робочої комісії; 7) купувати облігації внутрішніх державних позик України; 8) створювати та брати участь у роботі саморегулювальних організацій; 9) виробляти та розповсюджувати рекламу про власну діяльність; 10) здійснювати спонсорство; 11) брати участь у державно-приватному партнерстві; 12) брати участь у діяльності спільних підприємств [122].

Тимчасове обмеження в отриманні прав та/або переваг – це заборона для юридичної особи протягом визначеного судовим рішенням строку отримувати визначені законодавством України права та/або переваги, зокрема: 1) одержувати будь-які пільги та активи від держави та територіальної громади; 2) залучати, використовувати, освоювати кошти міжнародних технічних проектів та міжнародних фінансових операцій; 3) отримувати державну допомогу суб'єктам господарювання (бути отримувачем державної допомоги); 4) набувати статус резидента Дія Сіті; 5) отримувати державну та іншу фінансову підтримку експортної діяльності [122].

Аналіз положень КК України, а також досвід слідства та судові рішення підтверджують, що навмисне знищення або пошкодження власності журналіста, здійснене в інтересах юридичної особи та від її імені, не відбувається (не зафіксовано кримінальних правопорушень такого роду за відповідних умов). З

огляду на це, немає потреби доповнювати ст. 96-3 КК України посиланням на ст. 347-1 КК України.

Наступною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є його осудність, тобто «здатність особи під час вчинення кримінального правопорушення усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ним» [122]. Законодавець у чинному кримінальному законодавстві виходить з того, що «лише осудна особа може вчинити кримінальне правопорушення і, отже, може підлягати кримінальній відповідальності. Кримінальне правопорушення завжди є актом поведінки свідомо діючої особи» [56, с. 269].

На переконання деяких вчених, осудність визначають юридичним і психологічним критеріями. Юридичний критерій осудності – це факт вчинення кримінального правопорушення психічно здоровою особою, здатною усвідомлювати фактичну сторону й суспільну небезпечність свого діяння та керувати власними діями «під час вчинення кримінального правопорушення. Психологічний критерій характеризує стан психіки особи під час вчинення нею кримінального правопорушення» [97, с. 126]. Ми поділяємо позицію більшості учених, що осудність має два критерії: юридичний (психологічний) і медичний (біологічний). Юридичний (психологічний) критерій полягає в здатності особи усвідомлювати характер власних дій (бездіяльності) та керувати ними. Слід зазначити, що цей критерій охоплює інтелектуальну ознаку (здатність усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність власних дій (бездіяльності) на момент вчинення конкретного діяння) та вольову ознаку (здатність особи керувати власними діями (бездіяльністю), що передбачені законом як протиправні). Медичний (біологічний) критерій визначає здоровий стан психіки особи, відсутність певних психічних захворювань, недоліків розумового розвитку [157, с. 76, 77; 257, с. 165–166; 258, с. 202–203].

З огляду на зміст і характер суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 347-1 КК України, можна конкретизувати ознаки осудності, зокрема особа

повинна бути здатною усвідомлювати: 1) ознаки предмета посягання (ним є майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); 2) зміст і характер власних діянь (те, що своїми діями особа знищує або пошкоджує майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї і вчиняє це у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності).

Крім того, винною визнається особа, здатна не лише розуміти вказані вище характеристики та свої суспільно небезпечні дії, а й володіти ними.

Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка у момент вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, перебувала у стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок тривалої психічної хвороби, тимчасового розладу психіки, слабоумства або іншого хворобливого стану психічного здоров'я. До такої особи за постановою суду можуть бути застосовані примусові медичні заходи (ч. 2 ст. 19 КК України). Не підлягає відповідальності людина, що вчинила кримінальне діяння, будучи в здоровому глузді, але до винесення вироку захворіла на психічний розлад, який унеможлиблює розуміння нею своїх дій (бездіяльності) або керування ними. Стосовно такої особи, згідно з постановою суду, можуть бути застосовані примусові заходи медичного спрямування, а після одужання її може спіткати покарання (ч. 3 ст. 19 КК України) [122]. Після видужання, якщо не минув термін давності для притягнення до кримінальної відповідальності, або ж не виникли інші підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності чи покарання, вона може бути притягнута до покарання. [157, с. 78; 257, с. 166; 258, с. 203–204].

Згідно з постановою суду, обмежено осудна особа підлягає кримінальній відповідальності. Це стосується особи, яка в момент вчинення кримінального правопорушення, через проблеми з психікою, не могла повною мірою розуміти свої дії (бездіяльність) та (або) контролювати їх (ч. 1 ст. 20 КК України) [122]. Отже, якщо особа, яка під час вчинення умисного знищення або пошкодження

майна журналіста через наявний у неї психічний розлад не була здатна цілком усвідомлювати власні дії (бездіяльність) та (або) керувати ними, підлягає кримінальній відповідальності, однак цей стан ураховує суд під час призначення покарання, він може бути підставою для застосування примусових засобів медичного характеру [257, с. 166; 258, с. 204].

Стан осудності – це звичайний, типовий стан психіки особи, притаманний її віку. Зазвичай осудність передбачається, оскільки вона притаманна більшості людей. Відтак, на практиці питання встановлення осудності виникає лише тоді, коли є сумніви щодо психічного здоров'я особи, котра вчинила суспільно небезпечний вчинок, передбачений законом про кримінальну відповідальність. [56, с. 271].

Наступним маркером суб'єкта кримінального правопорушення є віковий ценз, з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності. Вік як характеристика застосовується у кримінальному праві в декількох аспектах: 1) як суб'єктивна умова кримінальної відповідальності, коли вік визначає одну з ознак суб'єкта кримінального правопорушення і тому є елементом складу злочину, що є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності; 2) як один з чинників криміналізації діянь; 3) як обставина, що пом'якшує покарання, передбачена п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України – вчинення злочину неповнолітнім; 4) як підстава для визначення особливостей кримінальної відповідальності та призначення покарання певній категорії осіб – неповнолітнім (розділ XV Загальної частини КК України) [56, с. 271–272].

У дисертації ми розглянемо вік як ознаку суб'єкта кримінального правопорушення. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України, «кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років» [122]. Тобто загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є 16 років.

У ч. 2 ст. 22 КК України міститься «виключний перелік кримінальних правопорушень, відповідальність за вчинення яких настає з 14-ти років» [122]. Аналіз даних кримінальних діянь дозволяє дійти висновку, що законодавець зменшив вік кримінальної відповідальності, насамперед, щодо двох категорій злочинів: 1) насильницькі кримінальні правопорушення; 2) злочини проти власності [56, с. 277].

Зменшення вікового порогу відповідальності за ці злочини базується на наступних чинниках: 1) ступінь розумового розвитку індивіда, що демонструє здатність вже у віці 14 років розуміти фактичні характеристики та суспільну небезпеку злочинів, перелічених у ч. 2 ст. 22 КК України; 2) висока розповсюдженість згаданих злочинів серед підлітків; 3) значна суспільна небезпека (тяжкість) більшості з цих злочинів.: 1) рівень розумового розвитку особи, який засвідчує можливість уже у віці 14-ти років усвідомити фактичні ознаки й суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, зазначених у ч. 2 ст. 22 КК України; 2) значну поширеність цих кримінальних правопорушень серед підлітків; 3) значну суспільну небезпечність (тяжкість) більшості із цих кримінальних правопорушень [20, с. 145]. Встановлення загального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (із 16-ти років, а за деякі кримінальні правопорушення – з 14-ти років), зумовлено тим, що досягнувши цього віку, особа цілком здатна оцінювати власну поведінку, зокрема кримінально протиправну [157, с. 81; 257, с. 168 – 169; 258, с. 206].

Оскільки вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, має правове значення, органи досудового розслідування та суди повинні вжити заходів щодо встановлення віку неповнолітнього – дати його народження (число, місяць, рік). Особу вважають такою, що досягла певного віку, не в день народження особи, а починаючи з 00:00 годин наступної доби. Також слід ураховувати місце народження та місце вчинення кримінального правопорушення, якщо вони знаходяться в різних часових поясах [157, с. 81–82]. Максимальний вік, з якого

може наставати кримінальна відповідальність, чинне кримінальне законодавство України не визначає [257, с. 168 – 169; 258, с. 207].

Зважаючи на положення ч. 2 ст. 22 ККУ, кримінальна відповідальність за навмисне нищення або пошкодження майна журналіста настає з шістнадцятирічного віку. Однак необхідно підкреслити, що відповідальність за злочини, визначені ч. 2 ст. 194, 347, 352, 378, ч. 2 та 3 ст. 399 КК України, передбачена з 14 років. Враховуючи те, що ці суспільно небезпечні діяння, пов'язані з навмисним знищенням чи пошкодженням чужого майна, що призвели до тяжких наслідків або вчинені загальнонебезпечним способом, викликає подив позиція законодавця щодо визначення віку кримінальної відповідальності у 16 років за подібне діяння (ч. 2 ст. 367-1 КК України).

Наприклад, за навмисне знищення або пошкодження майна, яке належить працівникові правоохоронного органу, посадовцю органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (включно з періодом після звільнення з посади) чи їхнім близьким особам, у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням судових рішень державним чи приватним виконавцем (у тому числі в минулому), вчинені через підпал, вибух або інший спосіб, що становить загальну небезпеку, або такі, що призвели до загибелі людей чи інших серйозних наслідків (ч. 2 ст. 347-1 ККУ України) [122] Відповідальність настає з чотирнадцятирічного віку, в той час як подібні діяння, але вчинені стосовно журналіста (ч. 2 ст. 347-1 КК України), передбачають юридичну відповідальність тільки з шістнадцяти років. Варто зауважити, що суспільна небезпека цих кримінальних злочинів практично однакова, а покарання за статтями ідентичні.

Задля усунення цієї невідповідності в Кримінальному кодексі України, пропонуємо, внівши поправки до ч. 2 ст. 22 КК України, встановити відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна, що належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, у зв'язку з виконанням

цим журналістом професійних обов'язків, скоєне шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним методом, або такі дії, що призвели до смерті людей чи інших тяжких наслідків (або завдали майнової шкоди в особливо великих розмірах – враховуючи запропоновані зміни) [122], з 14-ти років.

Стосовно навмисного знищення чи ушкодження майна журналіста, вчиненого кількома суб'єктами злочину (у співучасті), важливо підкреслити: стаття 347-1 Кримінального кодексу України наразі не передбачає кваліфікуючої ознаки - вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб. Відтак, навіть коли такий злочин скоюється групою осіб, відповідальність не посилюється. Для розв'язання цієї проблеми пропонується наявну частину 2 статті 347-1 КК України визначити як частину 3, а диспозицію частини 2 викласти в наступній редакції:

«2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах» (з огляду на пропозиції викладені у попередніх розділах дисертації).

Крім того, враховуючи нагальну потребу в посиленому гарантуванні безпеки журналістів в Україні від протиправних дій, ініційованих організованою злочинністю, а також зважаючи на надзвичайно високий рівень суспільної загрози, що виникає внаслідок будь-яких злочинних проявів, вчинених організованими групами, вважаємо за доцільне доповнити ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою – вчинення злочину організованою групою. У зв'язку з вищевикладеним, пропонується доповнити вказану статтю частиною 4, диспозицію якої викласти у наступній редакції:

«4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

З огляду на суспільну небезпечність «вчинення умисного знищення або пошкодження майна журналіста організованою групою, а також те, що за такі дії можуть бути вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що

заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 22 КК України вказівкою на ч. 3 і 4 ст. 347-1 КК України» (з огляду на запропоновані зміни), чим визначити 14-ти річний вік кримінальної відповідальності за ці діяння.

Аналізуючи статті Кримінального кодексу України, а також практику слідчих та судових органів, стає зрозуміло, що навмисне знищення чи пошкодження майна журналіста службовою особою не фіксується. Обліковані факти подібних кримінальних правопорушень, вчинених за таких обставин, відсутні. Це означає, що або такі випадки відсутні, або вони залишаються прихованими. З огляду на це, виділення спеціального суб'єкта злочину, який умисно знищує чи пошкоджує майно журналіста, видається недоцільним.

З огляду на зазначене вище, можна дійти **висновку**, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, тобто загальний суб'єкт.

Аналіз норм Кримінального кодексу України, а також досвіду слідства і судових розглядів вказує на те, що навмисне знищення або пошкодження майна журналіста з метою юридичної особи та від її імені, фактично не фіксується (відсутні задокументовані випадки такого злочину за аналогічних обставин).

У зв'язку з цим, необхідності доповнення ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 347-1 КК України немає.

З огляду на зміст і характер суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 347-1 КК України, конкретизовано ознаки осудності, зокрема особа повинна бути здатною усвідомлювати: 1) ознаки предмета посягання (ним є майно, що конкретно належить журналістові, його найближчим людям чи членам родини; 2) сутність та специфіка особистих вчинків (коли своїми діями індивід псує або знищує майно, що належить журналісту, його найближчим родичам чи членам сім'ї, і чинить так у зв'язку з тим, як цей журналіст виконує законні професійні обов'язки).

Крім того, осудною є особа, яка здатна не тільки усвідомлювати зазначені вище ознаки та власні суспільно небезпечні діяння, а й керувати ними.

Обґрунтовується необхідність запровадження юридичної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна, яке належить журналістові, його найближчим родичам або членам сім'ї, що стало наслідком виконання журналістом своїх професійних обов'язків. Йдеться про дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим способом, що спричиняє загальну небезпеку, або такі, що призвели до загибелі людей, інших тяжких наслідків (або спричинили значні матеріальні збитки, враховуючи запропоновані зміни). Відповідальність передбачається з 14-річного віку.

Обґрунтовується пропозиція чинну ч. 2 ст. 347-1 КК України перетворити на ч. 3, а диспозицію ч. 2 викласти в наступній редакції:

«2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах» (з огляду на пропозиції викладені у попередніх розділах дисертації). Крім того, у зв'язку з необхідністю посиленого захисту журналістів в Україні від протиправних дій з боку організованої злочинності, а також високим рівнем суспільної небезпечності будь-яких діянь, що вчинені організованими групами, запропоновано доповнити зазначену статтю ч. 4, диспозицію якої викласти у такій редакції: «4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

Науково обґрунтовано потребу доповнити ч. 2 ст. 22 КК України посиланням на ч. 3 і 4 ст. 347-1 КК України (враховуючи запропоновані зміни), що дозволить встановити 14-річний вік кримінальної відповідальності за вказані злочини.

Встановлено, що виокремлення спеціального суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста є недоцільним.

Суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона – це психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків. Встановлення всіх ознак суб'єктивної

сторони – завершальний етап у констатації складу кримінального правопорушення як єдиної підстави кримінальної відповідальності [84, с. 212; 94, с. 177–178; 168, с. 144].

Суб'єктивна сторона має важливе юридичне значення: 1) вона є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення, її відсутність виключає кримінальне правопорушення; 2) вина – обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. За її відсутності немає ні суб'єктивної сторони, ні власне кримінального правопорушення; 3) встановлення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, усіх її ознак, включених у конкретний склад кримінального правопорушення, – обов'язкова й необхідна умова правильної та обґрунтованої кваліфікації вчиненого, а також відмежування одного кримінального правопорушення від іншого; 4) точне встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є передумовою для індивідуалізації покарання та кримінальної відповідальності; 5) встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є обов'язковою умовою для зміцнення законності [211, с. 69].

Слід також зазначити, що як складова підстав кримінальної відповідальності вона надає можливість відрізнити кримінально протиправні дії від не кримінально протиправних, вирішувати питання правильної кваліфікації кримінального правопорушення, а фактичний зміст факультативних ознак суб'єктивної сторони, навіть якщо вони не зазначені в статті Особливої частини КК України, враховується судом при призначенні покарання [211, с. 70].

На практиці встановлення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення спричиняє чи не найбільше складнощів, адже ця обов'язкова ознака будь-якого складу злочину або кримінального проступку знаходиться всередині суб'єкта, протікає в його свідомості [52, с. 179; 83, с. 213; 82, с. 129].

У доктрині кримінального права суб'єктивною стороною вважають сукупність обов'язкових і факультативних ознак, які характеризують внутрішню

сторону кримінального правопорушення, виражену через психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння та його наслідків [83, с. 213]. Водночас загально визнаним є віднесення до обов'язкової ознаки цього елементу складу кримінального правопорушення вини, а до факультативних, у разі відсутності вказівки на них у конкретній статті КК України, – мети, мотиву й емоційного стану [1, с. 222; 52, с. 179–181; 83, с. 212; 83, с. 129–130].

Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23 КК України) [122]. У теорії кримінального права більшість авторів розрізняє дві основні концепції вини – оцінювальну і психологічну. Проте єдиної думки з цього питання немає. Аналіз наявних дефініцій дає підстави визначити три об'єднувальні моменти: 1) вина є психічним ставленням особи до власних протиправних діянь; 2) вина є психічним ставленням не тільки до вчиненого протиправного діяння, а й до наслідків, які настали; 3) особа усвідомлює суспільну небезпечність вчиненого нею діяння і його наслідків [211, с. 70].

Основними ознаками психічної діяльності людини є її свідомість (інтелектуальна ознака) і воля (вольова ознака). Ступінь їх інтенсивності та повноти законодавець відображає під час конструювання форми вини [211, с. 70].

Чинне кримінальне законодавство виокремлює дві форми вини: умисел і необережність. Відповідно до ст. 24 КК України, умисел поділяють на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання. Водночас, необережність поділяють на злочинну самовпевненість і злочинну недбалість. Необережність є кримінальною протиправною

самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення. Необережність є кримінальною протиправною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити (ст. 25 КК України) [122].

Зазначеним модифікаціям вини відповідає визначене законом поєднання інтелектуальних і вольових процесів. Водночас прямий і непрямий умисел не мають значення самостійних форм вини, а є різновидами однієї й тієї самої форми. Пов'язує їх інтелектуальна ознака, а саме: усвідомлення суб'єктом суспільно небезпечного характеру вчиненого кримінального правопорушення та передбачення його суспільно небезпечних наслідків. На відміну від умислу, обидва види необережності характеризуються відсутністю усвідомлення реальної небезпеки діяння та передбачення суспільно небезпечних наслідків у конкретному випадку. Вольовий елемент обох видів умислу полягає в позитивному ставленні до суспільно небезпечних наслідків (особа або бажає їх настання, або до них ставиться байдуже), а вольовий елемент обох видів необережності охоплює негативне ставлення до суспільно небезпечних наслідків, настання яких суб'єкт хоче уникнути або взагалі не передбачає [211, с. 71].

В. В. Сухонос і В. В. Сухонос (мол.) зауважують, що поділ вини на форми має важливе практичне значення, оскільки визначає ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення і дає змогу відокремити кримінально протиправне діяння від не кримінально протиправного. Якщо законодавець передбачає кримінальну відповідальність за діяння, вчинені за наявності умислу, то схожі за об'єктивними ознаками дія або бездіяльність, вчинені з необережної форми вини, кримінальним правопорушенням не є. Крім того, залежно від форми вини законодавець визначає кваліфікацію кримінального правопорушення [211, с. 71].

Відповідно до ч. 1 ст. 347-1 КК України, відповідальність настає за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності [122]. У зазначеній нормі безпосередньо вказано на умисну форму вини: у диспозиції зазначено слово «умисне», а також мотив – «у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності».

Крім того, на форму вини вказано в назві статті – «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста» [122].

За конструкцією об'єктивної сторони досліджуване кримінальне правопорушення має як формальний (ч. 2 ст. 347-1 КК України або ч. 3 ураховуючи запропоновані зміни) – в частині вчинення такого діяння загальнонебезпечним способом), так і матеріальний склад (ч. 1 і 2 ст. 347-1 КК України, а також ч. 3 і 4, з огляду на запропоновані зміни). Суб'єктивна сторона аналізованих кримінальних правопорушень із формальним і матеріальним складами різниться [257, с. 174; 258, с. 213].

Вчинення діяння, передбаченого ч. 2 ст. 347-1 КК України (в частині вчинення такого діяння загальнонебезпечним способом), зазначає О. О. Юріков, можливе лише з умисною формою вини. У випадку необережного ставлення до вчинення такого діяння виключається кримінальна відповідальність за цією нормою, його слід кваліфікувати за ст. 196 КК України у випадку спричинення таким способом тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей [257, с. 174; 258, с. 213].

В. В. Сухонос і В. В. Сухонос (мол.) зазначають, що поділ умислу на прямий і непрямий має важливе практичне значення. Кримінальне правопорушення із формальним складом може бути вчинено тільки з прямим умислом, а отже, за відсутності його ознак немає і складу кримінального правопорушення. Крім того, попередня кримінальна протиправна діяльність, зокрема замах і готування до кримінального правопорушення (ст. 14, 15 КК України України), дії організатора,

підбурювача можливі тільки за наявності прямого умислу. Поділ умислу на прямий і непрямий враховують під час визначення міри покарання, тому що кримінальне правопорушення, вчинене з прямим умислом, є більш суспільно небезпечним, ніж з непрямим [211, с. 77].

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що досліджуване кримінальне правопорушення з формальним складом може бути вчинено лише з прямим умислом, зміст якого визначається сукупністю тих фактичних обставин, об'єктивних ознак зазначеного кримінального правопорушення, що мають значення для кваліфікації та позначаються у свідомості винного [257, с. 174; 258, с. 213].

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, вчинене загальнонебезпечним способом, передбачає усвідомлення як фактичного характеру винного, так і його суспільної небезпечності для значної кількості осіб.

Отже, інтелектуальний аспект психічного ставлення особи до своїх дій у випадку знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, вчинене загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 347-1 КК України), має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї); 4) спосіб, небезпечний для значної кількості осіб (підпал, вибух, інший спосіб, який небезпечний для значної кількості осіб). Вольовий момент психічного ставлення особи до своїх діянь у разі знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, вчинене загально

небезпечним способом (ч. 2 ст. 347-1 КК України), полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити) таким способом.

Кримінальні правопорушення з матеріальними складами потребують відокремленого встановлення вини як щодо діяння, так і щодо його наслідків, їм притаманна переважно змішана (подвійна) форма вини. Встановлення вини окремо стосовно діяння та наслідків зумовлює необхідність з'ясувати як інтелектуальний, так і вольовий моменти вини щодо діяння та його наслідків [258, с. 216].

У матеріальних складах ст. 347-1 КК України ставлення особи до наслідків може бути як умисним, так і необережним (з кримінально протиправною самовпевненістю). Однак не можна свідомо посягати на майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, не бажаючи цього вчиняти. Отже, бажання вчинити зазначене діяння виключає як непрямий умисел, так і кримінально протиправну самовпевненість щодо цього діяння [257, с. 178; 258, с. 216].

Усі ознаки прямого умислу, що використав законодавець для кримінальної відповідальності, однаково необхідні. Першою інтелектуальною ознакою прямого умислу є усвідомлення суб'єктом суспільної небезпечності свого діяння, передбачення можливості й бажання настання суспільно небезпечних наслідків. У зв'язку з тим, що головною соціальною ознакою кримінального правопорушення є суспільна небезпечність, у зміст умислу включено усвідомлення винним суспільної небезпечності свого діяння. А отже, предметом усвідомлення за прямого умислу є: по-перше, фактичний зміст вчиненого діяння, по-друге, його соціальна сутність [211, с. 74].

Другою інтелектуальною ознакою прямого умислу є передбачення і бажання настання суспільно небезпечних наслідків вчиненого кримінального правопорушення. Особа передбачає невідворотність негативних наслідків, якщо між діянням і наслідками є однозначний прямиий зв'язок, розвиток якого винний

цілком усвідомлює. Передбачення наслідків свідчить, що суб'єкт усвідомлює, хоча й загалом, розвиток причин нового зв'язку між його діянням і наслідками. Якщо в диспозиції статті як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення зазначені інші обставини, крім діяння і наслідків, то їх також повинен усвідомлювати суб'єкт (наприклад, особлива жорстокість, таємне викрадення тощо) [211, с. 74].

Вольова ознака прямого умислу в кримінальних правопорушеннях із матеріальним складом – це бажання настання суспільно небезпечних наслідків. Бажання як складова вольової ознаки прямого умислу полягає в прагненні до певних наслідків. Попри підстави вважати, що до наслідків винний ставиться як до необхідних йому результатів [211, с. 74–75].

Отже, інтелектуальний момент прямого умислу повинен охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їх зміст, спрямованість та інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент психічного ставлення особи до власних діянь полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) бажанні настання суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди в значному чи особливо великому розмірі – урахуваючи запропоновані зміни).

Інтелектуальна ознака непрямого умислу характеризується тим, що суб'єкт не бажає негативних наслідків, але свідомо ставиться до вчиненого ним суспільно небезпечного діяння та передбачає реальну можливість настання негативних результатів. За непрямого умислу суб'єкт не зацікавлений у настанні негативних наслідків, хоча свідомо з ними погоджується заради досягнення іншої мети, тобто

негативні наслідки для суб'єкта кримінального правопорушення є ніби тією ціною, яку він готовий заплатити, щоб досягти поставленої мети [211, с. 75].

Вольовий зміст непрямого умислу може виявлятися і в легковажному ставленні до настання негативних наслідків. Легковажне ставлення як вияв волі за непрямого умислу неістотно відрізняється від свідомого припущення і підтверджує відсутність активних емоційних переживань через суспільно небезпечні наслідки, реальна можливість настання яких відображається свідомістю суб'єкта кримінального правопорушення. Тобто він завдає шкоду і не бере до уваги негативні наслідки свого діяння, хоча їх можливість свідомо допускає. Вольова ознака загалом відображає позитивне ставлення до настання негативних наслідків. Водночас, це різні види умислу, що мають свої особливості. Інтелектуальна ознака показує, що відмінність між прямим і непрямим умислом полягає в неоднаковому характері передбачення негативних наслідків. Якщо прямий умисел полягає в передбаченні невідворотності, а інколи й реальної можливості настання негативних наслідків, то для непрямого умислу характерним є передбачення тільки реальної можливості настання тяжких наслідків. Головна відмінність полягає в тому, що вольове ставлення особи до негативних наслідків виявляється в різних формах. Якщо позитивне ставлення до них за прямого умислу полягає в бажанні, то за непрямого – у свідомому припущенні або байдужому ставленні [211, с. 75–76].

Отже, інтелектуальний момент непрямого умислу має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент психічного ставлення особи до своїх діянь полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) допусканні настання суспільно небезпечних

наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни).

Навмисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (заподіяло шкоду у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни) може бути вчинено зі змішаною формою вини. Суб'єктивне ставлення винного щодо діяння характеризується виключно умисною формою вини, а ставлення до наслідків – необережною (кримінально протиправною самовпевненістю).

Інтелектуальну ознаку кримінально протиправної самовпевненості відображено в законі вказівкою на ставлення суб'єкта до суспільно небезпечних наслідків. Тобто особа усвідомлювала суспільну небезпечність свого діяння і навіть передбачала ймовірність настання суспільно небезпечних наслідків, але легковажно розраховувала на їх уникнення. Слід зауважити, що інтелектуальна ознака самовпевненості має певну схожість з непрямим умислом. Проте, коли за непрямого умислу винний передбачає реальну (тобто для цього конкретного випадку) можливість настання суспільно небезпечних наслідків, то за самовпевненості така можливість видається абстрактною: суб'єкт передбачає, що такі дії взагалі можуть спричинити суспільно небезпечні наслідки, проте легковажно розраховує на їх відвернення, попри свою невпевненість [211, с. 79].

Вольова ознака кримінальної протиправної самовпевненості, передбачає розрахунок на запобігання кримінально протиправного наслідку за активного їх небажання. За непрямого умислу особа також не бажає настання шкідливих наслідків, але це бажання пасивне (добре, якби вони не настали) і не підкріплене жодними об'єктивними обставинами. Для кримінально протиправної

самовпевненості для особи, навпаки, характерним є небажання наслідків [211, с. 79].

Отже, інтелектуальний момент кримінально протиправної самовпевненості має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент психічного ставлення особи до власних діянь полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) небажанні настання і легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни).

Наступною обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони умисного знищення або пошкодження майна журналіста є мотив і мета кримінального правопорушення. У диспозиції досліджуваної норми, слушно зазначає А. С. Бондарчук, посягання безпосередньо пов'язане із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності. Тобто юридична конструкція складу кримінального правопорушення вказує на зв'язок посягання з здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності.

Це означає, що лише у зв'язку із здійсненням такої діяльності у свідомості винного мало чи буде мати невдоволення таким виконанням, що й спонукає його до вчинення протиправних дій задля бажаного результату. Юридична конструкція містить вказівку на мотив і мету. Адже основою виникнення мотиву є об'єктивно наявні причини. Дії винного з припинення, запобігання, зміни здійснення журналістом законної професійної діяльності чи помста за таку діяльність і є

метою кримінального правопорушення. Зміст зазначеної юридичної конструкції становить мотив і мету, що утворює їх суб'єктивні ознаки [20, с. 155].

Як зазначають деякі вчені, мотив цього кримінального правопорушення виявляється через мету дій винного і має три прояви, а саме: 1) не допустити здійснення журналістом законної професійної діяльності (діяння вчиняється до початку виконання потерпілим професійних обов'язків); 2) зупинити, перервати здійснення журналістом законною професійної діяльності (діяння вчиняється у процесі виконання потерпілим своїх професійних обов'язків); 3) помститися потерпілому за здійснення журналістом законної професійної діяльності [157, с. 1076].

На основі використаної в змісті диспозиції ч. 1 ст. 347-1 КК України юридичної конструкції «у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності» слід стверджувати, що кримінальне правопорушення вчиняють у зв'язку з діяльністю журналіста.

Така діяльність з певних причин не влаштовує винного, він нею невдоволений, що й спонукає його до вчинення кримінального правопорушення. Таке спонукання (мотив кримінального правопорушення) викликає у винного бажання не допустити діяльність журналіста, змінити її характер, припинити її або вчинити кримінальне правопорушення через діяльність, яка вже відбулася, що і є метою досліджуваного кримінального правопорушення [20, с. 155].

Відповідно до примітки до ст. 345-1 КК України, професійною діяльністю журналіста слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через медіа, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його належність до медіа підтверджують редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим медіа, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів [122].

Законною така діяльність буде за умови, що її здійснення не порушує законодавчих заборон щодо захисту інформації з обмеженим доступом і законних прав й інтересів інших осіб, зокрема, права на повагу до приватного та сімейного життя, на честь, гідність і захист репутації. Попри те, що згідно з правовою позицією ЄСПЛ, межі дозволеної критики є ширшими щодо політика, аніж стосовно приватної особи, а межі приватності щодо публічної посадової особи є вужчими, ніж щодо приватної особи, вони все ж таки наявні [157, с. 1076].

Емоційний стан є факультативною ознакою досліджуваного кримінального правопорушення, а тому на кваліфікацію дій винного він не впливає, але має значення під час призначення покарання.

З огляду на зазначене, доходимо **висновку**, що інтелектуальний момент психічного ставлення особи до власних діянь у разі знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, вчинене способом, що становить небезпеку для багатьох людей (ч. 2 ст. 347-1 КК України), повинен охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї); 4) спосіб, небезпечний для значної кількості осіб (підпал, вибух, інший спосіб, який небезпечний для значної кількості осіб). Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити) таким способом.

Науково доведено, що інтелектуальний момент умислу повинен охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його

близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) бажанні настання або допусканні настання суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни)).

Визначено, що інтелектуальний момент кримінальної протиправної самовпевненості повинен охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їх зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) небажанні настання і легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни)).

Висновки до розділу 2

Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України є суспільні відносини, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина, і на основі цього, ураховуючи принцип структурності, запропоновано розмістити норму, передбачену ст. 347-1 КК України у V розділ Особливої частини КК України.

Доведено, що видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують безпеку законної професійної діяльності журналіста, аргументовано, що

додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення є право власності журналіста або його близьких родичів, а його додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень або у випадку заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї смерті через необережність – життя цих осіб. Обґрунтована конкретизація структури суспільних відносин основного безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, яка містить у собі: учасників (суб'єктів) відносин (з одного боку – журналіст, його майно, а з другого боку – це будь-яка фізична особа, держава, суспільство, юридична особа, що вступає у суспільні відносини з журналістом з приводу його законної діяльності); предмет відносин (забезпечення кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналіста); соціальний зв'язок (з одного боку – журналіст, що здійснює законну професійну діяльність, з другого боку – інші учасники суспільних відносин зобов'язані не порушувати цей установлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналіста).

Під журналістом слід розуміти фізичну особу, яка професійно, систематично та законно здійснює діяльність, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, підготовкою, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації на невизначене коло осіб через будь-які засоби масової інформації;

Умисне нищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам родини, через виконання цим журналістом законної професійної роботи, відбувається виключно через активну поведінку особи, іншими словами, виявляється у формі дії. Знищення майна, яке належить журналістові, його близьким родичам чи членам сім'ї, має означати суспільно небезпечний вчинок, що полягає у протизаконному впливі на майно, яке їм належить, з метою його ліквідації, в результаті якої майно повністю втрачає свої

споживчі якості, економічну вартість, що робить неможливим його використання відповідно до призначення, і таке майно вже не підлягає відновленню.

Пошкодженням майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам родини, розцінюється дія, що становить суспільну небезпеку. Вона полягає у протиправному втручанні в майно журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї з метою погіршити його стан. В результаті цього майно частково, не повністю, втрачає свої споживчі якості та економічну цінність, суттєво обмежується можливість його використання відповідно до призначення. Проте, майно журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї може бути відновлене і знову здобути частково або тимчасово втрачені корисні властивості, аби використовувати його за функціональним призначенням.

Обґрунтовано необхідність доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Встановлено, що матеріальні збитки у значному розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) станом на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн) дорівнюють 378 500 грн, а шкода в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) – 908 400 грн. Це повністю відповідає вимогам ст. 194 КК України та примітці до ст. 185 КК України, а також унеможливить помилки під час розмежування ст. 194 і 347-1 КК України за обсягом завданої шкоди.

Науковці підтвердили, що для притягнення особи до відповідальності за злочин навмисного знищення чи ушкодження майна журналіста, дії винного

мають безпосередньо призвести до первинних наслідків у вигляді знищення або ушкодження майна, яке належить журналісту. У разі наявності кваліфікованого складу кримінального правопорушення, також потрібне настання похідних наслідків, як-от загибель людей чи інші серйозні наслідки (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння збитків у значному чи особливо великому розмірі).

Визначено, що для встановлення причинно-наслідкового зв'язку при кваліфікації дій винного за ст. 347-1 КК України потрібно встановити таке: нездатність використовувати майно журналіста, його близьких родичів чи членів родини виникла після знищення або пошкодження цього майна; знищення або пошкодження майна журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї було тією обставиною, без якої неможливість його використання не настала б взагалі або настала б пізніше, за інших умов; неможливість використання майна журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї логічно випливає з ходу навмисного знищення або пошкодження цього майна, а не є наслідком втручання інших осіб чи природних явищ. У разі кваліфікованого складу додатково необхідно встановити, що спричинена неможливість використання майна журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї стала відповідною передумовою спричинення загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі). Якщо ж буде встановлено факт навмисного знищення або пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, проте водночас буде з'ясовано, що загибель людей чи настання інших тяжких наслідків (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі) відбулося внаслідок дії інших факторів (втручання сторонніх осіб, природні лиха, зношення відповідних об'єктів тощо), то в такому випадку причинного зв'язку не буде.

Суб'єктом кримінального правопорушення, що передбачено ст. 347-1 КК України, є фізична особа, яка є осудною і досягла віку, коли настає кримінальна відповідальність, що означає загальний суб'єкт.

Аналіз положень Кримінального кодексу України, а також практики досудового розслідування та судових процесів демонструє відсутність випадків навмисного знищення чи пошкодження власності журналіста з метою представництва інтересів юридичної особи або від її імені. Обліковані факти такого злочину за таких обставин відсутні. З огляду на це, немає потреби вносити доповнення до ст. 96-3 КК України, вказуючи на ст. 347-1 КК України.

Конкретизовано ознаки осудності суб'єкта у ст. 347-1 КК України зокрема особа повинна бути здатною усвідомлювати: ознаки предмета посягання (ним є майно, яке перебуває у власності журналіста, його найближчих родичів або членів сім'ї); сутність і характер власних дій (те, що своїми діями особа нищить або пошкоджує майно, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, і здійснює це у зв'язку з виконанням цим журналістом законної професійної діяльності). Крім того, осудною є особа, яка здатна не тільки усвідомлювати зазначені вище ознаки та власні суспільно небезпечні діяння, а й керувати ними.

Аргументовано необхідність встановити відповідальність за навмисне знищення чи пошкодження майна, яке належить журналістові, його близьким родичам або членам родини, у зв'язку з виконанням цим журналістом своїх законних професійних обов'язків, здійснені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним методом, або такі, що призвели до смерті людей чи інших важких наслідків (або заподіяли значну майнову шкоду – враховуючи запропоновані зміни), з 14-ти років.

Обґрунтовано доцільність чинну ч. 2 ст. 347-1 КК України перетворити на ч. 3, а диспозицію ч. 2 викласти в такій редакції:

«2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах» (з огляду на пропозиції викладені у

попередніх розділах дисертації). Крім того, у зв'язку з необхідністю посиленого захисту журналістів в Україні від протиправних дій з боку організованої злочинності, а також високим рівнем суспільної небезпечності будь-яких діянь, що вчинені організованими групами, запропоновано доповнити зазначену статтю ч. 4, диспозицію якої викласти у такій редакції: «4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

Науково доведено доцільність доповнити ч. 2 ст. 22 КК України вказівкою на ч. 3 і 4 ст. 347-1 КК України (враховуючи запропоновані зміни), відповідно до якої кримінальна відповідальність настає з 14 років за ці злочини.

Встановлено, що немає потреби виділяти окремий спеціальний суб'єкт для умисного знищення чи псування майна журналіста.

Встановлено, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста здійснюються з умисною або змішаною формою вини.

Інтелектуальний аспект психічного ставлення особи до власних дій у випадку пошкодження чи знищення майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам родини, вчинених загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 347-1 КК України), має включати усвідомлення наступних складових: характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість та інші властивості); об'єкт посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї); спосіб, небезпечний для значної кількості осіб (підпал, вибух, інший спосіб, який небезпечний для значної кількості осіб). Вольовий момент полягає у бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити) таким способом.

Інтелектуальний момент умислу повинен охоплювати усвідомлення наступних блоків ознак: характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); предмет посягання (будь-яке майно, що належить

журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); бажанні настання або допусканні настання суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни).

Інтелектуальний момент кримінальної протиправної самовпевненості повинен охоплювати усвідомлення наступних блоків ознак: характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї); особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); небажанні настання і легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків(спричинення смерті людей або інших серйозних наслідків, (заподіяння матеріальних збитків у значному чи особливо великому обсязі – відповідно до внесених змін).

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЦЕ ДІЯННЯ

3.1. Особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста

Кримінально-правова кваліфікація є визначальним питанням здійснення кримінального провадження, одним з основних етапів (стадій) застосування кримінально-правової норми, саме тому кваліфікація є базовим поняттям у кримінально-правовій літературі та слідчо-судовій практиці. У науці кримінального права та слідчо-судовій практиці питанню кваліфікації надається велике значення, оскільки правильна юридична оцінка вчиненого особою діяння або її посткримінальної поведінки є необхідною умовою досягнення законності при відправленні правосуддя у зв'язку з проведенням кримінального провадження. Помилка у кваліфікації може потягти за собою необґрунтоване засудження особи або необґрунтоване її виправдання, або застосування до винного норми КК України, яка не містить усіх кримінально-правових ознак вчиненого діяння чи посткримінальної поведінки особи [233, с. 10; 226]. Дослідження кримінальної відповідальності привертає увагу до специфіки кваліфікації суспільно небезпечних діянь, зокрема їх відмежування від інших видів правопорушень – як кримінальних, так і адміністративних. Не є винятком і розгляд кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна, що належить журналісту. З огляду на потенційні зміни в законодавстві, питання кваліфікації таких дій потребує додаткового роз'яснення.

Кримінально-правова кваліфікація є визначальним питанням здійснення кримінального провадження, одним з основних етапів (стадій) застосування кримінально-правової норми, саме тому кваліфікація є базовим поняттям у кримінально-правовій літературі, слідчій та судовій практиці [233, с. 10]. Кваліфікацією кримінального правопорушення слід вважати кримінально-правову оцінку вчиненого особою діяння шляхом встановлення його кримінально-правових (кримінально значущих) ознак, визначення кримінально-правової норми, що підлягає застосуванню, і встановлення відповідності (тотожності, ідентичності) ознак вчиненого діяння конкретному складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України, за відсутності фактів, що виключають кримінальну протиправність діяння [226; 233, с. 14; 259, с. 210; 257, с. 186; 258, с. 224–225].

Водночас правила кримінально-правової кваліфікації мають принципове значення для застосування кримінально-правових норм у разі кримінально-правової оцінки вчиненого особою діяння (поведінки) [233, с. 34]. Відмежовувати умисне знищення або пошкодження майна журналіста від інших кримінальних правопорушень слід за: 1) спричиненими наслідками; 2) предметом кримінального правопорушення; 3) потерпілим від кримінального правопорушення; 4) суб'єктивним ставленням особи до вчиненого нею діяння та наслідків [257, с. 187; 258, с. 224, с. 211; 257, с. 187; 258, с. 226]. У ч. 1 ст. 347-1 КК України визначено відповідальність за умисне пошкодження чи знищення майна. Ідеться про майно, яке належить «журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, у зв'язку з тим, що цей журналіст виконує свої законні професійні обов'язки» [122; 226]. Слід зазначити, що цю статтю вважають спеціальною щодо загальної статті про кримінальну відповідальність за умисне пошкодження або знищення майна (ст. 194 КК України).

Такі правила викладені у постановах Пленуму Верховного Суду України, правових висновках Верховного Суду, огляді судової практики Верховного Суду, інших судових рішеннях чи процесуальних документах слідчих підрозділів

правоохоронних органів, а також наукових джерелах (дисертаціях, монографіях, наукових статтях, тезах доповідей тощо). Зазначені акти містять як загальні правила кримінально-правової кваліфікації, так і спеціальні, тобто ті, які можна застосовувати лише щодо конкретних кримінальних правопорушень. У доктрині кримінального права та судовій практиці сформувалося правило, згідно з яким у разі конкуренції загальної та спеціальної правових норм застосуванню підлягає остання [8, с. 401; 134, с. 191; 255, с. 182; 257, с. 187; 258, с. 224].

Наприклад, у першій половині січня 2020 року (точний час і місце досудове розслідування не встановило) ОСОБА_7, достовірно знаючи про факт користування журналісткою «Радіо свобода» ОСОБА_10 легковим автомобілем марки «Mitsubishi Colt», який належить її чоловіку ОСОБА_5, а також місце його паркування на вул. Кубійовича у м. Львові, підшукав особу, матеріали стосовно якої виділено в окреме кримінальне провадження, для доручення їй за грошову винагороду організувати підпал зазначеного вище транспортного засобу [37].

Отримавши згоду, ОСОБА_7 для забезпечення виконання зазначеного замовлення повідомив особі, матеріали стосовно якої виділено в окреме кримінальне провадження, орієнтовне місце стоянки цього транспортного засобу, а саме поблизу буд. 41 на вул. Кубійовича у м. Львові, марку транспортного засобу та його реєстраційний номер. Особа, матеріали стосовно якої виділені в окреме кримінальне провадження, на виконання замовлення ОСОБА_7 підшукала виконавця кримінального правопорушення ОСОБА_11, який перебував у скрутному матеріальному становищі [37].

30 січня 2020 року близько 00 год 15 хв, прийшовши на вул. Кубійовича, де поблизу буд. 39 ОСОБА_11, не будучи обізнаним про мотиви замовлення кримінального правопорушення та місце роботи власників автомобіля, під керівництвом особи, матеріали стосовно якої виділено в окреме кримінальне провадження, та на виконання замовлення ОСОБА_7 умисно пошкодив шляхом підпалу, поклавши на капот автомобіля та підпаливши пакет із запальною

сумішшю, автомобіль марки «Mitsubishi Colt», д.н.з. НОМЕР_2, сірого кольору, що належить ОСОБА_5 – чоловікові журналістки «Радіо свобода» ОСОБА_10, у зв'язку з її професійною журналістською діяльністю [37].

Отже, якщо дії особи призвели до знищення або пошкодження саме майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам родини, і ці дії пов'язані зі здійсненням журналістом своєї професійної діяльності, яка відповідає закону, то такі дії підпадають під кваліфікацію за ст. 347-1 КК України, а не за ст. 194 КК України.

Водночас постає питання, якщо через умисне знищення або пошкодження майна журналіста було заподіяно шкоду в значному або особливо значному розмірі, як це кваліфікувати: як сукупність кримінальних правопорушень, чи як окремо за статтями – 194 КК України та 347-1 КК України. Також слід ураховувати можливу малозначність вчиненого, на чому також важливо зосередити увагу.

З цього приводу К. М. Буряк зазначає, що в законі про кримінальну відповідальність необхідно визначити, який розмір шкоди потрібно встановити як ознаки простого складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України), а який мав би бути шкодою, котру вважали б «значною шкодою» і яка виконувала б роль кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення. Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, то йдеться про малозначність діяння.

Згідно з ч. 2 ст. 11 КК України, злочином не вважають вчинок або бездіяльність, які хоча формально й мають ознаки діяння, що визначено КК України, але через свою незначність не становлять суспільної небезпеки, тобто не завдали й не могли завдати суттєвої шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [31, с. 115; 122].

Р. О. Мовчан акцентує на тому, що, «на відміну від загальної ч. 1 ст. 194 КК України, для кваліфікації за якою необхідно встановити, що умисне

знищення чи пошкодження майна заподіяло шкоду у великому розмірі, за ст. 347-1 КК України кваліфікують будь-яке знищення або пошкодження майна потерпілих, незалежно від величини завданої шкоди» [151, с. 215]. Водночас у випадках знищення майна незначної вартості (ручки, аркуша паперу тощо) або незначного пошкодження малоцінного майна не виключеним є застосування ч. 2 ст. 11 КК України [151, с. 215].

Схожу позицію зору обстоює також Ю. В. Сподарик, який вважає, що за ч. 1 ст. 194 КК України передбачено відповідальність за спричинення шкоди у великих обсягах, а за ч. 2 ст. 194 КК України – за шкоду в особливо великих обсягах, водночас у ст. 347-1 КК України розмір шкоди не має значення. Учений акцентує на необхідності законодавчого закріплення чіткого визначення розміру шкоди, яка виконувала б роль ознаки основного складу кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 347-1 КК України), і розміру, який кваліфікували б як «значну шкоду», що виконуватиме роль кваліфікуючої ознаки цього кримінального правопорушення, для уникнення складнощів у процесі кваліфікації та загального спрощення цього процесу.

Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди фізичній особі у цьому разі – журналісту чи його близьким родичам), то наявна малозначність діяння, а як відомо, якщо в діянні встановлено ознаки малозначності діяння, справа підлягає закриттю за відсутністю складу кримінального правопорушення [209, с. 145–146].

На нашу думку, оскільки ст. 347-1 КК України є спеціальною нормою щодо ст. 194 КК України і передбачає посилення відповідальності за посягання на майно саме журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю, то й малозначності за відсутності шкоди у великому чи особливо великому розмірах не може бути.

Щодо заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірах, про що було зазначено в підрозділі 2.1 дисертації, пропонуємо доповнити ст. 347-1 вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у

великому розмірі (ч. 2 ст. 347-1 КК України) та в особливо великому розмірі (ч. 3 ст. 347-1 КК України). Водночас зазначену норму доповнити приміткою, яку викласти в такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Отже, якщо винна особа умисно знищує або пошкоджує майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку зі здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, і заподіює потерпілому шкоду у великому розмірі (250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що станом на 2025 рік (податкова соціальна пільга – 1514 грн) становить 378 500 грн), то її дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 347-1 КК України, а якщо заподіяно шкоду в особливо великому розмірі (600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що станом на 2025 рік становить 908 400 грн), то такі дії слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 347-1 КК України (ураховуючи запропоновані зміни). Додаткової кваліфікації за ст. 194 КК України такі дії не потребують[226] .

У разі умисного знищення чи пошкодження майна, що належить журналістові, його найближчим родичам або членам сім'ї, у зв'язку з виконанням цим журналістом професійних обов'язків, якщо це спричинило тяжкі наслідки, дії винного слід кваліфікувати відповідно до ч. 3 ст. 347-1 КК України (ураховуючи запропоновані зміни).

Водночас тяжкими наслідками слід вважати завдання тяжких тілесних ушкоджень одній чи кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом та більше особам, позбавлення людей житла чи засобів до існування, виведення з ладу на тривалий термін або повне виведення з ладу важливих споруд, техніки, довготривале припинення або дезорганізацію роботи підприємства, установи, організації тощо.

Визначення того, що саме слід вважати іншими тяжкими наслідками, залежить від конкретних обставин справи в кожному окремому випадку [31, с. 116]. Водночас, якщо заподіяння тілесних ушкоджень певній особі охоплено умислом винного, то такі дії підлягають додатковій кваліфікації за статтями Особливої частини КК України, що визначають кримінальну відповідальність за правопорушення проти здоров'я людини.

Крім того, якщо умисне знищення чи пошкодження майна журналіста, його найближчих родичів або членів родини, пов'язане з професійною діяльністю цього журналіста, спричинило загибель людей (смерть щонайменше однієї особи), то дії винного потрібно кваліфікувати за ч. 3 ст. 347-1 КК України (з огляду на внесені зміни). Коли смерть особи належить до умислу злочинця, такі дії потребують додаткової кваліфікації за статтями Особливої частини КК України, які визначають кримінальну відповідальність за правопорушення проти життя особи [257, с. 191; 258, с. 230–231].

У разі умисного знищення чи пошкодження майна журналіста, його близьких родичів або членів родини, що пов'язане з його законною професійною діяльністю, шляхом підпалу (знищення або пошкодження майна вогнем у ситуаціях, що становлять загрозу для життя чи здоров'я людей, або ризик значної матеріальної шкоди (за умови загальної небезпеки)), вибуху (спровокований фізико-хімічний процес, що супроводжується миттєвим вивільненням великої руйнівної енергії у вигляді ударної хвилі гарячих газів, займання навколишніх речовин, що загрожують життю та здоров'ю людей, призводячи до знищення та/або пошкодження майна [147, с. 105; 257, с. 156]), або іншим загальнебезпечним методом (будь-яким іншим, крім підпалу та вибуху, способом знищення або пошкодження майна, що створює загрозу для життя чи здоров'я значної кількості людей, шкодить багатьом матеріальним об'єктам (затоплення, контакт високовольтних проводів з водою, використання сильної отрути для отруєння тварин, забруднення парку, пляжу чи іншої території

небезпечними відходами, організація катастрофи тощо) [147, с. 105; 257, с. 156]) ці дії слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 347-1 КК України (відповідно до запропонованих змін).

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є будь-яке майно, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, тому саме за критерієм об'єкта й потерпілого слід розмежовувати цю суспільно небезпечну дію від інших суміжних злочинів.

Умисне знищення або пошкодження майна журналіста є різновидом умисного знищення або пошкодження майна. Слушно зауважує О. О. Юріков, що в умовах сьогодення в кримінальному законодавстві, крім загальної норми, яка передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України), є низка спеціальних норм. Їх можна умовно поділити на дві категорії [257, с. 88; 258, с. 91]:

1) умисне знищення або пошкодження майна, що належить потерпілим зі спеціальним правовим статусом, наданим державою певним особам через їхню діяльність. До таких злочинів належать суспільно небезпечні діяння, що визначені ст. 347, 347-1, 352, 378, 399 КК України) [257, с. 88; 258, с. 91; 262, с. 174];

2) умисне знищення або пошкодження майна, що має певні специфічні характеристики, через що забезпечується посилений захист законом про кримінальну відповідальність. До таких злочинів належать суспільно небезпечні дії, що визначені ст. 194-1, 270-1, 277, 360 КК України [257, с. 88; 258, с. 91; 262, с. 174].

У зв'язку з цим вважаємо, що за статусом потерпілого слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (журналіст, його близькі родичі або члени сім'ї), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 347 (працівник правоохоронного органу, працівник органу державної виконавчої служби, приватний виконавець (зокрема після звільнення з посади) чи їхні близькі родичі), ст. 352 (службова особа, громадянин, який виконує

громадський обов'язок, їх близькі родичі), ст. 378 (суддя, народний засідатель, присяжний, їх близький родич), ст. 399 (захисник, представник особи, їх близькі родичі) КК України [122].

Водночас за предметом посягання слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (будь-яке майно), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 194-1 (об'єкти електроенергетики), ст. 270-1 (об'єкти житлово-комунального господарства), ст. 277 (шляхи сполучення, споруди на них, рухомий склад, судно, засоби зв'язку чи сигналізації), ст. 292 (магістральні або промислові нафто-, газо-, конденсатопроводи чи нафтопродуктопроводи, відводи від них, технологічно пов'язані з ними об'єкти, споруди, засоби обліку, автоматики, телемеханіки, зв'язку, сигналізації), 360 (телекомунікаційна мережа, технічні засоби телекомунікації, споруди електровз'язку, що належать до складу телекомунікаційної мережі) КК України [122].

Щодо сукупності кримінальних правопорушень, що передбачені ст. 347-1 КК України, й однієї із зазначених вище норм О.О. Юріков зауважує: кваліфікуючи умисне пошкодження чи руйнування телекомунікаційної мережі, коли технічне обладнання телекомунікацій належить фізичним особам, які, згідно з деякими положеннями КК України, можуть вважатися потерпілими зі спеціальним юридичним статусом, наданим державою окремим особам через специфіку їхньої роботи, слід зосереджуватися на мотивах (через виконання потерпілим своїх службових обов'язків або ж його законної професійної діяльності) злочину. Оскільки пошкодження або знищення телекомунікаційної мережі відбувається виключно з прямим умислом, наслідки, що полягають у припиненні надання телекомунікаційних послуг, повинні бути охоплені умислом винного, тобто особа прагне чи свідомо дозволяє їх виникнення.

Якщо особа здійснює дії щодо пошкодження, знищення або руйнування майна, а саме технічних засобів телекомунікацій, іншої особи зі спеціальним

правовим статусом, у зв'язку з її законною діяльністю, але умисел винної особи охоплює і суспільно небезпечні наслідки у вигляді припинення надання телекомунікаційних послуг, то такі дії слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 360 та однією зі ст. 347, 347-1, 352, 378, 399 КК України, залежно від статусу потерпілого. Натомість, коли наслідки не передбачені умислом винного, ці дії треба кваліфікувати винятково за відповідними статтями КК України, вони не потребують додаткової кваліфікації за ст. 360 КК України [257, с. 193; 258, с. 233–234; 259, с. 212].

Наразі стаття 347-1 КК України не включає такої кваліфікуючої ознаки, як повторність. Отже, у випадку повторного вчинення умисного знищення або пошкодження майна журналіста, якщо немає інших кваліфікуючих ознак, такі дії потрібно кваліфікувати за ч. 1 ст. 347-1 КК України, а факт повторного вчинення суспільно небезпечного діяння визнавати як обставину, що обтяжує покарання. Хоча факт повторного вчинення діяння свідчить про підвищення рівня його суспільної небезпечності, власне обставина, що обтяжує покарання (вчинення діяння повторно), істотно не впливає на призначене покарання, оскільки його все одно призначають у межах санкції ч. 1 досліджуваної норми. На нашу думку, особа, яка навмисно знищила або пошкодила майно журналіста, має нести суворішу відповідальність, що слід передбачити в санкції статті. Тому пропонуємо доповнити диспозицію ч. 2 ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою вчинення діяння повторно.

У випадку внесення змін до цієї норми під час кваліфікації слід використовувати таке правило: якщо особа вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України, і водночас раніше вже здійснювала це суспільно небезпечне діяння, то, за відсутності особливо кваліфікуючих ознак, її дії підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 347-1 КК України як таке, що вчинене повторно. Відповідальність за повторне умисне знищення або пошкодження майна журналіста настає незалежно від того, чи була винна особа раніше засуджена за

перший злочин, вчинила вона закінчене умисне знищення або пошкодження майна журналіста, чи готування до нього або замах на нього, була виконавцем чи іншим співучасником кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 32 КК України) [187; 257, с. 196; 258, с. 237–238].

З огляду на зазначене, запропоновано чинну ч. 2 ст. 347-1 КК України визнати як ч. 3, а ч. 2 доповнити кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб. Отже, умисне знищення або пошкодження майна журналіста слід кваліфікувати як таке, що вчинене за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 347-1 КК України – з огляду на запропоновані зміни) у випадку, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення (ч. 2 ст. 28 КК України) [122; 257, с. 197; 258, с. 238–239].

Крім того, у зв'язку з необхідністю захисту журналістів в Україні від протиправних дій з боку організованої злочинності, а також високим рівнем суспільної небезпечності будь-яких діянь, що вчинені організованими групами, доцільно доповнити ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння організованою групою. Отже, пропонується доповнити цю статтю частиною 4, диспозицію якої слід викласти в такій редакції:

«4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

У ст. 347-1 КК України немає кваліфікуючої ознаки, яка стосується вчинення діяння організованою групою. Отже, якщо організована група вчиняє умисне знищення або пошкодження майна журналіста, дії винних слід кваліфікувати відповідно до ч. 1 ст. 347-1 КК України, а факт вчинення злочину організованою групою визнавати обставиною, що обтяжує покарання. Однак, згідно із запропонованими змінами, у випадку, коли організована група навмисно знищує або пошкоджує майно журналіста, такі дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 347-1 КК України.

Крім того, під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь важливим є врахування суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. У ч. 1 ст. 347-1 КК України передбачено умисну форму вини. Якщо ж діяння, передбачене диспозицією цього кримінального правопорушення, вчинене з необережною формою вини, і спричинило тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей, то його слід кваліфікувати відповідно до ст. 196 КК України як необережне знищення або пошкодження майна [257, с. 192; 258, с. 232]. Якщо відповідних наслідків немає, а діяння було вчинено з необережності, то кримінальна відповідальність не настає. Слід також зазначити, що у випадках умисного знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, але вчинене не у зв'язку з професійною діяльністю журналіста, такі дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 194 КК України, а за відсутності наслідків, передбачених у цій статті, – відсутній склад кримінального правопорушення.

З огляду на зазначене, можна дійти **висновку**, що якщо особа знищила або пошкодила саме майно, що належить журналісту, його найближчим родичам або членам родини, і вчинено це у зв'язку з виконанням журналістом своїх професійних обов'язків, то її дії слід кваліфікувати за ст. 347-1 КК України, а не за ст. 194 КК України.

Аргументовано, що за статусом потерпілого слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України («журналіст, його близькі родичі або члени сім'ї»), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 347 («працівник правоохоронного органу, працівник органу державної виконавчої служби, приватний виконавець (у тому числі після звільнення з посади) чи їхні близькі родичі»), ст. 352 («службова особа, громадянин, який виконує громадський обов'язок, їх близькі родичі»), ст. 378 («суддя, народний засідатель, присяжний, їх близький родич»), ст. 399 (захисник, представник особи, їх близькі родичі») КК України.

Науково доведено, що за предметом посягання слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (будь-яке майно), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 194-1 (об'єкти електроенергетики), ст. 270-1 (об'єкти житлово-комунального господарства), ст. 277 (шляхи сполучення, споруди на них, рухомий склад, судно, засоби зв'язку чи сигналізації), ст. 292 (магістральні або промислові нафто-, газо-, конденсатопроводи чи нафтопродуктопроводи, відводи від них, технологічно пов'язані з ними об'єкти, споруди, засоби обліку, автоматики, телемеханіки, зв'язку, сигналізації), ст. 360 (телекомунікаційна мережа, технічні засоби телекомунікації, споруди електрозв'язку, що належать до складу телекомунікаційної мережі) КК України.

Обґрунтовано необхідність доповнити диспозицію ч. 2 ст. 347-1 КК України такою кваліфікуючою ознакою, як вчинення діяння повторно. У зв'язку з цим, якщо особа вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України, і водночас раніше вже вчиняла це суспільно небезпечне діяння, то, за відсутності особливо кваліфікуючих ознак, її дії підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни). Умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинене за попередньою змовою групою осіб, слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни), а в разі вчинення цього діяння організованою групою такі дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни).

Акцентовано, що в разі умисного знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, але вчинене не у зв'язку зі здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, то такі дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 194 КК України, а за відсутності наслідків, передбачених у цій статті, – немає складу кримінального правопорушення.

3.2. Покарання за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

Задля ефективної протидії злочинності замало встановити в КК України перелік діянь, які становлять кримінальні правопорушення. Необхідною є наявність у держави відповідного інструментарію для ефективного впливу на поведінку суб'єкта кримінального правопорушення. Таким інструментом є заходи кримінально-правового характеру (впливу). Найсуворішим засобом реагування держави на вчинене особою винне суспільно небезпечне діяння, передбачене КК України, є кримінальна відповідальність, основою якої є покарання. Важливе місце покарання в механізмі протидії кримінальним правопорушенням зумовлено тим, що його призначення є найбільш традиційним і поширеним засобом урегулювання кримінально-правових відносин, які виникають у зв'язку із вчиненням суб'єктом кримінального правопорушення. Покарання виконує і вагому превентивну функцію, адже навіть факт встановлення покарань за кримінальне правопорушення в КК України як загроза їх потенційному застосуванню, спрямований на утримання осіб від забороненої кримінальним законом поведінки [29, с 155; 101, с. 361; 227; 298, с. 182].

Покарання – це історично мінливий кримінально-правовий інститут, відповідний певному суспільному ладу, основоположним політичним, правовим поглядам й інтересам основних соціальних груп суспільства, а також його етичному рівню. У сучасному кримінальному праві України покарання становить собою особливу форму державного примусу, що застосовує суд від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення. Воно полягає в тому, що засуджений зазнає певних втрат, тобто передбачених чинним кримінальним та кримінально-виконавчим законодавством обмежень прав і свобод засудженого, і має на меті не тільки кару, а й його виправлення, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень

як засудженим, так і іншими особами й тягне судимість винного [154, с. 107; 122; 227].

Покарання є одним із важливих кримінально-правових інститутів, завдяки якому досягають ефективності норм кримінального права. Сутність покарання полягає в тому, що засуджений зазнає певних втрат і страждань. Це може бути виражено, зокрема, як обмеження пересування і спілкування з іншими членами суспільства (у разі арешту або обмеження чи позбавлення волі, а також тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців), право обирати рід трудової діяльності на власний розсуд (у разі позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю), матеріальні обмеження (виправні роботи, штраф, конфіскація майна) [122; 154, с. 107].

Комплекс обмежень прав і свобод є засобом для досягнення насамперед виправної та превентивної мети покарання. Водночас він не є єдиним засобом для досягнення такої мети. Покарання пов'язане також із застосуванням комплексу виховних, культурно-освітніх та інших заходів, що мають позитивно вплинути на особистість засудженого, сприяти його адаптованості в суспільстві під час і після відбуття покарання [122; 154, с. 107]. Водночас покарання – це доволі суворий захід, тому суди повинні вирішувати питання про його застосування до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, надзвичайно ретельно й уважно, не допускаючи застосування цього крайнього заходу державного примусу у випадках, коли можуть бути ефективними примусові заходи виховного характеру. Крім того, суди не позбавлені можливості за певних обставин призначати покарання більш м'яке, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України) або навіть звільнити від нього (ст. 74, 84, 105 КК України) [154, с. 107; 227].

Кримінально-правова політика нашої держави спрямована на застосування суворих покарань до осіб, які вчинили особливо тяжкі, тяжкі злочини, і пом'якшення відповідальності за діяння, що не становлять підвищеної суспільної небезпеки. Це відображено і в чинному законодавстві. Водночас покарання, яке

застосовує суд, завжди індивідуальне, оскільки його визначають з оглядом на характер і ступінь суспільної небезпечності діяння та особу, яка його вчинила, а також інші обставини, що впливають на вирішення питання про відповідальність винного. Цього досягають за рахунок побудови санкцій статей Особливої частини КК України, що визначають відносно та переважно альтернативно [154, с. 107]. Не становить винятку і санкція ст. 347-1 КК України, що встановлює відповідальність за навмисне нищення чи пошкодження майна журналіста.

М. І. Хавронюк зазначає, що однією з основних у сучасній теорії кримінального права має бути проблема наукової обґрунтованості санкцій кримінального закону. Однак, стверджує вчений, цій проблемі і в літературі, і особливо в законодавчій практиці не приділяється належної уваги [82, с. 156–157; 149, с. 178; 150, с. 193; 227; 242, с. 102].

Деякі вчені зазначають, що є декілька суттєвих причин, які заважають створити єдину методіку визначення та формування кримінально-правових санкцій на законодавчому рівні, а саме: 1) украї складно визначити реальну цінність суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом. Усі оцінки або ранжування об'єктів кримінально-правових об'єктів є умовними; 2) нині немає єдиного масштабу виміру як кримінального правопорушення, так і покарання; 3) на законодавчому рівні неможливо закріпити всі обставини вчинення кримінального правопорушення, формалізувати незліченну кількість життєвих ситуацій (як пропонують деякі автори). Така спроба може призвести до перетворення КК на величезний перелік можливих життєвих ситуацій та обставин, за яких може бути вчинено кримінальне правопорушення, що не відповідає формально визначеному підходу КК [82, с. 157; 145, с. 102–103; 149, с. 178–179; 150, с. 194].

Д. М. Міськів на основі проаналізованих напрацювань узагальнив правила конструювання санкцій, придатних щодо встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, зокрема: 1) санкція

має об'єктивно відображати ступінь суспільної небезпечності, або ж ступінь тяжкості вчиненого (що вищим є ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, то суворішим має бути покарання за нього); 2) санкція має бути узгодженою із санкціями за вчинення кримінальних правопорушень, схожих за характером і ступенем суспільної небезпечності; 3) кваліфікований склад кримінального правопорушення повинен мати суворішу санкцію, ніж основний; 4) передбачене в санкції має надавати можливість індивідуалізувати покарання з огляду можливі варіанти вчинення кримінального правопорушення; 5) що менш тяжким є кримінальне правопорушення, то більша кількість видів покарань може бути передбачена в санкції, однак їх не має бути надто багато; 6) у санкціях статей Особливої частини можуть бути передбачені лише такі види покарань, які містяться в системі покарань, а розміри покарань у санкціях не можуть виходити за межі, встановлені в статтях Загальної частини; 7) покарання, зазначені в санкції, мають бути наближені один до одного за суворістю. Недоцільно поєднувати в одній санкції покарання, які знаходяться на протилежних «полюсах» у системі покарань; 8) недоцільними є надто великі межі між мінімальним і максимальним розмірами покарання. Розрив між мінімумом і максимумом покарання повинен залежати від рівня формалізованості диспозиції; 9) окремі покарання в санкціях мають бути встановлені з огляду на визначені в Загальній частині КК України коло осіб, до яких вони можуть/не можуть бути застосовані, характер і зміст обмежень, які вони передбачають. Додаткові покарання мають узгоджуватися із основними. Основне покарання завжди має бути суворішим, ніж приєднане до нього додаткове покарання; 10) розміщення покарань в тому порядку, в якому їх розміщено в системі покарань [82, с. 157–158; 149, с. 183–184; 150, с. 199–200; 227].

Частина 1 ст. 347-1 КК України визначає відповідальність за навмисне псування чи нищення майна, яке належить журналістові, його найближчим родичам або членам родини, у зв'язку з виконанням цим журналістом професійних обов'язків, з покаранням у вигляді штрафу від однієї до чотирьох

тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або пробаційним наглядом терміном до п'яти років, або обмеженням волі на такий самий строк [122].

Р. О. Мовчан зауважує, що санкція ч. 1 ст. 347-1 КК України є менш суворою, ніж санкція загального складу кримінального правопорушення, яке передбачене ч. 1 ст. 194 КК України (зокрема, немає такого виду покарання, як позбавлення волі на конкретний строк). Привертає увагу те, що саме за погрожування знищенням чи псуванням майна журналіста (ч. 1 ст. 345-1 КК України) теоретично можливо отримати більш суворе покарання (позбавлення волі строком до 3 років), ніж за фактичне знищення чи пошкодження його майна (ч. 1 ст. 347-1 КК України) [151, с. 215–216].

Стаття 347-1 КК України є спеціальною щодо ст. 194 КК України, а відповідне діяння було криміналізовано для посилення відповідальності за посягання саме на майно журналіста, а фактично, з огляду на санкцію зазначених статей, посилення відповідальності не відбулося. Саме тому з метою усунення цієї суперечності в чинному КК України, пропонуємо санкцію ч. 1 ст. 347-1 КК України викласти в такій редакції: «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років». Такі зміни дадуть змогу «вирівняти» за рівнем суспільної загрози та співмірності покарання із санкціями ч. 1 ст. 194 і ч. 1 ст. 345-1 КК України. Водночас, вони засвідчують значущість ст. 347-1 КК України як спеціальної норми, що створена для посиленого захисту професійного журналістського фаху, а також усунуть неузгодженість, яка полягає в тому, що за погрозу знищення чи псування майна журналіста передбачено суворіше покарання, ніж за його фактичне знищення чи псування.

Ч. 2 ст. 347-1 КК України визначає відповідальність за ті самі дії, здійснені через підпал, вибух або інший загальнонебезпечний метод, або такі, що

спричинили загибель людей чи інші серйозні наслідки, що карається позбавленням волі строком від шести до п'ятнадцяти років [122].

За вчинення аналогічних діянь КК України встановлює такі покарання:

1) позбавлення волі на строк від 3 до 10 років (ч. 2 ст. 194); 2) позбавлення волі на строк від 6 до 15 років (ч. 2 ст. 347); 3) позбавлення волі на строк від 5 до 12 років (ч. 2 ст. 352); 4) позбавлення волі на строк від 6 до 15 років (ч. 2 ст. 378); 5) позбавлення волі на строк від 5 до 8 років (ч. 2 ст. 399) [122]. Отже, ч. 2 ст. 347-1 КК України передбачає майже однакове покарання, порівняно зі схожими суспільно небезпечними діяннями. Це обумовлено наявністю в ч. 2 зазначених статей кваліфікуючої ознаки «вчинення діяння шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом» [257, с. 206; 258, с. 250–251].

З огляду на зазначене, у попередніх розділах дисертації нами запропоновано ч. 2 ст. 347-1 КК України визначити як ч. 3, а диспозицію ч. 2 цієї статті викласти в такій редакції:

«2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах».

Для формулювання пропозицій щодо санкції зазначеної статті слід урахувати думки деяких вітчизняних учених щодо особливостей будови санкцій статей Особливої частини КК України. Зокрема, В. О. Попрас зазначає, що штраф може бути реальною альтернативою позбавлення волі тільки тоді, коли позбавлення волі є порівняно короткостроковим, а штраф – порівняно високим, і доцільно такі положення застосовувати в санкціях злочинів невеликої та середньої тяжкості [169, с. 104] (нині – кримінальних проступках і нетяжких злочинах). У санкції ч. 2 ст. 347-1 КК України максимальний розмір штрафу може бути альтернативою позбавлення волі лише в мінімальному розмірі (три роки) [257, с. 206; 258, с. 251].

Крім того як зазначає О. О. Юріков, з метою диференціації кримінальної відповідальності винного слід доповнити санкцію покаранням у виді обмеження

волі, що дасть змогу судам призначати такий вид і розмір покарання (штраф, обмеження волі, позбавлення волі), яке буде цілком відповідати ступеню суспільної небезпечності вчиненого діяння та заподіяних наслідків [257, с. 206–207; 258, с. 251]. Натомість з цього питання О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан зазначають, що покарання у формі обмеження волі надає підґрунтя судам звільняти винуватців від відбування покарання з випробуванням, що своєю чергою, знівельовує превентивну функцію покарання [61, с. 345]. Ми не цілком поділяємо позицію зазначених науковців, адже ст. 75 КК України визначає право суду, а не його необхідність.

Водночас питання щодо здійснення судами правосуддя слід розглядати не з позиції законодавчої регламентації санкцій статей Особливої частини КК України [257, с. 207; 258, с. 251–252].

Крім того, під час встановлення санкцій статей, на переконання деяких учених, максимальна межа покарання в основному складі кримінального правопорушення має бути мінімальною у кваліфікованому. Не поділяють таку позицію О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан, які вважають, що це правило для законодавця не є аксіомою [61, с. 335] і не завжди така будова санкції відповідає суспільній небезпечності діяння в Україні [257, с. 207; 258, с. 252]. Ми вважаємо слушною думку О. О. Дудорова і Р. О. Мовчана та переконані, що санкція кожної наступної частини однієї статті не обов'язково повинна бути більшою за попередню. Передусім слід зважити на суспільну небезпечність діяння та кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак.

Ураховуючи викладені вище обставини, а також ступінь суспільної небезпечності умисного нищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, у зв'язку з виконанням цим журналістом професійних обов'язків, що вчинені повторно, або за попередньою домовленістю групою осіб, або якщо завдано значної матеріальної шкоди, пропонуємо санкцію ч. 2 ст. 347-1 КК України сформулювати так:

«караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі той самий строк».

З огляду на попередні пропозиції стосовно змін до ст. 347-1 КК України, вважаємо за доцільне узагальнити їх і викласти диспозицію ч. 3 у такому вигляді:

«3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах, або такі, що спричинили загибель людей, інші тяжкі наслідки».

Нині такі дії передбачають ув'язнення від шести до п'ятнадцяти років [122]. За вчинення схожих діянь КК України передбачає такі покарання: 1) «позбавлення волі на строк від 3 до 10 років (ч. 2 ст. 194)»; 2) «позбавлення волі на строк від 6 до 15 років (ч. 2 ст. 347)»; 3) «позбавлення волі на строк від 5 до 12 років (ч. 2 ст. 352)»; 4) «позбавлення волі на строк від 6 до 15 років (ч. 2 ст. 378)»; 5) «позбавлення волі на строк від 5 до 8 років (ч. 2 ст. 399)» [122]. Отже, ч. 3 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни) повинна передбачати схоже покарання. Тому пропонуємо санкцію ч. 3 цієї статті викласти в такій редакції: «караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років».

Встановлення покарання у вигляді штрафу за особливо небезпечні діяння, які здатні призвести до загибелі людей чи інших серйозних наслідків, не відповідає принципу співмірності покарання суспільній небезпечності діяння, тому його слід виключити із санкції ч. 3 ст. 360 КК України.

Встановлення штрафу як альтернативного до позбавлення волі покарання в санкціях за тяжкі й особливо тяжкі злочини є недопустимим. Це може перетворити покарання у виді штрафу на «відкуп» від реальної кримінальної відповідальності [257, с. 208; 258, с. 254].

У підрозділі 2.3 дисертації було зазначено, що у зв'язку з необхідністю захисту журналістів в Україні від протиправних дій з боку організованої

злочинності, а також високим рівнем суспільної небезпечності будь-яких діянь, що вчинені організованими групами, доцільно доповнити ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння організованою групою. Отже, запропоновано доповнити зазначену статтю частиною 4, диспозицію якої необхідно викласти в такій редакції: «4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

З огляду на зазначене вище, а також на ступінь суспільної небезпечності діяння, передбаченого ч. 3 і 4 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни), пропонуємо викласти санкцію ч. 4 цієї статті в такій редакції: «караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років».

Призначення покарання є завершальним етапом кримінального провадження, на якому, відповідно до ч. 1 ст. 368 КПК України, суд вирішує питання: 1) чи вчинено діяння, у вчиненні якого обвинувачують особу; 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; 4) чи підлягає обвинувачений звільненню від відповідальності; 5) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; 6) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме; 7) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбuvання покарання з випробуванням; 8) чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та у якому порядку; 9) чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового впливу; 10) чи виникає необхідність виплати винагороди викривачу, якщо відповідь позитивна, то яка сума та процедура її виплати; 11) чи визнається обвинувачений винним у вчиненні кримінального правопорушення зі станом обмеженої осудності; 12) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, визнаного винним у злочині з

обмеженою осудністю, примусового медичного заходу згідно з ч. 2 ст. 94 КК України; 13) чи слід у випадках, передбачених ст. 96 КК України, застосувати до обвинуваченого примусове лікування; 14) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя; 15) що слід вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами; 16) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі; 17) як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження [29, с. 156–157; 131; 287, с. 117; 288, с. 72]. Вирішуючи питання, суд керується нормами КК України, у яких визначено завдання, систему покарань, встановлено підстави, порядок, межі й особливості призначення окремих його видів, а також урегульовано інші питання, пов'язані з призначенням покарання і здатні вплинути на вибір (обрання) судом певних його виду та міри. Передусім це стосується приписів ст. 65 КК України, яка встановлює загальні засади призначення покарання та через які реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості й індивідуалізації покарання [29, с. 157; 30].

У Єдиному державному реєстрі судових рішень наразі міститься лише один вирок за ст. 347-1 КК України, проте є низка інших процесуальних судових рішень, які стосуються умисного знищення або пошкодження майна журналіста.

Зазначене засвідчує складність розслідування цього суспільно небезпечного діяння, розшуку причетних до нього осіб, а також певні недоліки будови кримінально-правової норми.

На підставі зазначеного доходимо висновку, що в Єдиному державному реєстрі судових рішень наразі міститься лише один вирок за ст. 347-1 КК України, проте є низка інших процесуальних судових рішень стосовно умисного знищення або пошкодження майна журналіста. Це засвідчує складність розслідування цього суспільно небезпечного злочину, пошуку причетних до нього осіб, а також деякі недоліки у формулюванні кримінально-правової норми.

Встановлено, що ст. 347-1 КК України є спеціальною щодо ст. 194 КК України, і відповідне діяння було криміналізовано з метою збільшення відповідальності за посягання саме на майно журналіста, однак, з огляду на санкції зазначених статей, посилення відповідальності не відбулося.

Науково обґрунтовано, що, ураховуючи запропоновані зміни до диспозицій ст. 347-1 КК України, санкції слід викласти в такій редакції:

ч. 1 – «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років»;

ч. 2 – «караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк»;

ч. 3 – «караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років»;

ч. 4 – «караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років».

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано, що відповідно до статусу потерпілого слід відрізнити кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (журналіст, його близькі родичі або члени сім'ї), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 347 (працівник правоохоронного органу, службовець органу державної виконавчої служби, приватний виконавець (зокрема після звільнення з посади) чи їхні близькі родичі), ст. 352 (службова особа, громадянин, який виконує громадський обов'язок, їх близькі родичі), ст. 378 (суддя, народний засідатель,

присяжний, їх близький родич), ст. 399 (захисник, представник особи, їх близькі родичі) КК України.

Науково доведено, що за предметом посягання слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (будь-яке майно), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 194-1 (об'єкти електроенергетики), ст. 270-1 (об'єкти житлово-комунального господарства), ст. 277 (шляхи сполучення, споруди на них, рухомий склад, судно, засоби зв'язку чи сигналізації), ст. 292 (магістральні або промислові нафто-, газо-, конденсатопроводи чи нафтопродуктопроводи, відводи від них, технологічно пов'язані з ними об'єкти, споруди, засоби обліку, автоматики, телемеханіки, зв'язку, сигналізації), ст. 360 (телекомунікаційна мережа, технічні засоби телекомунікації, споруди електрозв'язку, що входять до складу телекомунікаційної мережі) КК України.

Аргументовано потребу розширення диспозиції ч. 2 ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння повторно. Коли особа вчинила кримінальне правопорушення, що визначене ст. 347-1 КК України, водночас уже вчинювала таке суспільно небезпечне діяння раніше, її дії підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни), за відсутності особливо кваліфікуючих ознак.

Навмисне знищення чи пошкодження майна журналіста, вчинене за попередньою змовою групою осіб, має бути кваліфіковане відповідно до ч. 2 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни). Якщо ж цей злочин учинений організованою групою, то такі дії слід кваліфікувати за ч. 4 ст. 347-1 КК України (з огляду на запропоновані зміни).

Науково обгрунтовано, з огляду на запропоновані зміни до диспозицій ст. 347-1 КК України, викласти в такій редакції санкції: ч. 1 – «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробачійним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі

на той самий строк, або позбавлення волі на строк до трьох років»; ч. 2 – «караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі той самий строк»; ч. 3 – «караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років»; ч. 4 – «караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років».

ВИСНОВКИ

На основі сучасних здобутків доктрини кримінального права та практики його використання представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, яка зосереджується на дослідженні кримінальної відповідальності за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста. За результатами здійсненого дослідження сформульовано нові концептуальні положення, пропозиції та рекомендації, а саме:

1. На підставі аналізу сучасного стану вивчення кримінальної відповідальності за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста виокремлено такі аспекти, що потребують посиленої уваги, зокрема: 1) науковці зауважують, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, визначеного в ст. 347-1 КК України, не відповідає родовому об'єкту розділу XV Особливої частини КК України. Тому це доцільно містити норми про злочини проти журналістів, їхніх прав і свобод у розділі V Особливої частини КК України, а видовим об'єктом досліджуваного діяння визнати суспільні відносини у сфері забезпечення авторитету публічного інформування; 2) нагальною є потреба усунути недолік КК України в частині встановлення віку 14-ти років для кримінальної відповідальності за навмисне знищення або пошкодження майна журналіста, вчинене через підпал, вибух або іншим загальнонебезпечним методом, або ті, що призвели до смерті людей чи інших серйозних наслідків; 3) деякі вчені привертають увагу до низки недоліків ст. 347-1 КК України, як-от санкції статті (розміри й види покарань) і розмір заподіяної шкоди (відмежування ст. 194 від ст. 347-1 КК України), які необхідно проаналізувати детальніше під час вивчення ознак складу навмисного знищення або пошкодження майна журналіста.

2. Аргументовано виокремити такі етапи в розвитку кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста:

1) період формування кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи пошкодження майна (IX–XVI ст.); 2) період удосконалення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста (XVI ст.–1922 рік); 3) радянський період ідеологізації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (1922–2001 роки); 4) кримінальна відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста згідно з чинним КК України 2001 року та дотепер

3. У кримінальному законодавстві інших держав норми про відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна журналістів, а також злочини проти інших їхніх прав містяться в розділах чи статтях про злочини проти конституційних прав і свобод людини та громадянина, хоча зміст цих норм може істотно різнитися. Такий висновок про місце цієї норми в системі кримінального законодавства інших країн дає підстави стверджувати, що родовим об'єктом умисне знищення чи пошкодження майна журналіста доцільно визначити суспільні відносини у сфері виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина.

Згідно з кримінальним законодавством зарубіжних країн, об'єктивну сторону кримінальних правопорушень проти журналістів визначають по-різному, у тексті кримінально-правової норми яких: 1) передбачено кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналіста лише у формі примусу до поширення або відмови від поширення інформації (КК Азербайджанської Республіки, КК Грузії; 2) перешкоджання професійній діяльності журналіста вчиняють способом примушування до поширення чи відмови від поширення інформації (КК Республіки Казахстан, КК Киргизької Республіки; 3) перешкоджання професійній діяльності журналіста та примус розглядають як дві форми вияву об'єктивної сторони досліджуваного злочину (КК Республіки Вірменія); 4) перешкоджання професійній діяльності журналіста може бути вчинено в будь-якій формі, або із погрозами застосування насильства,

знищенням або пошкодженням майна, поширенням наклепів або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова, КК Республіки Таджикистан).

Досвід зарубіжних законодавців може бути доволі корисним під час розроблення оптимальних підходів до вдосконалення змісту ст. 347-1 КК України. Зокрема, це стосується розроблення: пропозицій щодо встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження майна журналіста, вчиненні групою осіб; пропозицій щодо визнання службової особи як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення.

4. Визначено, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України є суспільні відносини, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина, і на основі цього, ураховуючи принцип структурності, запропоновано розмістити норму, передбачену ст. 347-1 КК України у V розділ Особливої частини КК України.

Доведено, що видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують безпеку законної професійної діяльності журналіста, аргументовано, що додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення є право власності журналіста або його близьких родичів, а його додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень або у випадку заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї смерті через необережність – життя цих осіб. Обґрунтована конкретизація структури суспільних відносин основного безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347-1 КК України, яка містить у собі: учасників (суб'єктів) відносин (з одного боку – журналіст, його майно, а з другого боку – це будь-яка фізична особа,

держава, суспільство, юридична особа, що вступає у суспільні відносини з журналістом з приводу його законної діяльності); предмет відносин (забезпечення кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення законної професійної діяльності журналіста); соціальний зв'язок (з одного боку – журналіст, що здійснює законну професійну діяльність, з другого боку – інші учасники суспільних відносин зобов'язані не порушувати цей установлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналіста).

Обґрунтована пропозиції стосовно нормативного визначення поняття «журналіст» – це фізична особа, яка професійно, систематично та законно здійснює діяльність, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, підготовкою, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації на невизначене коло осіб через будь-які засоби масової інформації;

5. Умисне заподіяння шкоди чи руйнування майна, яке належить журналісту, його найближчим родичам або членам сім'ї, через здійснення цим журналістом законної професійної роботи вчиняють лише активною поведінкою особи, тобто передбачає форму дії його вважають закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків, тобто має матеріальний склад (крім вчинення діяння загальнонебезпечним способом – формальний склад).

Визначено, що знищення майна, яке належить журналістові, його близьким родичам або членам сім'ї, – це дія, що становить суспільну небезпеку. Вона полягає в незаконному впливі на майно журналіста, його рідні чи сім'ї з наміром позбавити його фізичного існування. Унаслідок цього майно втрачає всі свої властивості споживання та економічну вартість, унеможливаючи його використання відповідно до призначення, і відновленню воно не підлягає.

Встановлено, що пошкодження майна, яке належить журналістові, його близьким родичам або членам родини, є суспільно небезпечним діянням. Воно полягає в протиправному впливі на це майно з метою погіршення його якості. Унаслідок цього зазначене майно частково втрачає свої споживчі властивості та

економічну цінність, що істотно обмежує його використання за призначенням. Водночас, воно може бути відновлено та знову набути частково чи тимчасово втрачені корисні властивості, необхідні для його використання відповідно до функціонального призначення.

Аргументовано, що оскільки ст. 347-1 КК України є спеціальною нормою щодо ст. 194 КК України і передбачає посилення відповідальності за посягання на майно саме журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю, то її малозначності за відсутності шкоди у великому розмірі не може бути.

Науково доведено, що для притягнення особи до кримінальної відповідальності за навмисне знищення чи псування майна журналіста, діяння винуватого мають зумовлювати первинні результати, що виявляються в знищенні або пошкодженні майна журналіста. У випадку кваліфікованого складу кримінального правопорушення додатково потрібні й вторинні наслідки, як-от спричинення смерті людей чи інших серйозних наслідків (зважаючи на рекомендовані зміни – завдання шкоди в значному чи особливо великому розмірі).

Для встановлення причиново-наслідкового зв'язку під час кваліфікації діянь винного за ст. 347-1 КК України потрібно встановити: 1) неможливість використання майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, виникла внаслідок знищення або пошкодження цього майна; 2) знищення чи пошкодження майна, що належить журналісту, його рідним або членам сім'ї, було необхідною передумовою, без якої його неможливо було б використовувати, або ця неможливість виникла б в інший час чи за інших обставин; 3) неможливість використовувати майно журналіста, його близьких або членів сім'ї повинна логічно впливати з умисного знищення чи пошкодження, а не бути наслідком дій інших осіб або впливу природних явищ.

Для кваліфікованого складу, крім того, слід визначити, що унеможливлення використання майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, стало необхідною передумовою для спричинення смерті людей або настання

інших серйозних наслідків (ураховуючи запропоновані зміни – завдання шкоди в значному або особливо значному розмірі). У разі якщо буде доведено факт навмисного знищення або пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, але водночас буде з'ясовано, що загибель людей або настання інших тяжких наслідків (з огляду на запропоновані зміни – заподіяння шкоди у великому чи особливо великому розмірі) відбулося внаслідок дії інших факторів (втручання сторонніх осіб, природні лиха, зношення відповідних об'єктів тощо), то в такому випадку причинового зв'язку не буде.

6. Обґрунтовано, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 347-1 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, тобто загальний суб'єкт.

Здійснене дослідження норм КК України, а також матеріалів слідства та судових рішень демонструє, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста в інтересах юридичної особи та від її імені не фіксується (немає зареєстрованих випадів вчинення такого кримінального правопорушення за відповідних обставин). З огляду на це, немає потреби доповнювати ст. 96-3 КК України вказівкою на ст. 347-1 КК України.

Зважаючи на зміст і характер суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 347-1 КК України, конкретизовано ознаки осудності, зокрема особа повинна бути здатною усвідомлювати: 1) ознаки предмета посягання (ним є майно, що має безпосереднє відношення до журналіста, його найближчих родичів або членів сім'ї); 2) сутність і специфіку власних вчинків (тобто те, що своєю поведінкою особа навмисно руйнує або псує майно, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, здійснюючи це через виконання журналістом законної професійної діяльності).

Крім того, осудною є особа, яка здатна не тільки усвідомлювати зазначені вище ознаки та власні суспільно небезпечні діяння, а й керувати ними.

Аргументовано необхідність передбачити відповідальність за навмисне знищення чи пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, через виконання журналістом своїх професійних обов'язків, вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим способом, небезпечним для життя багатьох, або такі, що призвели до смерті людей чи інших серйозних наслідків (чи заповдіяли збитки в особливо великих розмірах – згідно з внесеними поправками), з віку 14 років.

7. Встановлено, що навмисне знищення або пошкодження майна журналіста вчиняють з прямим або непрямим умислом.

Інтелектуальний аспект психічного ставлення особи до власних дій у разі знищення або пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам родини, здійснене загальнонебезпечним способом (ч. 2 ст. 347-1 КК України), має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї); 4) спосіб, небезпечний для значної кількості осіб (підпал, вибух, інший спосіб, який небезпечний для значної кількості осіб). Вольовий момент полягає в бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити) таким способом.

Науково доведено, що інтелектуальний момент умислу повинен охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) бажанні настання

або допусканні настання суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни)).

Визначено, що інтелектуальний момент кримінально протиправної самовпевненості має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) небажанні настання й легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни).

Визначено, що інтелектуальний момент кримінально протиправної самовпевненості має охоплювати усвідомлення таких блоків ознак: 1) характер суспільно небезпечного діяння (їхній зміст, спрямованість й інші ознаки); 2) предмет посягання (будь-яке майно, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї); 3) особливості соціального статусу потерпілого та специфіки його діяльності (журналіст, його близькі родичі, члени сім'ї). Вольовий момент полягає у: 1) бажанні вчинити відповідні суспільно небезпечні дії (знищити або пошкодити); 2) небажанні настання і легковажному розрахунку на відвернення суспільно небезпечних наслідків (спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків (заподіяння матеріальної шкоди у великому чи особливо великому розмірі – з огляду на запропоновані зміни).

8. За статусом потерпілого слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (журналіст, його близькі родичі або члени сім'ї), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені

ст. 347 (працівник правоохоронного органу, працівник органу державної виконавчої служби, приватний виконавець (зокрема після звільнення з посади) чи їхні близькі родичі), ст. 352 (службова особа, громадянин, який виконує громадський обов'язок, їх близькі родичі), ст. 378 (суддя, народний засідатель, присяжний, їх близький родич), ст. 399 (захисник, представник особи, їхні близькі родичі) КК України.

Науково доведено, що за предметом посягання слід відмежовувати кримінальне правопорушення, передбачене ст. 347-1 КК України (будь-яке майно), від суспільно небезпечних діянь, які передбачені ст. 194-1 (об'єкти електроенергетики), ст. 270-1 (об'єкти житлово-комунального господарства), ст. 277 (шляхи сполучення, споруди на них, рухомий склад, судно, засоби зв'язку чи сигналізації), ст. 292 (магістральні або промислові нафто-, газо-, конденсатопроводи чи нафтопродуктопроводи, відводи від них, технологічно пов'язані з ними об'єкти, споруди, засоби обліку, автоматики, телемеханіки, зв'язку, сигналізації), ст. 360 (телекомунікаційна мережа, технічні засоби телекомунікації, споруди електрозв'язку, що належать до складу телекомунікаційної мережі) КК України [47].

У випадку навмисного знищення чи пошкодження майна, яке належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, але вчинене не через виконання цим журналістом своїх законних професійних обов'язків, то такі дії повинні бути кваліфіковані відповідно до ч. ст. 194 КК України, а якщо немає наслідків, що передбачені цією статтею, то немає складу кримінального правопорушення.

9. Доведено, що з огляду на запропоновані зміни до диспозицій ст. 347-1 КК України, доцільно викласти в такій редакції санкції: ч. 1 – «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробачійним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох

років»; ч. 2 – «караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі той самий строк»; ч. 3 – «караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років»; ч. 4 – «караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років».

10. За результатами дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста запропоновано її нову редакцію:

«Стаття 347⁻¹. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку з здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, –

карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах, –

караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах, або такі, що спричинили загибель людей, інші тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Примітка. 1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієшин В. В. Ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, пов'язаних з використанням службових повноважень. Концепція «квазікорупційного злочину». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 221–227.

2. Андрушко П. П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : КНТ, 2007. 328 с.

3. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. № 11. (134). 2011. С. 5–11.

4. Бабаніна В. В. Акти реалізації (застосування) кримінально-правових норм як складова механізму реалізації кримінального законодавства України. *World science: problems, prospects and innovations* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Торонто, 1–3 окт. 2020 г.). Торонто, 2020. С. 193–197.

5. Бабаніна В. В. Аспекти процедури ратифікації міжнародних договорів як складова механізму створення кримінального законодавства України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Київ, 2020. Ч. 1. С. 117–122.

6. Бабаніна В. В. Історико-правовий аналіз кримінального законодавства на території України в радянський період. *Results of modern scientific research and development* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Мадрид, 16–18 січ. 2022 р.). Мадрид, 2022. С. 485–491.

7. Бабаніна В. В. Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.

8. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.
9. Бабаніна В. В. Методологія створення кримінального законодавства. *Science, innovations and education: problems and prospects* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Токіо, 13–15 січ. 2022 р.). Токіо, 2022. С. 673–680.
10. Бабаніна В. В. Основні правила юридичної техніки при створенні кримінального законодавства України. *Кримінально-правова правотворчість: визначення та значення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 трав. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 87–93.
11. Бабаніна В. В. Правові принципи як основа системи кримінального законодавства України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 24 (2). С. 96–102.
12. Бабаніна В. В. Принципи кримінального законодавства. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2021 р.). Київ, 2021. С. 30–33.
13. Бабаніна В. В. Співвідношення системи та структури кримінального законодавства України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 50–52.
14. Бабаніна В. В., Бондарчук А. С. Кримінально-правовий захист журналістів за законодавством зарубіжних країн. *Європейські перспективи*. 2019. № 2. С. 154–160.
15. Безклубий І. А., Гриценко І. С., Шевченко О. О. Історія українського права : посібник. Київ : Грамота, 2010. 336 с.
16. Берило О. Г. Кримінальна відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, Національна академія внутрішніх справ, 2018. 245 с.
17. Берило О. Г. Регламентація кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником згідно з кримінальним

законодавством 1903–1921 років. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 269–272.

18. Біда О. А., Блага А. Б., Мартиненко О. А., Статкевич М. Г. Приглушені голоси: право на свободу слова в умовах збройного конфлікту на сході України. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. Київ, КИТ, 2015. 60 с.

19. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд.юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 21 с.

20. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 269 с.

21. Бондарчук А. С. Об'єктивна сторона злочинів щодо журналістів за кримінальним законодавством зарубіжних країн. *Імплементация європейських стандартів запобігання корупції в Україні* : матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ, 2019. С. 140–144.

22. Бондарчук Р. О. Поняття, критерії та ознаки знищення чужого майна (статті 194 та 196 КК України). *Форум права*. 2011. № 3. С. 53–61.

23. Бориславський Р. А. Диференціація кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна за кримінальним правом України : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Львів, 2020. 237 с.

24. Боровик А. В., Богуш Л. А. Проблема вчинення службовими особами кримінальних правопорушень проти журналістів. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 244–250.

25. Бортник В. А. Честь та гідність особи як об'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 212 с.

26. Брисковська О. М., Брисковська О. Ю., Крижна В. В. Характерні особливості розбійних нападів на житло осіб, вчинених організованими групами в

сільській місцевості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2024. № 14 (3). С. 9–21.

27. Брисковська О. М., Дякін Я. О. Особливості вчинення розбійних нападів на житло громадян під час воєнного стану. *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 121–126.

28. Брисковська О. М., Матулене С. Використання баз даних у розслідуванні розбійних нападів на житло громадян із застосуванням зброї: проблемні аспекти та шляхи вдосконалення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2024. № 14 (1). С. 50–59.

29. Булгакова О. Д. Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2024. 218 с.

30. Булгакова О. Д., Пархоменко М. М., Проблеми реалізації функції представництва інтересів громадян або держави за новими засадами функціонування інституту представництва особи в суді згідно з Основними законом України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 5. С. 50–55.

31. Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2018. 245 с.

32. Бухтатий О. Є. Захист суспільної моралі та свободи слова в Україні: утилітаристський підхід. *Філософські та метрологічні проблеми права*. 2014. №1. С. 78–100.

33. Великий енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ, 2007. 992 с.

34. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.

35. Вирок «Обсервер» і «Гардіан» проти Об'єднаного Королівства» від 26 листоп. 1991 р. URL: <http://khp.org/index.php?id=923166885>.

36. Вирок «Санді Таймс» (Sunday Times) проти Об'єднаного Королівства (стаття 50) від 26 квіт. 1979 р. UR : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_164.

37. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 12 груд. 2024 р. № 461/9979/20 (провадження № 1-кп/461/69/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123700970>.

38. Владимиренко С. В. Видовий об'єкт злочину, передбаченого статтею 350 КК України: проблеми визначення та удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33 (2). С. 97–99. (Серія «Право»).

39. Возна Т. О. Аналіз наукових доробок щодо дослідження відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 346–349.

40. Возна Т. О. Аналіз ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України. *Право UA*. 2024. № 3. С. 348–354.

41. Возна Т. О. Аналіз сучасного стану дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. № 3. 2024. С. 382–387.

42. Возна Т. О. Визначення поняття «знищення» і «пошкодження» у ст. 347-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 487–490.

43. Возна Т. О. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від інших правопорушень за предметом посягання. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 392–394.

44. Возна Т. О. Встановлення причинового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 201–203.

45. Возна Т. О. Дослідження суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста через призму правових засад його діяльності. *Наше право*. № 3. 2024. С. 400–409.

46. Возна Т. О. Кримінальне законодавство країн СНД про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2022. № 2. С. 272–278.

47. Возна Т. О. Особливості відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від умисного знищення або пошкодження майна за наслідками. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 308–309.

48. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

49. Возна Т. О. Удосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 313–318.

50. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Освіта України, 2016. 236 с.

51. Возьний В. І. Теоретичні проблеми кримінальної відповідальності за «умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» (ст. 347 КК України). *Науково-інформаційний вісник*. 2012. № 5. С. 105–110.

52. Волонець Д. Ф. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 229 с.

53. Гавдьо Ю. Р. Історичні аспекти нормативно-правового регулювання засобів масової інформації. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2010. № 1 (3). С. 47–52.

54. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. *Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства*. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 634 с.

55. Гальцова В. В. Об'єкт та система злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина (розділ V Особливої частини Кримінального кодексу України). *Право і безпека*. 2011. № 2. С. 223–227.

56. Гродецький Ю. В., Зайцев О. В. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1 (21). С. 225–281.

57. Грудзур О. М. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 229 с.

58. Грудзур О. М. Об'єкт злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С. 121–125.

59. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

60. Донченко О. І. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 20 с.

61. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 400 с.
62. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правове поняття «інші тяжкі наслідки»: проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 162–170.
63. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посібник. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
64. Дячкін О. П. Кримінально-правова охорона об'єктів електроенергетики та зв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 258 с.
65. Енциклопедія історії України: Інститут історії України Національна академія наук України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D1%83%D1%80%D0%B0>.
66. Європейська конвенція з прав людини. Свобода вираження поглядів : довідник з українського та європейського інформаційного законодавства / В. Ф. Іванов, Ю. Є. Зайцев. Київ : Центр вільної преси, 2002. 518 с.
67. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
68. Житловий Кодекс Української РСР від 30 червн. 1983 р. № 5464-Х. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.
69. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації : посібник. Київ : ВАІТЕ, 2016. 118 с.
70. Загиней-Заболотенко З. А. Знищення або пошкодження майна шляхом підпалу на виконання завдання інших осіб: проблеми кваліфікації. *Право UA*. 2025. № 1. С. 339–345.

71. Загиней-Заболотенко З. А. Нормотворча діяльність у галузі кримінального права: динаміка воєнного часу. *Альманах права*. 2024. Вип. 15. С. 96–103.

72. Загиней-Заболотенко З. А., Шевчук А. В. Знищення або пошкодження майна цивільного населення як інше порушення законів і звичаїв війни. *Наше право*. 2025. № 2. С. 300–305.

73. Заєць І. С. Запобігання перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів в Україні : монографія. Київ : Дірект Лайн, 2014. 214 с.

74. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2006. 183 с.

75. Зінченко О. І. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. *Аналіз законодавства і судової практики* : монографія. Харків : Вапнярчук Н. М., 2007. 320 с.

76. Історія української конституції. *Українська правнича фундація*. Київ: Право, 1997 250 с.

77. Кашкаров О. О. Класифікація злочинів, передбачених розділом XV Кримінального кодексу України на підставі об'єкта злочину. *Кримський юридичний вісник*. 2009. Вип. 3 (7). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Kyuv/2009_3/14.pdf.

78. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джужі та А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.

79. Кодекс адміністративного судочинства : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

80. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

81. Козачина А. М. Диференціація кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації за суб'єктом кримінального правопорушення. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 295–298.

82. Козачина А. М. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2023. 230 с.

83. Козачина А. М. Суб'єктивна сторона декларування недостовірної інформації. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 211–220.

84. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

85. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

86. Конституція УСРР 1937 року. Юридична енциклопедія в 6-ти т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 792 с.

87. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Загальна частина : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.

88. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 543 с.

89. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 112 с.

90. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

91. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 5-те вид., преробл. та допов. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

92. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченко. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 506 с.

93. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко, М. І. Мельник та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ : Атіка, 2009. 744 с.

94. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 584 с.

95. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

96. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

97. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров та ін.]. Київ : Правові джерела, 2002. 432 с.

98. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Алієва О.М., Гаврильченко Л.К., Гончар Т.О., Зарука Л.Д. та ін. 4-е вид. Харків : Одиссей, 2009. 312 с.

99. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [А. П. Бабій, І. С. Доброход, Ю. А. Кармазин та ін.] ; за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Харків : Одиссей, 2009. 496 с.

100. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

101. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і доповн. Харків : Право, 2021. 768 с.

102. Кримінальне право України: частина загальна : підручник / [Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін.]; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ–Харків : Юрінком Інтер Право, 2002. 416 с.

103. Кримінальний кодекс Австрії. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8548/file/Austria_CC_1974_am122019_de.pdf.

104. Кримінальний кодекс Азербайджану. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353.

105. Кримінальний кодекс Бельгії. URL: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1867/06/08/1867060850/justel>.

106. Кримінальний кодекс Болгарії. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf.

107. Кримінальний кодекс Вірменії. URL: <https://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show>.

108. Кримінальний кодекс Грузії. URL: <http://law.edu.ua/norm/norm.asp?normID>.

109. Кримінальний кодекс Естонії. URL: https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf.

110. Кримінальний кодекс Іспанії. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf.

111. Кримінальний кодекс Італії. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/2025-03/English_Excerpts_of_the_Italian_Criminal_Code_as_of_19_May_2020_-_Article_416-416-ter.pdf.
112. Кримінальний кодекс Казахстану. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/409864>.
113. Кримінальний кодекс Киргизстану. URL: https://shailoo.gov.kg/media/anarbek/2018/01/27/22_jP7011J.pdf.
114. Кримінальний кодекс Латвії. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-lawThe>.
115. Кримінальний кодекс Молдови. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30394923#pos=2619;-57.
116. Кримінальний кодекс Нідерландів. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf.
117. Кримінальний кодекс Польщі. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/0c/Poland_CC%20excerpts_hate%20crime.pdf.
118. Кримінальний кодекс Румунії. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20Romania.pdf>.
119. Кримінальний кодекс Таджикистану. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325.
120. Кримінальний кодекс Угорщини. URL: https://www.legislationline.org/download/id/5619/file/HUngary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf.
121. Кримінальний кодекс Узбекистану. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110&sub_id=1730000&pos=2113;-36#pos=2113;-36.

122. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

123. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В.І. Борисова, В. І. Тютюгіна]. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]. 2013. 1040 с.

124. Кримінальний кодекс України. Особлива частина : порівняльна таблиця до третього читання. URL: http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/04_2001/TABL10290O03.html.

125. Кримінальний кодекс України. Особлива частина : порівняльна таблиця до другого читання. URL: http://http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/06_2000/TABL10290O02.html.

126. Кримінальний кодекс УСРР 1922 року. URL: https://leksika.com.ua/12860501/legal/kriminalniy_kodeks_usrr_1922.

127. Кримінальний кодекс УСРР 1960 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html.

128. Кримінальний кодекс Франції. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8546/file/France_CC_am012020_fr.pdf.

129. Кримінальний кодекс Швейцарії. URL: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20the%20Swiss%20Confederation.pdf>.

130. Кримінальний кодекс Японії. URL: <https://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf>.

131. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

132. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 40 с.

133. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
134. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / за заг. ред. В. І. Шакуна. 5-те вид., переробл. Київ : Алерта, 2013. 320 с.
135. Кушніренко О. Г., Слинко Т. М. Права і свободи людини та громадянина : навч. Посібник. Харків : Факт, 2001. 440 с.
136. Ладнюк В. Р. Щодо питання про визначення видового та родового об'єктів злочину, передбаченого статтею 351 Кримінального кодексу України. *Право і суспільство*. № 2. 2018. С. 184–189.
137. Левченко К. Б. Людина. Свобода. Демократія : наукове видання. Київ : Юрисконсульт, 2006. 621 с.
138. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Київський університет, 2006. 573 с.
139. Лихова С. Я. Криміналізація суспільно-небезпечних діянь проти журналістів як приклад порушення принципу структурності кримінального закону. URL: er.nau.edu.ua.
140. Лінгенс проти Австрії (Lingens v. Austria). URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-lingens-proty-avstriyi>.
141. Малишев В. С. Амністія як елемент правової політики держави у сфері протидії злочинності: дис. ... канд.. юрид. наук. 12.00.08. Харків, 2013. 196 с.
142. Марін О. Кримінально-правова охорона журналістів в Україні: рефлексія підходу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 66. С. 198–208.
143. Матишевський П. С. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник. Київ : А.С.К., 2001. 352 с.
144. Матишевський П. С. Об'єкт злочину. *Кримінальне право України. Загальна частина* : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1997 С. 124–133.

145. Махінчук В. М. Адекватність кримінального покарання як філософсько-правова проблема : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВСУ, 2002. 222 с.

146. Микитчик О. В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2002. 18 с.

147. Миронюк С. А. Кваліфікуючі ознаки умисного знищення або пошкодження майна за законодавством України. *Міжнародний юридичний вісник*. 2015. Вип. 1 (2). С. 102–107.

148. Митрофанов І. І. Розмовляємо про об'єкт злочинів проти журналіста. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства: збірник тез V Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Кіровоград, 2 груд. 2016 р.). Кіровоград : ПВНЗ КІДМУ КПУ, 2016. С. 46–49.

149. Міськів Д. М. Відповідальність за декларування недостовірної інформації у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2021. 291 с.

150. Міськів Д. М., Газдайка-Василишин І. Б. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації та за неподання декларації суб'єктом декларування : монографія. Львів : Львів. держ. уні-т внутр. справ, 2022. 300 с.

151. Мовчан Р. О. Спеціальні норми щодо кримінально-правового захисту журналістської діяльності (ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України): науково-практичний коментар окремих дискусійних положень. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 209–221.

152. Морквін Д. А. Історичний аспект кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 25 С. 71–77.

153. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ : Логос, 1998. 324 с.

154. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та допови. / відп. ред. С. С. Яценко. Київ : А.С.К., 2005. 848 с.
155. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
156. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
157. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
158. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 6-те вид. перероб. і доп. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Ховронюка. Київ : Юридична думка, 2009. 1236 с.
159. Незнайко С. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Суми, 2016. 251 с.
160. Омельченко М. І. Питання розвитку кримінального законодавства України щодо встановлення порядку поводження з майном, на яке накладено арешт, або яке описано чи підлягає конфіскації. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 4. С. 220–225 (Серія «Юридичні науки»).
161. Осадчий В. І. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту : монографія. Київ : Європ. ун-т, 2011. 151 с.
162. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.
163. Острогляд О. В. Кримінально-правове регулювання в професійній діяльності журналіста. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського*

університету права імені Короля Данила Галицького. 2021. № 11 (23). С. 171–180. (Серія «Право»).

164. Офіс Генерального прокурора : [сайт] / *Статистика*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

165. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 176 с.

166. Павлова О. С. Система кримінально-правової охорони журналістів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 298–301.

167. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

168. Пономаренко О. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2022. 258 с.

169. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2007. 234 с.

170. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики : Закон України від 31 трав. 2005 р. № 2598-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-15#Text>.

171. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : проєкт Закону від 27 листоп. 2014 р. № 0924. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52566.

172. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : Закон України від 14 трав. 2015 р. № 421-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-19#Text>.

173. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів) : проєкт Закону від

25 груд. 2014 р. № 1630. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53168.

174. Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні) : проект Закону від 31 трав. 2010 р. № 6447. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37804.

175. Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні та протидії цензурі) : проект Закону від 16 черв. 2010 р. № 6447-1. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10007&num_s=2&num=6447-1&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id=.

176. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

177. Про державно-правові гарантії захисту професійної діяльності журналістів : проект Закону від 16 трав. 2008 р. № 2508. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=32518.

178. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста : Закон України від 23 верес. 1997 р. № 540/97–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

179. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 1 черв. 2000 р. № 1768-III. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

180. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782–XII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>

181. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

182. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 трав. 2006 р. № 3. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>.

183. Про захист професійної діяльності журналістів : проєкт Закону від 12 черв. 2008 р. № 2636. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=32789.

184. Про інформаційні агентства : Закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

185. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

186. Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 лип. 1976 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76#Text>.

187. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.

188. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 груд. 1993 р. № 3759–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>.

189. Проєкт Кримінального кодексу України розроблений групою вчених на чолі з В. М. Смітінком і внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом України І. М. Пилипчуком від 15 трав. 1998 р. № 1029-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=3885.

190. Проект Кримінального кодексу України, підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України від 12 трав. 1998 р. № 1029. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=3865.

191. Рішення ЄСПЛ у справі «Агрокомплекс проти України» від 25 лип. 2013 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_973.

192. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») від 3 черв. 1999 р. № 5-рп/1999. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>.

193. Розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями : метод. реком. / [Тичина Д. М., Тарасенко О. С., Антощук А. О. та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 50 с.

194. Рощина І. О. Критерії підвищення ефективності кримінального законодавства у запобіганні кримінальним правопорушенням. *Право і життя*. 2022. № 1–2 (361–362). С. 103–109.

195. Рощина І. О., Ємельянов В. Р. Проблемні питання кримінальної відповідальності за посягання на журналістську діяльність в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 125. С. 161–166.

196. Рощина І. О., Кришевич О. В. Журналіст, як потерпілий в кримінальних правопорушеннях проти правосуддя: кримінально-правова характеристика національного та міжнародного законодавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 127. С. 197–103.

197. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ: КНТ, 2007. 594 с.
198. Сачко О. Правові аспекти кримінальної відповідальності за фізичні напади на журналістів. *Юридичний вісник*. 2023. № 5. С. 100–107.
199. Семенюк О. О. Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про референдум : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 20 с.
200. Семенюк-Прибатень А. В. Поняття знищення та пошкодження майна у кримінальному праві України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 207–219. (Серія «Юридична»).
201. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 15 с.
202. Сербіна Н. О. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 268 с.
203. Сікалов В. Свободаслова: кіт на повідку. URL: <http://gazeta.dt.ua>.
204. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#>.
205. Скриник М. В. Право фізичної особи на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом. *Приватно-правові механізми захисту прав людини* : матеріали кругл. столу (Київ, 10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 116–119.
206. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1 : А–В. 1970. 799 с.
207. Созанський Т. І. Конструювання диспозицій статей, що забезпечують кримінально-правову охорону журналіста. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. № 60. С. 55–70.

208. Соколенко О. Л. Аналіз кримінально-правових аспектів захисту професійної діяльності журналістів. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 188–193.

209. Сподарик Ю. В. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 92. С. 141–150.

210. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. 4 кн. / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса, 2002–2004. 568 с.

211. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.). Склад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Університетська книга, 2018. 200 с.

212. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, О. Ф. Шанько. Київ : Паливода А.В., 2005. 640 с.

213. Тарасенко О. С. Віктимологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі інтернет. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 4. С. 245–250.

214. Тарасенко О. С. Засоби пошуку під час виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 275–280.

215. Тарасенко О. С. Криміналістична характеристика способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 118–123.

216. Тарасенко О. С. Окремі засади адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 575–579.

217. Тарасенко О. С. Особливості правового регламентування підстав проведення спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки

злочину до початку кримінального провадження. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. Вип. № 2 (10). С. 21–25.

218. Тарасенко О. С. Підстави повідомлення особі про підозру у кримінальному процесі України: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 272–278.

219. Тарасенко О. С. Поняття та зміст оперативно-розшукової характеристики кримінальних правопорушень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 2. С. 155–163.

220. Тарасенко О. С. Типові слідчі ситуації подальшого етапу досудового розслідування незаконного зайняття рибним промислом. *Право і суспільство*. 2024. № 1 (2). С. 452–456.

221. Тарасенко О. С. Характеристика осіб та злочинних угруповань, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 174–179.

222. Тарасенко О. С., Єрмаков Ю. О. Форми та стадії оперативного пошуку, як організаційно-тактичної форми діяльності оперативних підрозділів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 120–126.

223. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 126–143.

224. Термінологічний словник з управління персоналом органів внутрішніх справ України / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. 120 с.

225. Тихонова Є. А. Парламентарна республіка як можлива і доцільна форма української державності. *Проблеми державно-правової реформи в Україні*. 1997. Вип. 3. 348 с.

226. Тихонова О. В. Особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 306–312.
227. Тихонова О. В. Покарання за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 340–347.
228. Тихонова О. В. Суб'єктивна сторона умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 2. С. 306–313.
229. Тіхонов С. В., Тарасенко О. С. Інститут детективів в системі Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 83–88.
230. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Київ : Атіка, 2003. 144 с.
231. Тунян Н. Т. Конституційне право громадян України на інформацію: сучасний стан та проблеми реалізації. URL: <http://intkonf.org>.
232. Уложення про покарання кримінальне і виправне 1845 року. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.). Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6 : Т–Я. 768 с.
233. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
234. Федоренко О. А., Стрільців О. М., Тарасенко О. С. Використання технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності : аналіт. огляд. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 105 с.
235. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони : монографія. Київ : Атіка, 2004. 280 с.
236. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75–78.
237. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2005. 440 с.
238. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія. Київ: Атіка, 2005. 332 с.

239. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2007. 557 с.

240. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи : порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

241. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. 2-ге вид. Київ : Дакор, 2021. 266 с.

242. Хавронюк М. І. Щодо відповідності санкцій кримінально-правових норм суспільній небезпеці діянь. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1. С. 101–109.

243. Хартія основних прав Європейського Союзу від 7 груд. 2000 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

244. Хорватова О. О., Пухір Ю. І. Деякі аспекти правового регулювання законної діяльності журналіста в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 81 (2). С. 366–371. (Серія «Право»).

245. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

246. Шаблистий В. В. Законна професійна діяльність журналіста як новий об'єкт кримінально-правової охорони. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 78–85.

247. Шаблистий В. В. Поняття погрози у кримінальному праві та законодавстві України: історія та сучасний стан. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1 (29). С. 283–286.

248. Шармар О. М. Особливості кримінальної відповідальності за умисне знищення чи пошкодження чужого майна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 83 (3). С. 163–168 (Серія «Право»).

249. Шрамко С. С. Міжнародні стандарти протидії умисному знищенню або пошкодженню майна журналіста. *Право UA*. 2025. № 1. С. 346–350.
250. Шрамко С. С. Особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 314–319.
251. Шрамко С. С., Калініна А. В. Злочинність в Україні: яка вона є під час війни і якою може бути у післявоєнний час? *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. Вип. 44. С. 98–106.
252. Щербак Н. М. Становлення та розвиток цензурного законодавства у першій половині ХІХ ст. *Актуальні проблеми політик: збірник наукових праць*. 2008. Вип. 35. С. 353–359.
253. Юріков О. О. Визначення кола потерпілих від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *World science: problems, prospects and innovations* : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (Торонто, 1–3 жовт. 2020 р.). Торонто, 2020. С. 677–682.
254. Юріков О. О. Використання допомоги ЗМІ та громадськості при розслідуванні зайняття гральним бізнесом. *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України* : матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 13 квіт. 2017 р.) : у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 190–192.
255. Юріков О. О. Відмежування умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі (ст. 360 Кримінального кодексу України) від деяких суміжних кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали ХІ Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 181–183.
256. Юріков О. О. Історичні аспекти розвитку кримінальної відповідальності за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі у ХІХ ст. *Наше право*. 2021. № 3. С. 118–123.

257. Юріков О. О. Кримінальна відповідальність за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі : дис. ... д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2021. 311 с.

258. Юріков О. О. Кримінально-правова охорона об'єктів електронних комунікацій : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 304 с.

259. Юріков О. О. Особливості кваліфікації умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 209–214.

260. Юріков О. О. Розвиток е-демократії в Україні у повоєнний період. *Цінність незалежності як рушійна сила державотворення* : матеріали загальнонаціон. круглого столу до дня Незалежності України (Київ, 6 верес. 2023 р.). Київ, 2023. С. 70–71.

261. Юріков О. О. Тлумачення кримінально-правових норм та його види. *Удосконалення професійної компетентності викладача юридичних дисциплін* : матеріали Всеукр. наук.-педагог. підвищ. кваліф. (Одеса, 6 лют. – 19 берез. 2023 р.). Одеса, 2023. С. 152–156.

262. Юріков О. О. Щодо питання про визначення родового та видового об'єктів злочину, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. № 4. С. 173–177.

263. Ярошенко О. Д. Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 20 с.

264. Babanina V. The place of juridical fact in the mechanism of realization of norms of criminal legislation of Ukraine. *Актуальні питання сучасної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Караганда, 24 жовт. 2020 р.). Казахстан, 2020. С. 112–114.

265. Babanina V., Grudzur O., Shakun V., Sushchenko V., Harust Yu. Decriminalization of Gambling in Ukraine: International experience. *Journal of Law and Political Sciences*. 2021. № 29 (4). P. 139–159.
266. Babanina V., Grudzur O., Shakun V., Sushchenko V., Harust Yu. Decriminalization of gambling in Ukraine. *Journal of Gender and Interdisciplinarity*. 2020. № 1 (01). P. 156–172.
267. Babanina V., Ivashchenko V., Grudzur O., Yurikov O. Criminal protection of children's life and health: international experience. *Revista Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39. Num. 71. P. 350–365.
268. Babanina V., Kuznetsov V., Lisova N., Vartyletska I. Protection of the credit relations in Ukrainian criminal law. *Jurídicas CUC*. 2021. № 18(1). P. 85–108.
269. Babanina V., Mykytchyk O., Matiushenko O., Ladniuk V. Prevention of crimes against the environment: the experience of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (70). P. 623–645.
270. Babanina V., Mykytchyk O., Vartyletska I., Bortnyk V. Features of measures to prevent fraud committed by women: The experience of Ukraine, the European Union countries and the United States. *DIXI*. 2021. № 23 (2). P. 1–23.
271. Babanina V., Nikolaienko T., Bohdanevych T. Special Confiscation as a Measure of Criminal Law under Ukrainian Legislation. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (68). P. 824–843.
272. Babanina V., Tkachenko I., Matiushenko O., Krutevych M. Cybercrime: History of formation, current state and ways of counteraction. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10 (38). P. 113–122.
273. Babanina V., Yurikov O. Object of Intentional Damage to Communications Lines (Article 360 of the Criminal Code of Ukraine). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115). С. 86–93.

274. Borysov V., Shakun V., Babanina V. Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2022. № 13 (38). P. 140–158.
275. Cherniavskyi S., Babanina V., Mykytchyk O., Mostepaniuk L. Measures to combat cybercrime: analysis of international and Ukrainian experience. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (69). P. 115–132.
276. Cherniavskyi S., Babanina V., Vartyletska I., Mykytchyk O. Peculiarities of the economic crimes committed with the use of information technologies. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10 (1). P. 420–431.
277. Cherniavskyi S., Dzhuzha A., Babanina V., Harust Yu. System of ensuring the economic security of the state: world experience and ways of its reform in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 28 (4). P. 157–168.
278. Cherniavskyi S., Dzhuzha A., Harust Yu., Babanina V. System of ensuring the economic security of the state. *Journal of Gender and Interdisciplinarity*. 2021. № 2 (01). P. 186–206.
279. Cherniavskyi S., Dzhuzha O., Babanina V., Harust Y. Financial and Economic Security in Ukraine: Improving a System based on the International Example. *Review of Economics and Finance* [this link is disabled](#). 2022. № 20 (1). P. 208–215.
280. Cherniei V., Cherniavskyi S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. Vol. 12. Num. 2. P. 227–245.
281. Cherniei V., Cherniavskyi S., Babanina V., Tykhonova O., Hudkova H. Characteristics of liability for disclosure of bank secrecy in Europe and the United States. *JURÍDICAS CUC*. 2023. № 19 (1). P. 311–338.

282. Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Tykhonova O. Criminal Liability for Cryptocurrency Transactions: Global Experience. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. № 10 (4). P. 304–316.

283. Cherniei V., Cherniavskiy S., Dzhuzha A., Babanina V. Combating credit fraud: experience of Ukraine and some other European Countries. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10 (42). P. 93–102.

284. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms d.d. Nov. 4, 1950. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

285. International Covenant on Civil and Political Rights d.d. Dec. 16, 1966. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?chapter=4&clang=_en&mtdsg_no=IV-4&src=IND.

286. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights d.d. Dec. 16, 1966. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html>.

287. Movchan R., Dudorov O., Kamensky D., Vozniuk A., Babanina V. Criminal liability for illegal mining: analysis of legislative novelties. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2022. Vol. 37. Iss. 5. P. 116–121.

288. Mykhailichenko T., Zabuha Yu., Babanina V., Syiploki M. Protection of the right to health during the period of armed conflict: the experience of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 4-2. Num. 17. P. 66–81.

289. Tarasenko O. Actors of detection of criminal offenses related to trafficking in illegal content on the Internet and their search areas. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. №7. P. 124–130.

290. Tarasenko O. Legal and theoretical support of search activities for the detection of criminal offences related to trafficking in illegal content on the Internet. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. № 6. P. 106–111.

291. Tarasenko O. Objects and search measures in the detection of criminal offences related to trafficking in illegal content on the Internet. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. № 8. P. 94–99.
292. Tarasenko O., Mirkovets D., Shevchyshen A., Nahorniuk-Danyliuk O., Yermakov Y. Cyber security as the basis for the national security of Ukraine. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40. Num. 73. P. 583–599.
293. The Universal Declaration of Human Rights: adopted and proclaimed by the UN General Assembly on Dec. 10, 1948. URL: <http://www2.law.ox.ac.uk/opbp/Oxford-Pro-Bono-Publico-submission-to-Ruggie-3-Nov-2008.pdf>.
294. Tumanyants A., Hetman H., Babanina V., Dovbash R. Features of Ensuring the Right to Liberty and Personal Integrity in Criminal Proceedings under the Conditions of Martial Law: Precedent Practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian Realities. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. № 2 (19). P. 153–171.
295. Vermel C. Respect for the judiciary: the media and the courts in the United States. *Constitutional law: East European review*. 2002. № 1.C. 134–141.
296. World trends in freedom of expression and media development-2014. UNESCO, 2014. 104 p.
297. Yermakov Y., Shumeiko D., Tarasenko O., Voloshyna M., Chyzh S. Investigative activities of operational units in the detection of criminal offences in the sphere of the conservation and use of mineral resources. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Num 46. P. 176-183.
298. Yurikov O. Counteracting planning, preparation, resolution and management aggressive war on the territory of Ukraine. *Legal sciences and their role in the development of the legal culture of a modern man* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. C. 180–197.

299. Yurikov O. Criminal characteristics of willful destruction or damage of military property. *Military offences and war crimes: background, theory and practice* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2023. P. 847–863.

300. Yurikov O. Features of the pre-trial investigation in the area of combat. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. P. 1310–1315.

301. Yurikov O., Yurikova V. Problems and prospects of the development of human rights and freedoms in Ukraine. *Impact of martial law in Ukraine on the further development of jurisprudence* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2024. P. 298–313.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведені дані анкетування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України щодо вивчення практичних проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

Питання анкети		Кількість	%
1		2	3
1. Відомості щодо опитаних: Опитано всього працівників слідчих підрозділів Національної поліції України		300	100,0
<i>1.1. З них перебувають на посаді:</i>			
	слідчого;	149	49,7
	старшого слідчого;	90	30,0
	старшого слідчого в особливо важливих справах;	31	10,3
	заступника начальника відділу (відділення);	18	6,0
	начальника відділу (відділення).	12	4,0
<i>1.2. Опитані мають стаж роботи в Національній поліції України (правоохоронних органах):</i>			
	до 1 року;	68	22,7
	від 1 до 5 років;	89	29,7
	від 5 до 10 років;	128	42,6
	більше 10 років.	15	5,0
<i>1.3. Опитані мають стаж роботи в слідчих підрозділах Національної поліції України (правоохоронних органах):</i>			
	до 1 року;	68	22,7
	від 1 до 5 років;	89	29,7
	від 5 до 10 років;	128	42,6
	більше 10 років.	15	5,0

Чи існує необхідність збереження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста?			
2.	так;	234	78,0
	ні;	41	13,7
	власний варіант _____	25	8,3
Чи існують, на Вашу думку, недосконалості (неточності) формулювання змісту ст. 347-1 КК України?			
3.	так, умисне знищення або пошкодження майна журналіста, містить певні неточності;	128	42,7
	ні, умисне знищення або пошкодження майна журналіста, не містить неточностей чи недосконалостей;	105	35,0
	власний варіант _____	67	22,3
Чи існує, на Ваш погляд, малозначність діяння у разі умисного знищення або пошкодження майна журналіста, якщо це не спричинило шкоду у великому розмірі?			
4.	так	132	44,0
	ні	100	33,3
	власний варіант _____	68	22,7
Чи існує, на Ваш погляд, необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено повторно?			
5.	так, така необхідність існує;	189	63,0
	ні, такої необхідності не існує;	39	13,0
	власний варіант _____	72	24,0
Чи існує, на Ваш погляд, необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено за попередньою змовою групою осіб?			
6.	так, така необхідність існує;	234	78,0
	ні, такої необхідності не існує;	41	13,7
	власний варіант _____	25	8,3

Чи існує, на Ваш погляд, необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено організованою групою?			
7.	так, така необхідність існує;	234	78,0
	ні, такої необхідності не існує;	41	13,7
	власний варіант _____	25	8,3
Чи доцільно доповнити ст. 347-1 КК України вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі, шляхом доповнення статті приміткою у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян?»			
8.	так;	132	44,0
	ні;	100	33,3
	власний варіант _____	68	22,7
Чи доцільно передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років?			
9.	так;	158	52,7
	ні;	31	10,3
	власний варіант _____	111	37,0

Аналітична довідка
щодо результатів анкетування працівників слідчих підрозділів
Головного управління в м. Києві та Головних управлінь Національної поліції
України 8 областей стосовно питань кримінальної відповідальності за умисне
знищення або пошкодження майна журналіста

Анкетування проводилося з 25 квітня 2024 р. до 12 травня 2024 р. на базі Національної академії внутрішніх справ та підрозділів Головного управління в м. Києві та Головних управлінь Національної поліції України 8 областей стосовно питань кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, а також з метою вивчення практичних проблем кваліфікації цих кримінальних правопорушень, нами було проведено анкетування працівників 300 респондентів.

Категорія респондентів: 300 працівників Національної поліції України, які на час анкетування: а) проходили службу у практичних підрозділах (зокрема, слідчі, старші слідчі, старші слідчі в особливо важливих справах, заступники начальників відділів (відділення) та начальники відділу (відділення); б) висловили бажання щодо персональної участі в анкетуванні.

Підставами для анкетування слугували наявність у респондентів досвіду практичної роботи на відповідних посадах та сформування думки та власного уявлення щодо питань про особливості кваліфікації та практичного значення при розслідуванні даної категорії справ.

Респондентам було запропоновано надати відповідь на дев'ять запитань. При цьому, питання були поділені на дві групи. Першим запитанням було запитання загального характеру (займана посада, досвід роботи в Національній поліції (правоохоронних органах). Друга група запитань стосувалася з'ясування практичних проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Питання були сформульовані так, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів. У результаті дослідження відповідей, наданих на перше запитання, з'ясовано, що 49,7 % респондентів працюють на посаді слідчого, 30 % – старшого слідчого, 10,3 % – старшого слідчого в особливо важливих справах, 6 % – заступника начальника відділу (відділення) і 4 % – начальника відділу (відділення). Із числа всіх опитаних 5 % мають досвід роботи в правоохоронних органах понад 10 років, 42,6 % – від 5 до 10 років, 29,7 % – від 1 до 5 років, 22,7 % – до 1 року. У свою чергу, 29,7 % респондентів мають досвід роботи від 1 до 5 років в слідчих підрозділах Національної поліції України, 42,6 % – від 5 до 10 років, 22,7 % – до 1 року і 5 % – понад 10 років.

Підсумовуючи відповіді на запитання другого блоку (запитання № 2–9), бачимо, що переважна більшість опитаних 234 із 300 (78 %) підтримує необхідність існування кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, тоді як не підтримують таку необхідність 41 респондент (13,7 %). Разом із цим, 128 опитаних працівників слідчих підрозділів Національної поліції України (42,7 %) висловлюють думку щодо недосконалості (неточності) формулювання змісту норми, яка передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1 КК України). На противагу цьому, 105 опитаних (35 %) не підтримують зазначену позицію, а 67 опитаних респондентів (22,3 %) надали власний варіант відповіді на це запитання.

Поряд із цим, 132 (44 %) респондентів відповіли, що існує малозначність діяння у разі умисного знищення або пошкодження майна журналіста, якщо це не спричинило шкоду у великому розмірі. Негативно віднеслися до запропонованої позиції 100 осіб (33,3 % опитаних). На думку респондентів існує необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено повторно. Зазначену позицію

поділяють 189 із 300 опитаних працівників слідчих підрозділів Національної поліції України 63 %). Натомість 39 опитаних (13 %) не поділяють таку позицію; 72 респондента (24 %) запропонували власний варіант відповіді.

Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено за попередньою змовою групою осіб засвідчили 234 респондента (78 %), натомість 41 респондент (13,7 %) не визнали такої необхідності, а 25 респондентів (8,3 %) запропонували власний варіант.

Обстоюють доцільність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено організованою групою 234 опитаних (78 %). Натомість 41 опитаний (13,7 %) не поділяють таку позицію, а 25 опитаних (8,3 %) надали власний варіант відповіді.

132 респонденти (44%) вважають за доцільне доповнити ст. 347-1 КК України вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як заподіяння шкоди у великому розмірі та в особливо великому розмірі, шляхом доповнення статті приміткою у такій редакції: «1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; 100 опитаних (33,3 %) не поділяють таку позицію, а 68 (22,7 %) – запропонували власний варіант.

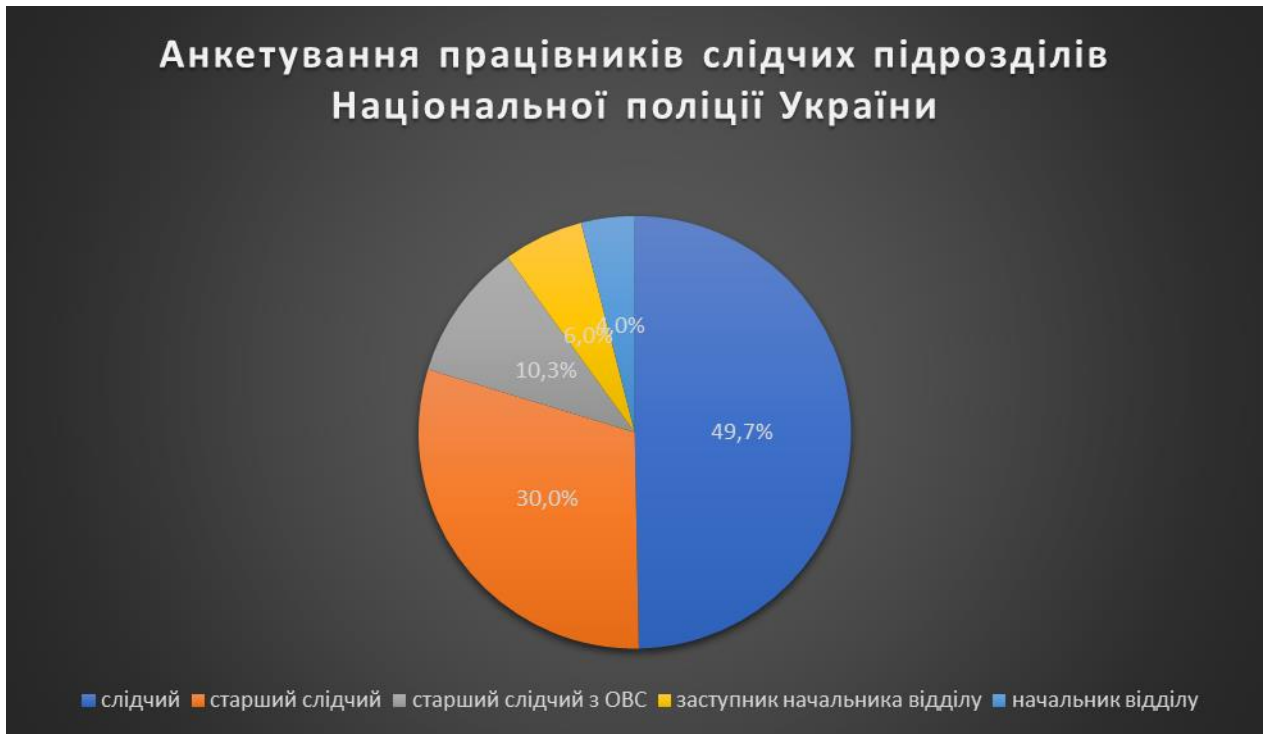
158 респондентів (52,7%) вважають за доцільне відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки (або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах – з

огляду на запропоновані зміни), з 14-ти років; 31 опитаний (10,3 %) не поділяють таку позицію, а 111 (37 %) – запропонували власний варіант.

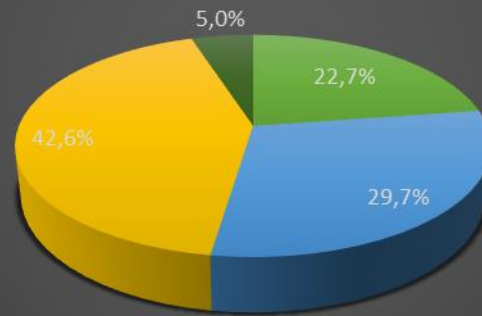
Проведене нами анкетування підтвердило, що елементи новизни у нашому дисертаційному дослідженні позитивно сприйняті та оцінені з високим рівнем вірогідності працівниками Національної поліції України. Тобто зроблені нами теоретичні висновки та сформульовані практичні пропозиції мають цінність та є важливими у сучасній правозастосовній діяльності.

Додаток Б

**Узагальнені результати
анкетування працівників слідчих підрозділів Головного управління
Національної поліції у м. Києві та головних управлінь Національної поліції 8
областей України стосовно питань кримінальної відповідальності за умисне
знищення або пошкодження майна журналіста**

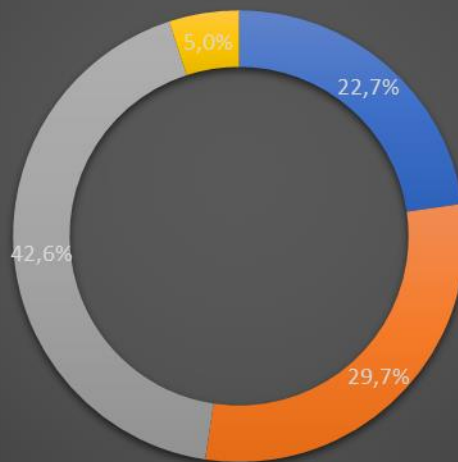

Стаж роботи опитаних працівників у Національній поліції України (правоохоронних органах)

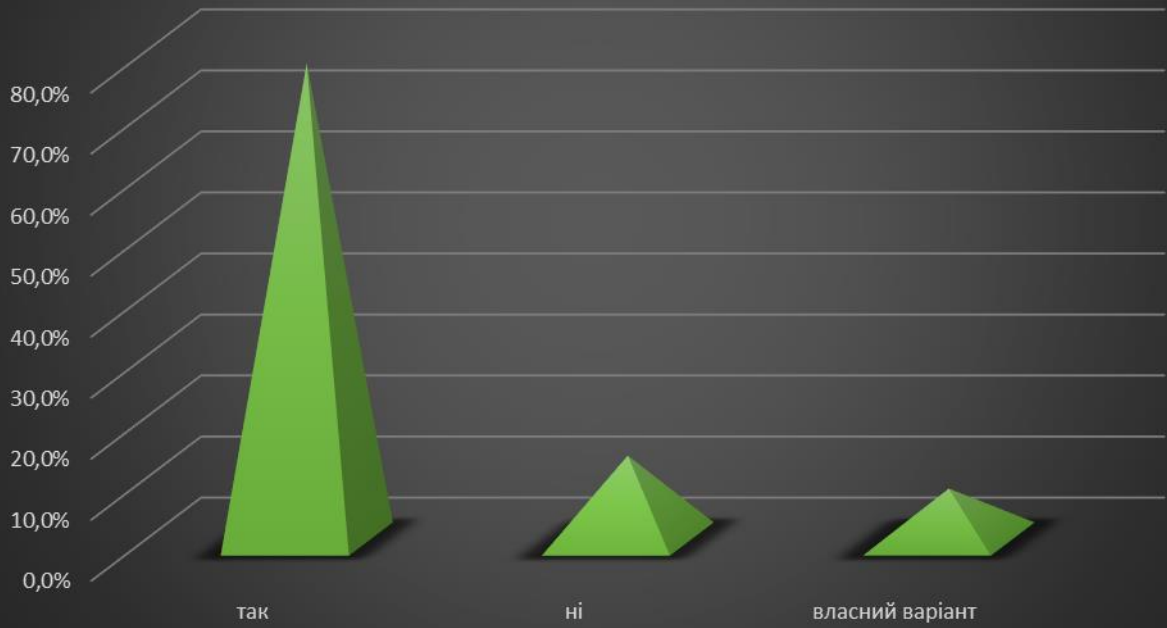
■ до 1 року ■ від 1 до 5 років ■ від 5 до 10 років ■ понад 10 років

Стаж роботи опитаних працівників у слідчих підрозділах Національної поліції України (правоохоронних органах)

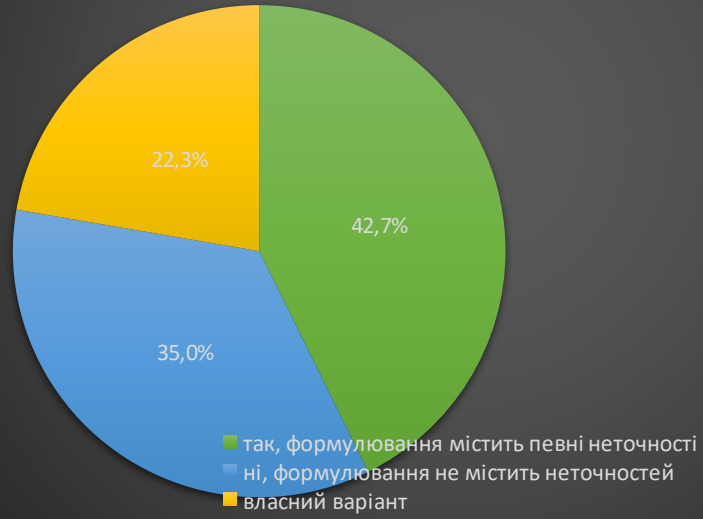
■ до 1 року ■ від 1 до 5 років ■ від 5 до 10 років ■ понад 10 років

Необхідність збереження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста

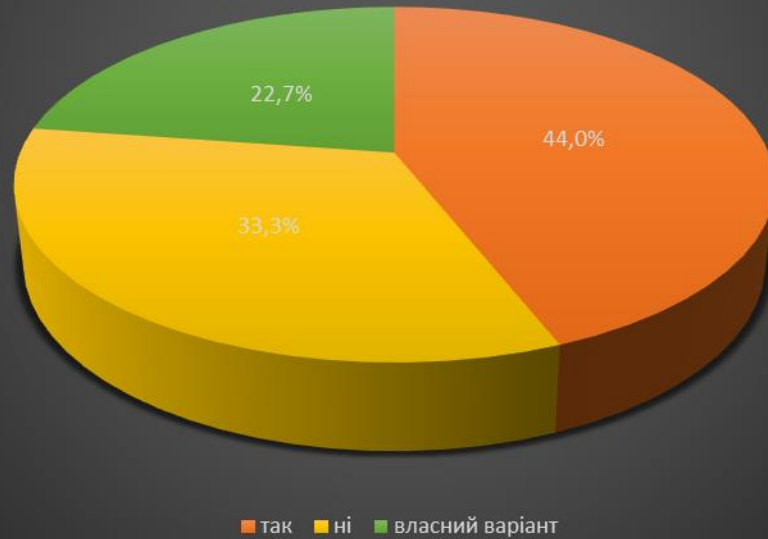

Наявність неточностей у формулюванні змісту

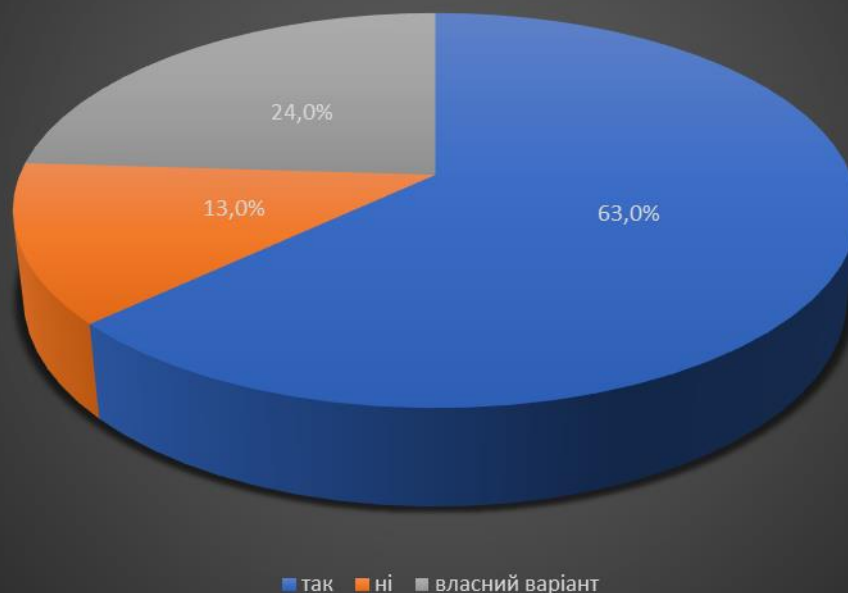
ст. 347-1 КК Україн

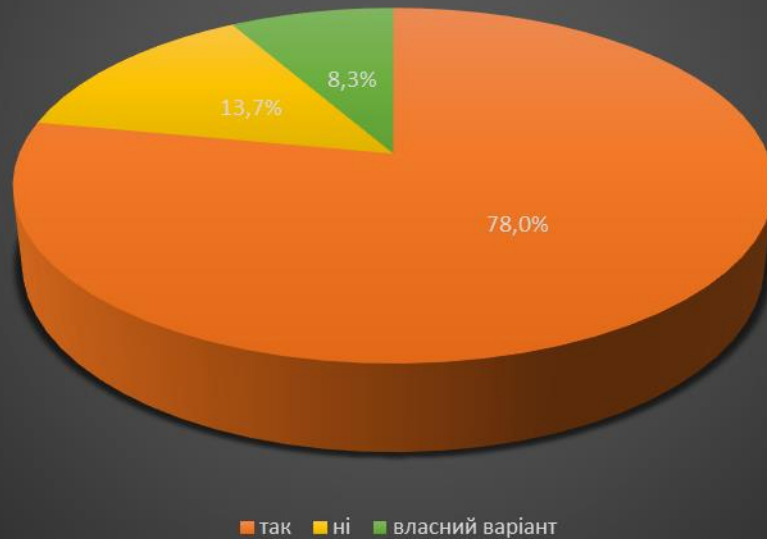
Чи існує малозначність діяння у разі умисного знищення або пошкодження майна журналіста, якщо це не спричинило шкоду у великому розмірі?

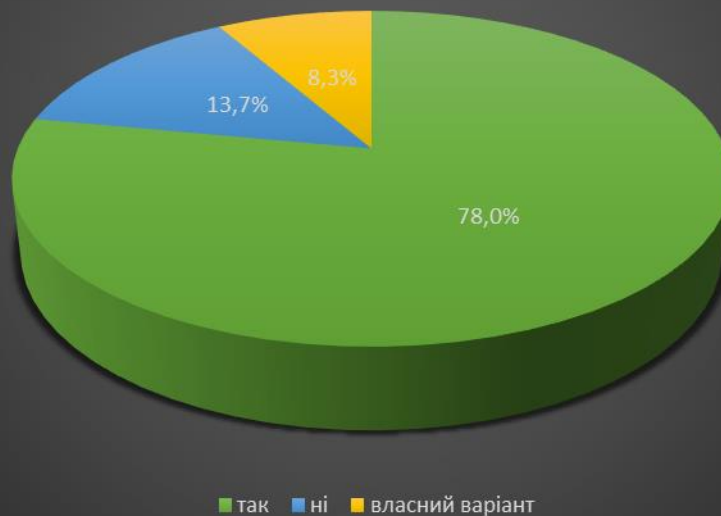
Необхідність встановлення кримінальної за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено повторно

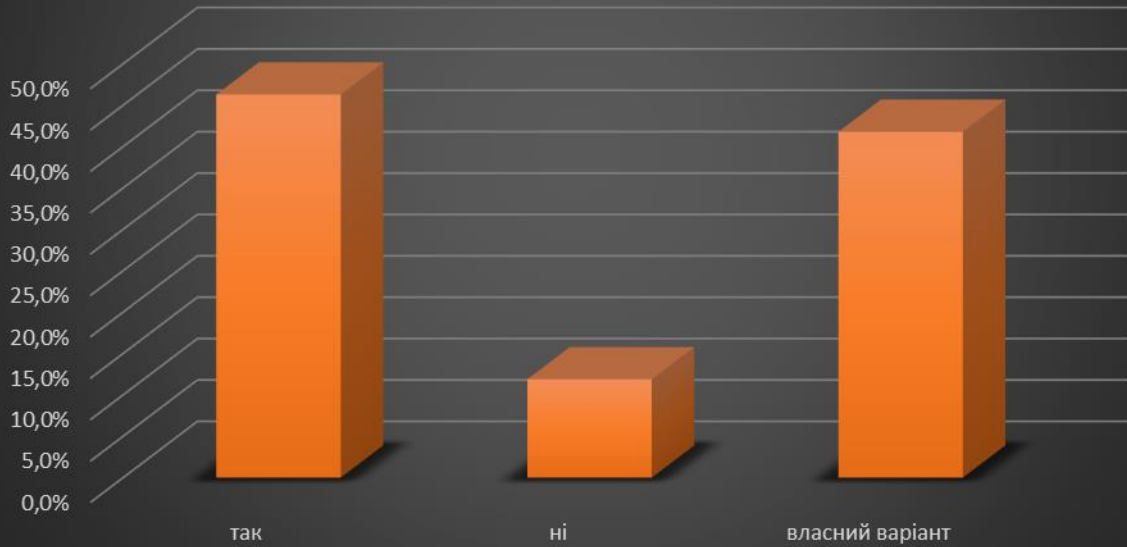
Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено за попередньою змовою групою осіб

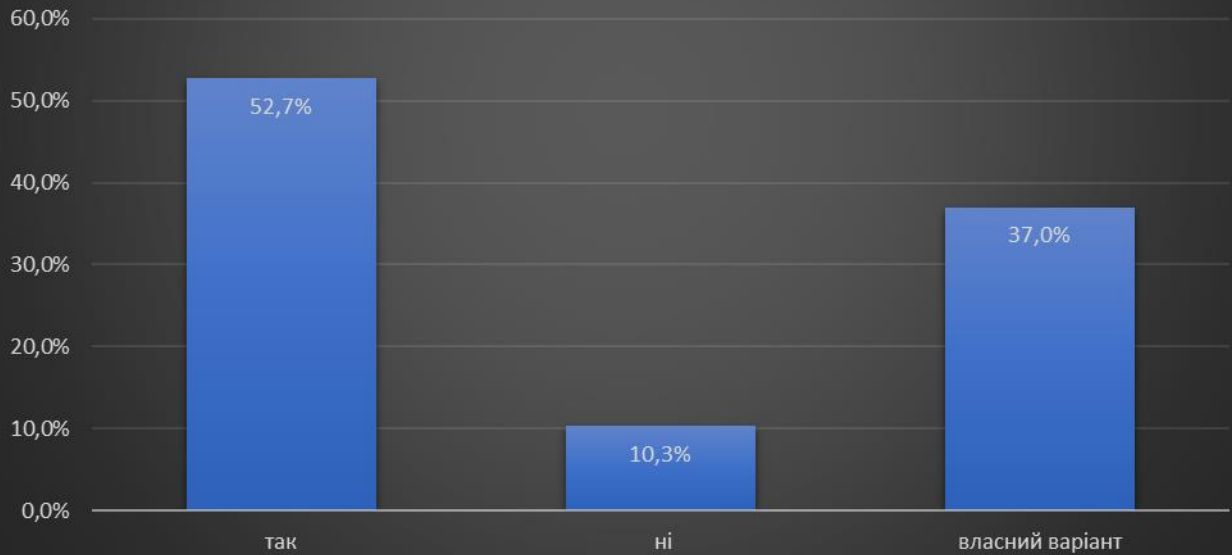
Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинено організованою групою

**Доцільність доповнення ст. 347-1 КК України
вказівкою на такі кваліфікуючі обставини, як
заподіяння шкоди у великому розмірі та в
особливо великому розмірі**

Доцільність передбачити відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, з 14-ти років

Додаток В

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення захисту професійної діяльності журналістів)»

Зміст положення (норми) чинного законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проєкту акта
<p>Стаття 347-1. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста</p> <p>1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності - карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробачійним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років.</p>	<p>«Стаття 347 -1. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста</p> <p>1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам або членам сім'ї, у зв'язку з здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, – карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробачійним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.</p> <p>2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах, – караються штрафом від однієї тисячі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.</p> <p>3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або що заподіяли майнову шкоду в особливо великих розмірах, або такі, що спричинили загибель людей, інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років.</p> <p>4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.</p> <p>Примітка. 1. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. У цій статті майнова шкода визнається заподіяною в особливо великому розмірі, якщо її розмір у шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».</p>

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

**Проректору Національної
академії внутрішніх справ
Чернявському С.С.**

Шановний Сергію Сергійовичу!

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності розглянуто пропозиції, підготовлені аспіранткою Возною Тетяною Олександрівною, та оформлені у вигляді проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста», порівняльної таблиці та пояснювальної записки до цього проекту.

Повідомляємо, що зазначені пропозиції надані народним депутатам України – членам Комітету для ознайомлення.

**З повагою
Голова Комітету**

С. Іонушас

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000D0512F00D41E8F00
Дійсний до: 26.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2022/169010 від 05.10.2022

1019946

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Голови Національної поліції України – начальник Головного слідчого управління, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, генерал поліції третього рангу

 Максим ЦУКІРІДЗЕ

 2022 року

АКТ

Про впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження

Уклала комісія у складі:

Голови:

начальника відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління, кандидата юридичних наук, полковника поліції Владислава Бурлаки

членів комісії:

заступника начальника відділу організаційно-аналітичної роботи Головного слідчого управління, кандидата юридичних наук, майора поліції Наталії Карпенко

старшого слідчого в особливо важливих справах відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління, майора поліції Максима Романова

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей акт, щодо розгляду матеріалів дисертаційного дослідження аспірантки кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Возної Тетяни Олександрівни поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста».

Вказані матеріали дисертаційного дослідження можуть застосовуватися у практичній діяльності слідчих підрозділів органів Національної поліції під час проведення занять в системі службової підготовки, а також при проведенні семінарів, нарад.

Отримані наукові результати мають як необхідний теоретичний та методологічний рівень, так і практичну цінність, сприятимуть удосконаленню процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України.

Голова комісії:

Владислав БУРЛАКА

Члени комісії:

Наталія КАРПЕНКО

Максим РОМАНОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
головник комісії

Олег ТАРАСЕНКО**АКТ**

19.05. 2025

м. Київ

№ 44-01

Впровадження результатів дисертації
Возної Тетяни Олександрівни на тему
«Кримінальна відповідальність за
умисне знищення або пошкодження
майна журналіста» в наукову
діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження
позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата
юридичних наук Д. А. Горбенко;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора
юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України
О. В. Тихонової;

– т.в.о. кафедри кримінального права та криминології ННПП, кандидата
юридичних наук, старшого дослідника С.С. Шрамко;

– завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем управління
правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження ННПО,
доктора психологічних наук, професора Ю.Ю. Бойко-Бузиль;

– завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії
злочинності ННПД, доктора юридичних наук, професора А.А. Вознюка;

– завідувача загальної бібліотеки Л. Г. Гайдар.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на
здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці
здобувачки кафедри кримінального права та криминології ННПП Національної
академії внутрішніх справ Возної Тетяни Олександрівни «Кримінальна
відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста» та
на основі проведеного аналізу дійшла висновку, що надана робота містить
низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій, спрямованих на

вдосконалення кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Проаналізовано основні результати дослідження Возної Т.О., зокрема наукові праці, у яких опубліковано теоретичні положення дисертації:

1. Возна Т. О. Кримінальне законодавство країн СНД про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2022. № 2. С. 272–278.

2. Возна Т. О. Аналіз ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України. *Право UA*. 2024. № 3. С. 348–354.

3. Возна Т. О. Аналіз сучасного стану дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 382–387.

4. Возна Т. О. Дослідження суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста через призму правових засад його діяльності. *Наше право*. № 3. 2024. С. 400–409.

5. Возна Т. О. Удосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 313–318.

6. Возна Т. О. Аналіз наукових доробок щодо дослідження відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 346–349.

7. Возна Т. О. Особливості відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від умисного знищення або пошкодження майна за наслідками. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 308–309.

8. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

9. Возна Т. О. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від інших правопорушень за предметом посягання. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 392–394.

10. Возна Т. О. Визначення поняття «знищення» і «пошкодження» у ст. 347-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 487–490.

11. Возна Т. О. Встановлення причинового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 201–203.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку про те, що зазначені вище матеріали дисертаційного дослідження Возної Т.О. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до проектів нормативно-правових актів.

Члени комісії:

 Дар'я ГОРБЕНКО

 Олена ТИХОНОВА

 Сабріє ШРАМКО

 Юлія БОЙКО-БУЗИЛЬ

 Андрій ВОЗНЮК

 Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Волковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2025 року

АКТ

19. 05. 2025

м. Київ

№ 73-01

Впровадження результатів дисертації
Возної Тетяни Олександрівни на тему
«Кримінальна відповідальність за
умисне знищення або пошкодження
майна журналіста» в освітній процес
Національної академії внутрішніх справ

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження
позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації освітнього процесу В. О. Бойчук;
- т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Д. А. Горбенко;
- начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України О. В. Тихонової;
- т.в.о. кафедри кримінального права та кримінології ННІПД, кандидата юридичних наук, старшого дослідника С. С. Шрамко;
- завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності ННІПД, доктора юридичних наук, професора А.А. Вознюка;
- завідувача загальної бібліотеки Л. Г. Гайдар.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці здобувачки кафедри кримінального права та кримінології ННІПД Національної академії внутрішніх справ Возної Тетяни Олександрівни «Кримінальна відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста» та на основі проведеного аналізу дійшла висновку, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста.

Проаналізовано основні результати дослідження Возної Т.О., зокрема наукові праці, у яких опубліковано теоретичні положення дисертації:

1. Возна Т. О. Кримінальне законодавство країн СНД про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2022. № 2. С. 272–278.

2. Возна Т. О. Аналіз ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України. *Право UA*. 2024. № 3. С. 348–354.

3. Возна Т. О. Аналіз сучасного стану дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 382–387.

4. Возна Т. О. Дослідження суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста через призму правових засад його діяльності. *Наше право*. № 3. 2024. С. 400–409.

5. Возна Т. О. Удосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 313–318.

6. Возна Т. О. Аналіз наукових доробок щодо дослідження відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 346–349.

7. Возна Т. О. Особливості відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від умисного знищення або пошкодження майна за наслідками. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 308–309.

8. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

9. Возна Т. О. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від інших правопорушень за предметом посягання. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 392–394.

10. Возна Т. О. Визначення поняття «знищення» і «пошкодження» у ст. 347-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 487–490.

11. Возна Т. О. Встановлення причинового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали

міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 201–203.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Возної Тетяни Олександрівни містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін з кримінології та кримінального права, під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

 Вікторія БОЙЧУК
 Дар'я ГОРБЕНКО
 Олена ТИХОНОВА
 Сабріє ШРАМКО
 Андрій ВОЗНЮК
 Людмила ГАЙДАР

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Возна Т. О. Кримінальне законодавство країн СНД про відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2022. № 2. С. 272–278.
2. Возна Т. О. Аналіз ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 347-1 КК України. *Право UA*. 2024. № 3. С. 348–354.
3. Возна Т. О. Аналіз сучасного стану дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 382–387.
4. Возна Т. О. Дослідження суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста через призму правових засад його діяльності. *Наше право*. № 3. 2024. С. 400–409.
5. Возна Т. О. Удосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Наше право*. 2025. № 1. С. 313–318.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Возна Т. О. Аналіз наукових доробок щодо дослідження відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 346–349.

7. Возна Т. О. Особливості відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від умисного знищення або пошкодження майна за наслідками. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 308–309.

8. Возна Т. О. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ, 2023. С. 172–175.

9. Возна Т. О. Відмежування умисного знищення або пошкодження майна журналіста від інших правопорушень за предметом посягання. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 392–394.

10. Возна Т. О. Визначення поняття «знищення» і «пошкодження» у ст. 347-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 487–490.

11. Возна Т. О. Встановлення причинового зв'язку під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 2 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 201–203.